

I-850

3744

ПЕТАР М. БОЖОВИЋ

професор

АНТОЛОГИЈА

ЦРНОГОРСКИХ ПЕСНИКА

и

ПРИПОВЕДАЧА

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

Петар II Петровић-Његош. — Саво М. Мартиновић.
— Војвода Мирко Петровић-Његош. — Војвода
Марко Миљанов. — Максим Шобајин. — Ни-
кола I Петровић. — Радоје Рогановић. —
Лука Јововић. — Андрија Јовићевић. —
Ристо М. Поповић-Чупић. — Саво
Вулетић. — Радомир Кривокапић-
Орлински. — Невесињски. —
Мићун М. Павићевић. — Ми-
лутин Томић. — Трифун
Букић. — Јован Ма-
говчевић.

1927.

ШТАМПА ШТАМПАРИЈЕ „УЈЕДИЊЕЊЕ“ — ПОДГОРИЦА

LD= 11059728

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

001608044

ПЕТАР М. БОЖОВИЋ
ПРОФЕСОР

*Г. Лушому Вуксану
узнат и титлован
Богдана,
Марија 1927. Крамољ*

АНТОЛОГИЈА

ЦРНОГОРСКИХ ПЕСНИКА

И

ПРИПОВЕДАЧА

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ДУПЛИ
CRNOJEVIC

*Душан Вуксан
Уст. 23. април 1927*

1927.

ШТАМПАРИЈА „УЈЕДИЊЕЊЕ“ — ПОДГОРИЦА.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

РЕЧ УНАПРЕД

Ова књига нема каквих нарочитих претензија. Она је само плод једнога рада, у који се уложило доста времена и труда. И морало се уложити, јер је потребни материјал и сувише разбацан, а до њега се тешко дође. У раду и при избору настојао сам, да у овој **Антологији** буде заступљено понешто од свега онога што је вредно пажње. У томе сам био мало строжији, те су отуд изостављени неки старији и млађи. Старији, јер им, по мом мишљењу, није било места у овој књизи, а млађи, јер су још у пуном јеку песничкога стварања и њихова не дела добро доћи онемо после нас. Многи од млађих слали су ми и рукописе, али их ја нисам узимао у обзир; а зашто, сасвим је појмљиво. Наговаран сам да поред белетристике узмем у обзир и научне ствари, али то нисам учинио. Портрети писаца рађени су укратко, уносио сам само најпотребније белешке о писцу, јер је ово **Антологија** а не Историја Књижевности. У текстовима сам задржао све као код писца. Писце сам распоредио хронолошки, према години рођења; изузетак је учињен само код Његоша.

Кад је већ рукопис био готов, наступиле су тешкоће у погледу штампе. Све лепе речи остале су празне; остало је да ја и то савладам, што овим и чиним.

Пуштајући књигу у свет овакву каква је, ја желим да она буде примљена као мален покушај и потстрек бољима и способнијим од мене.

При скупљању материјала нарочите ми је услуге учинио и за књигу се свестрано zaloжио Г. Мићун Павићевић, књижевник. У томе су ми, као и у преписивању, помогли моји ученици-це.

Сматрам за особиту дужност, да им на овом месту свима најлепше захвалим.

Подгорица, фебруара 1927.

П. М. Божовић.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ПЕТАР II ПЕТРОВИЋ-ЊЕГОШ

Родио се на Његушима 1. новембра 1813. године. Кад се покалуђерио добио је име Петар, уместо крштеног имена Раде. Петар I га одабра себи за наследника и посла га у Боку Которску, да нешто изучи код калуђера. Неко време био му је учитељ Сима Милутиновић. Кад умре Петар I, он узе власт над Црном Гором у своје руке и поче као владалац уводити неке реформе. Завладичен је у Петрограду 1833. године. Већи део владавине провео је мучно и у сталној борби. Зиму 1850. године провео је у Напуљу ради лечења. Умро је на Цетињу 19. октобра 1851. године. И ако духовник он је живео више световњачки.

Први је Његошев књижевни састав једна сатирична песма о некаквим „веклићским сватовима“. Сима Милутиновић, у „Пјеванији Црногорској и Херцеговачкој“, из 1833. године, бележи, да му је Његош за ту збирку испевао пет песама. На Цетињу, 1834. године, изашле су две збирке Његошевих песама „Пустињак Цетињски“ и „Лијек јарости турске“. По многим српским листовима и часописима штампане су његове оде и посланице. Српска Књижевна Задруга издала је 1912. године Његошеве „Мање пјесме“. У Бечу, 1850. године, издао је спевове „Кула Ђуришића“ и „Чардак Алексића“; а 1845. штампана је у Београду збирка његових народних песама „Огледало Србско“. У младости је преводио с руског „Слово о полку Игорову“ и неке стихове из „Илијаде“. Најглавнија су му дела: „Луча Микрокозма“ (Београд, 1845), „Горски Вијенац“ (Беч, 1847), и „Лажни цар Шћепан Мали“ (Загреб, 1851). У драмском спеву „Г. Вијенцу“ опевана је истрага потурица у Црној Гори, историски догађај из 1707. године. Према народној традицији и неким историским подацима Његош је написао драму о самозванцу цару Шћепану Малом. Познајући Милтонов „Изгубљени Рај“ Његош је спевао „Лучу Микрокозма“, најбољи религиозни еп наше књижевности.

По величини песничких и дубини философских мисли Његош је највећи песник кога имају Јужни Словени.

ИЗ „ГОРСКОГ ВИЈЕНЦА“. (Београд 1920.)

(Страна 75.—77.)

Мртво доба ноћи: све спава, неко збори кроза сан;
дигне се кнез Јанко и кнез Роган, да виде ко је, кад онамо,
ал' Вук Мандушић говори као на јави.

Кнез Роган.

Који су ти јади, Мандушићу,
те се сву ноћ с неким разговараш?

Кнез Јанко.

Не, Рогане, немој га будити,
е он у сан ка на јави збори;
е ће мо га штогод распитати,
да се барем добро насмијемо.

Кнез Роган.

Дану, Вуче, што оно збораше
за нашега бана Милоњића?
је ли чегрст каква међу вама?

Вук Мандушић.

Није, брате, ништа међу нама,
но му нешто око снахе зборим.

Кнез Јанко.

А што је то? кажи ми на тајно.

Вук Мандушић.

Љепша му је од виле бијеле;
нема пуно осамнајест љетах,
живо ми је срце понијела.

Кнез Јанко.

Рашта ти је срце понијела?

Вук Мандушић.

Има рашта, ругаш ли се збиља?
рашта друге нема на свијету!
да нијесам с баном Милоњићем
деветороструко кумовао,

бих му младу снаху уграбио,
па с њом бјежа главом по свијету.

Кнез Јанко.

Не ђетињи, кукала ти мајка!
збиља ти је сву памет попила.

Вук Мандушић.

Ал' је ђаво али су мађије,
али нешто теже од обоје!
кад је виђу ђе се смије млада,
свијет ми се око главе врти.
Па све могах с јадам прегорети,
но ме ђаво једну вечер нагна,
у колибу ноћих Милоњића.
Кад пред зору и ноћ је мјесечна,
ватра гори насред сјенокоса,
а она ти однекуда дође,
украј ватре сједе да се грије;
чује да свак спава у колибе,
тада она вијенац расплете.
Паде коса до ниже појаса;
поче косу низ прси чешљати,
а танкијем гласом нарицати
како славља са дубове гране.
Тужи млада ђевера Андрију,
мила сина Милоњића бана,
који му је ланих погинуо
од Тураках у Дугу крваву;
па се снахи не дао острићи:
жалије му снахин в'јенац било
него главу свог сина Андрије.
Тужи млада, за срце уједа,
очи горе живје од пламена,
чело јој је љепше од мјесеца,
и ја плачем к'о мало дијете.
Благо Андриј' ђе је погинуо,
дивне ли га очи оплакаше,
дивна ли га уста ожалише!

— — — — —

(Страна 126.—133.)

Игуман Стефан.

Ја имадем осамдесет љетах ;
 откако сам очи изгубио,
 ја сам више у царство духовах,
 иако ми јошт тијело душу
 задржаје и крије у себи
 како пламен подземна пештера.
 Ја сам много обиша свијета ;
 најсветије небесне храмове
 што је земља небу подигнула
 ја сам редом сваки полазио,
 нарка се дима с жртвениках.
 Пења сам се на свештену гору
 са које је страшно предсказање
 своје судбе Јерусалим чуо.
 Разгледа сам и све три пећине
 ће се сунце христјанству родило,
 ће је небо јасли освештало,
 ће су цари небесном младенцу
 похитали с даром поклонит се.
 Гледао сам гестиманску башту,
 оцрњену страшћу и издајом. —
 Свету лампу луд вјетар угаси !
 Ми видимо на плодним њивама
 ће се грдно трње растићило.
 храм Омаров ће се повисио
 на свештени основ Соломонов,
 ће Софија за коњушку служи.
 Смијешна су својства изше земље,
 пулана је лудијех примјенах.
 Природа се сваколика пита
 сунчанијем чистијем млијеком ;
 у пламен се и оно претвара,
 данас жеже што јучер њивљаше.
 Колијевке какве би требале
 не имаду све наше ријеке ;
 видимо ли ми ова страшила
 ће пуштоше немилосно земљу ?

Вр'јеме земно и судбина људска,
 два образа највише лудости,
 без поретка најдубља наука
 сна људскога ђеца ал' очеви —
 је ли ово причина управа,
 којој тајну постић не можемо ?
 је л' истина е ово овако,
 ал' нас очи сопствене варају ?
 Иште свијет неко дјеиствије,
 дужност рађа неко попечење,
 обрана је с животом скопчана.
 Све природа снабд'јева оружјем
 против неке необуздне силе,
 против нужде, против недовољства;
 остро осје одбрађује класје,
 трње ружу брани очупати :
 зубовах је туште изострила
 а роговах туште зашила;
 коре, крила и брзине ногах,
 и цијели ови беспоречи
 по поредку некем сљедују.
 Над свом овом грдном мјешавином
 опет умна сила торжествује;
 не пушта се да је зло поб'једи,
 искру гаси а змију у главу.
 Муж је бранич жене и ђетета,
 народ бранич цркве и племена;
 чест је слава, светиња народња.
 Пас свакоји своје бreme носи;
 нове нужде рађу нове силе.
 Дјеиствија напрежу духове,
 стјесненија сламају громове.
 Удар нађе искру у камену;
 без њега би у кам очајала.
 Страдање је крста добродјетелъ;
 прекаљена искушењем душа
 рани тјело огњем електризма,
 а надежда веже душу с небом
 како луча са сунцем капљицу.
 Што је човјек ? а мора бит човјек!

тварца једна те је земља вара,
а за њега, види, није земља.
Је ли јавље од сна смућеније?
Име чесно заслужи ли на њој,
он је има рашта полазити;
а без њега у што тада спада?
Покољење за пјесну створено!
виле ће се грабит у вјекове,
да вам в'јенце достојне саплету;
ваш ће примјер учити пјевача,
како треба с бесмртношћу зборит.
Вам иредстоји преужасна борба,
племе ви се све одрекло себе
те црноте работа мамону!
паде на њем' клетва бесчестија.
Што је Босна и по Арбаније?
ваша браћа од оца и мајке:
сви уједно, и доста работе!
Крст носити вама је суђено;
страшне борбе својим и с туђином!
тежак в'јенац, ал' је воће слатко;
воскресења не бива без смрти.
Већ вас виђу под сјајним покровом,
чест, народност ће је васкреснула,
и ће олтар на исток окренут,
ће у њему чисти тамјан дими.
Славно мрите, кад мријет морате!
чест рањена жеже храбра прса,
у њима јој нема боловања.
Поругани олтар јегичеством
на милост ће окренут небеса!

— — — — —

(Страна 136.—138.)

Сердар Вукота.

У памет се добро, Црногорци!
а ко чиња, бити ће најбољи,
а ко изда онога те почне,
свака му се сатвар скаменила!
Бог велики и његова сила

у њиву му сјеме скаменио,
у жене му ћецу скаменио,
од њега се излегли губавци,
да их народ по прсту кажује!
Траг се грдни његов ископао,
као што је шареним коњима;
у кућу му пушке не висило,
главе мушке не копâ од пушке,
жељела му кућа мушке главе!
Ко издао, браћо, те јунаке
који почну на наше крвнике,
спопала га брука Бранковића,
часне пости за пса испостио,
гроб се његов пропа на та свијет!
Ко издао, браћо, те јунаке,
не предава пуње ни проскуре,
него пасју вјеру вјеровао;
крвљу му се прелили бадњаци,
крвљу крсно име ославио,
своју ћецу на њ печено ио;
у помајни вјетар ударио,
а у лик се манит обратио!
Ко издао, браћо, те јунаке,
рђа му се на дом распртила;
за његовим трагом покајнице
све кукале, довијек лагале!

Сви из гласа повичу: амин!

— — — — —
(Страна 154.—157.)

Удес Вука Мандушића.

На Шћепан дан дође ми одива,
из Штитарах љетос поведена,
и каза ми: „Ево харачлије
„у Штитаре да купе хараче“.
Те ја скупи педесет момчади
и западни сњима под Штитаре,
да посјечем Турке изјелице.
Пучу пушке љешанском нахијом;
мислим: иду Турци у хараче,

па на рају страву ударају;
 кад бој чујем у Прогоновиће,
 те ја потец' са оном дружином,
 а кад тамо, мука и невоља!
 Ударило двјеста харачлијах,
 потурице љута Арнаута,
 на крваву Радунову кулу.
 Сам се Радун у кули нагнао
 и сњим жена његова Љубица;
 жена млада, ама соко сиви,
 пуни пушке своме господару.
 Радун гађа с прозора од куле,
 седмину је на обор убио.
 Но му дошла бјеше погибија:
 Турци бјеху сламу и сијено
 око б'јеле куле нанијели,
 па зажегли са свакоје стране.
 Плам се дига бјеше у небеса
 и кулу му бјеше дохватио!
 а он гађа пушком, не престаје;
 попијева танко, гласовито;
 припијева Баја и Новака,
 припијева Драшка и Вукоту
 и два Вука од села Трњинах,
 Марковића и Томановића,
 а кликује и живе и мртве;
 види страшну уру пред очима.
 Нама жива срца попуцаше,
 потрчасмо кули Радуновој,
 око ње се покласмо с Турцима,
 избависмо из куле Радуна,
 ма изгоре ојађела кула.
 Још нам ђеко у помоћ прискочи,
 те од куле поћерасмо Турке,
 до Кокотах више Љешкопоља
 осамдесет и три посјекосмо.
 И у боју код бијеле куле
 олова ми токе изломише,
 а у раздвој боја крвавога
 најпотоња која пуче турска —

цефердара држах пред очима —
 престриже га, остала му пуста (плаче),
 по ремику, ка да трска бјеше!
 Више жалим пуста цефердара
 но да ми је руку окинула!
 жа ми га је ка једнога сина,
 жа ми га је ка брата роднога;
 ере бјеше пушка мимо пушке,
 срећан бјеше а убојит бјеше,
 око њега руке не превијаш,
 свагда бјеше као огледало,
 у хиљаду другијех пушаках
 познати га шћаше, када пукне.
 Па сам доша до тебе владико;
 на мору је од свашта мајсторах:
 би л' ми могли пушку прековати?

Владика Данило.

Мрки Вуче подигни бркове,
 да ти виђу токе на прсима,
 да пребројим зрна од пушаках,
 колика ти токе изломише!
 Мртву главу не диже из гроба
 ни прекова бистра цефердара.
 Здраву твоја глава на рамена,
 ти ћеш пушку другу набавити,
 а у руке Мандушића Вука
 биће свака пушка убојита.

САВО М. MARTИНОВИЋ

Рођен је у Бајицама код Цетиња 1. марта 1808. године. Није учио никакве школе а зачобанио се као дечак. Петар II прими га у „гвардију“ а кнез Данило га постави за старешину своје гарде. Неки га завидљивци опану код кнеза, он пође у Аустрију, те је у Задру и Загребу проживео шеснаест година. Кад га је доцније помиловао кнез Никола, дошао је у Црну Гору и живео у Подгорици до смрти 1. маја 1896. године.

Мартиновић је целог живота остао неписмен, али нам је од њега остало четрдесет пет песама у Вуковим збиркама и неким часописима онога доба. Вук га је јако ценио, с њим се и преписивао до пред крај свога живота. Мартиновић је био један од најбољих Вукових помагача из јужних крајева. Он није био обичан скупиљач, већ је све песме сам испевао. Највише је певао о новијем ратовању Црногораца с Турцима. У његовим песмама има много историске истине, доста поезије, а све су испеване у духу и на начин народне песме.

Вук „Српске Народне Песме“. (Београд 1902.)

ПОГИБИЈА БЕГА МУШОВИЋА

(Песма 6. Стр. 71.—81.)

Санак снила була колашинска
У бијелу граду Колашину,
Вјерна љуба Мушовића бега,
Санак снила у сану виђела,
Ђе допаде соко тица сива,
Која бегу на рамена паде.
Онда бего на кољено паде,
А соко му капу уграбио,
Па одлети у горе високе,
А другизи орли и соколи,
Све бегове слуге прелећеше,

Те их црној земљи оборише,
 И више се слуге не дигоше.
 И ово је у сану виђела,
 Да им тама паде на дворове.
 И у таму ђено долетише
 Црне чавке, тице наопаке,
 Које бегу на дворове паше,
 А у чавке ђено закукала
 Кукавица црна без престанка.
 Када була у сану виђела,
 Она зове три слушкиње младе,
 Па је њима санак кажевала
 Што је она у сану виђела:
 „О слушкиње, гуја ве убила!
 „Би ли која санак тумачила?“
 Ал' слушкиња једна говорила:
 „О госпођо бега господара,
 „Ја бих теби санак тумачила,
 „Но ме је страх, и бојим се љуто,
 „Да ћу тебе, госпо, ув'јелити,
 „И грозне ти сузе оборити.“
 А говори беговица млада:
 „Каж', слушкињо, ако Бога знадеш!“
 Тад ђевојка кажеват' почела:
 „Ти госпођо, мога господара,
 „Што си млада у сану виђела,
 „Ђе допаде соко тица сива,
 „Која бегу на рамена стаде,
 „Када бегу на кољена паде,
 „То ће бего теби погинути,
 „Што л' му соко капу уграбио,
 „Црногорци посјећ' ће му главу;
 „Што ли други орли и соколи
 „Све бегове слуге прелећеше,
 „Те их црној земљи оборише,
 „Па им капе с главе не пон'јеше,
 „То ће бегу слуге погинути,
 „Ма им главе неће понијети,
 „Јера ће их војска избавити;
 „Што си, госпо, у сану виђела,

„Да је тама дворе притишнула,
 „Притишнула дворе и сараје,
 „То ће бегу лице потамњети;
 „Што л' у тами чавке попадалаше,
 „Попадалаше, тено загракташе,
 „То ће жалит' колашинска раја,
 „Мушовића бега господара;
 „Што у чавке кука кукавица,
 „Ту ћеш јадна кукат' без престанка,
 „И жалити свога господара.“
 Исто она санак тумачила,
 Ал' ето ти два врана гаврана,
 Загракаше, тено попадалаше
 На његове бијеле дворове.
 Тада була на чардак изиде,
 Те тицама говорила била:
 „Иша, врани, грдно обиљежје!
 „Иша, врани, крила пожељели!
 „Што падате на наше сараје?
 „Срећа ваша, јербо, бега нема,
 „Јер га нема у б'јеле сараје,
 „И његове седам миле слуге,
 „А би вама крида подомиди,
 „Те не бисте отлен полећели.
 „А да знате, врани, тице црне,
 „Колика се војска подигнула
 „Од Стамбока од царева стола,
 „Да похара Црну Гору малу,
 „Пред њоме је силни Омер паша,
 „Који се је цару зафалио,
 „Да ће Црну Гору похарати;
 „И то се је Омер зафалио,
 „Кадано се бјеше потурчио,
 „На Христову вјеру похулио.
 „Ма је војску паша разредио:
 „Ето једна на поље Грахово,
 „А друга је под Острог планину,
 „А трећа је у Брда камена,
 „Четврта је у Доњу Црницу“.
 Онда тице були бесједиле:

„Ој госпођо бега Мушовића,
 „Што не бегом страшиш господарем
 „Мнозину је досад уплашио,
 „Ал' посада вјеруј, було, неће,
 „Нико ти се њега бојат' неће,
 „А што кажеш за војску цареву,
 „Ми смо јутрос тице долећеле
 „Од Острога високе планине,
 „И виђеле сву војску цареву“.
 Онда була тицам' бесједила:
 „О Бога ви, два врана гаврана,
 „Кажите ми, тице, по истини,
 „Ка сте јутрос отуд дораниле,
 „Виђесте ли мога господара,
 „Је ли здраво доша у таборе,
 „Је ли царски харач он предао,
 „Којега је раја отпавила?
 „Е је бего чуво господаре,
 „Да се јесте Мирко затворио
 „У Острогу високој планини,
 „И са Мирком млади Црногорци.
 „Да ти неке по имену кажем?
 „Рођак Мирков Петровићу Крцо
 „Момче младо, ал' је соко сиви
 „И сенатор Церовић Новица,
 „Од Цетиња Мартиновић Саво,
 „Који Турке бије цефердаром,
 „И са њима други соколови,
 „Да одбране светог Василију,
 „Да га њима не изгоре Турци,
 „Па је бего поша у Острогу.
 „Но ми каж'те двије тице црне,
 „Јели бего свеца изгорио,
 „Је ли Мирка жива уфатио,
 „Је ли Крца сабљом пошјекао,
 „Је л' Новицу цару повратио,
 „Је л' је Сава огњем изгорио,
 „Иде ли ми хоће л' брзо доћи?
 Каж'те мене кад ће бего доћи
 „Кад ће доћи да се њему надам“. —

„О госпођо, беговице млада,
 „Виђели смо твога господара,
 „Здраво дође граду Нишицкоме,
 „И отиде пољем Нишицкијем,
 „Доке дође тврдој Планиници
 „На погледу турскога табора.
 „У злу уру налазио бего.
 „Књаз Данило, оправео бјеше
 „Двадес стотин' момка биранога;
 „Који но се бјеху зафалили,
 „Да ће удрит' на турске шаторе.
 „Ка' се двије војске примакоше,
 „У то бего међу њима дође.
 „Кад виђеше њега Црногорци,
 „А на њега јуриш учинише.
 „Али њему Бог и срећа даде,
 „Јере под њим добар хат бијаше,
 „Те унесе свога господара.
 „Слуша', кадо, ово је истина:
 „Залеће се соко тица сива
 „Су његрве десет соколова,
 „Те претече твога господара
 „При шаторе Отмановић-цара,
 „То не бјеше соко тица сива,
 „Већно соко Кустудија Маша
 „Од Његушах мјеста витешкога,
 „Са његове десет соколовах.
 „Када бего на јунаке дође,
 „Пали Машо свога џевердана,
 „Те погоди твога господара,
 „Дешну му је ногу саломео,
 „И проз ногу хата дебелого,
 „Хат му паде на прва кољена.
 „Тад се бего уз хата прислони,
 „Па извади двије пушке мале,
 „Којено су сребром оковане,
 „Обадв'јема живи огањ даје.
 „Пукле пушке, хоће остат' пусте!
 „Искобише свога господара,
 „Не убише Кустудију Маша.

„Онда Машо као лав нападе,
 „Те уфати бега за вилице,
 „Трже ножа, одс'јече му главу,
 „И узе му двије пушке мале,
 „И са њима сабљу оковану,
 „И са плећа корет и доламу,
 „У корету стотина цекина.
 „Кад виђеше то бегове слуге,
 „Они своје пушке обратише,
 „Да убију Кустудију Маша,
 „А освете свога господара.
 „Ал' синовци стрица не дадоше,
 „Него хитро пушке обратише,
 „Седам слугах бегових убише,
 „И тргоше свијетле анџаре,
 „Да кидају од Турака главе.
 „Али у то срећу не имаше,
 „Јер шатори турски близу бише,
 „Из шаторах Турци ударише,
 „На јунаке ватру оборише.
 „Ал' се момчад јуначки бранише,
 „Црногорци од свуд навалише,
 „Те на Турке огањ оборише,
 „Ту се војске обје страшно бише
 „У три уре боја жестокога;
 „Црногорци многи погибоше,
 „А Турака ни броја се незна,
 „Докле тамна ноћца прекинула,
 „Те се војске натраг повратише.
 „Црногорци на Церово до'ше
 „Код шатора Петровића књаза,
 „И ту они ноћу преноћише.
 „Када свану и сунце ограну,
 „Књаз Данило на ноге устаде,
 „Стаде гледат' од Тураках главе.
 „Потље дође Церовић Новица
 „Који бјеше оно ускочио,
 „Кад посјече Ченгић-Смаил-агу,
 „Новица је димно задобио,
 „Владика му даде сенаторство,

„Ал' Новица гледа турске главе
 „Позна главу бега Мушовића,
 „Те Новица књазу бесједио :
 „Ево главе, драги господару,
 „Мушовића бега колашинског.
 „И слуша'те мене Црногорци
 „Оваквога не бјеше јунака
 „До Стамбола царевога града“.
 „Онда Књаже заповијед даде,
 „Да учине шемлак Црногорци.
 „Црногорци шемлак учинише.
 „Потље књаже дарива јунаке,
 „Дариваше ко' је зашта био,
 „А дарова Кустудији Машу,
 „Њему даје на прса медаљу,
 „Потље тога свилен халај-барјак,
 „Који вреди над свом Гором Црном,
 „Јере књаже познаје јунаке,
 „За то њима дарива барјаке.“
 Када була разумјела вране,
 Па овако тицам' бесједила :
 „Аох врани, до зла тога гласа!
 „Каж'те мене, два побогу брата,
 „Хоће л' Омер-паша наринуту,
 „Хоће л' Црну Гору похарати,
 „Хоће л' књаза Омер погубити,
 „Хоће л' Ђорђа, стрица књажевога
 „Хоће л' њега жива уватити,
 „Хоће ли га цару опремити?
 „Е је Ђорђе цару додијао,
 „Кад гођ царе војску оправдио,
 „Оправдио ломној Гори Црној,
 „Не би ли је под ноге бачио
 „Вазда му је Ђорђе исјекао
 „И то би му царе опростио,
 „Но му ваља до земље градове,
 „Јоште нема мјесец пунан дана
 „Од кад му је Жабљак похарао,
 „И бедеме земљом порамнио
 „И са њега понио топове

„И цареву нањ побио војску;
 „Не ђаше га Ђорђе разорити,
 „Е је јунак срца милостива,
 „Но се бјеше љуто расрдио,
 „Машана му брата обранише,
 „И љуте га ране допадоше
 „На бедеме од Жабљака града,
 „Јер најпрви бјеше на бедеме.
 „Ал' се потље јунак излечио,
 „И с Турцима јунак војевао.
 „Јуначки се многи поднијеше
 „На бедеме од града Жабљака,
 „Ма одвоји војвода Машуте,
 „Е је младић срца Обилића,
 „А дешнице Марка Краљевића,
 „Јер што рече Машут не порече,
 „Но донесе главу на Жабљаку,
 „Кад на њему бјеху Црногорци,
 „Глава бјеше ваљана јунака,
 „Баш синовца, силног Хасан-Хота,
 „Поглавара од све Хоцке Горе.
 „Књаз Машута даром обладио,
 „Даде њему од злата медаљу,
 „У коју је глава Обилића.
 (Сад се ваља опет повратити:)
 „Што учини Ђорђе на Црмницу,
 „Поби Турке, узе им шаторе,
 „Прах, олово и другу захиру.
 „Па и приђе у доба владике,
 „Када Ђорђа обранише Турци,
 „Ал' платише невјерни хајдуци,
 „Јер им Ђорђе сву посјече војску,
 „Увриједи цара турачкога.
 „Па и приђе у својој младости,
 „Када бјеше Ђорђе у Русију,
 „Пред Русима јунак војеваше,
 „Страховито Турке добијаше,
 „Што се нигда исказат' не може.
 „За то доби јуначку пофалу.
 „И ово сам чуо истина је,

„Да се Руси с Турцим' не умири,
 „Цариград му освојити ћаше,
 „Какве Ђорђе науке даваше,
 „И јуначки Турке добијаше.
 „То сједочи Ђорђу кавалерство,
 „Што му Руси даше за јунаштво“.
 Вран се с булом опет разговара,
 Који буду зато љуто кара:
 „Мучи було, у јад закукала!
 „Бе ће врана орла надвладати,
 „Бе ли књаза Омер погубити,
 „Бе ли лафа Ђорђа уфатити?
 „Није треба о том ни мислити,
 „Но се прођи, було, тог мишљења,
 „Покај грехе, плачи господара“.
 Свако свога жали поглавара,
 А Његуши Пера барјактара,
 Којино је скоро погинуо,
 Више Цупе накрај Бугавицах,
 Кустудије браћу увредио,
 Ал' се соко добро зам'јенио,
 Три убио, а два обранио,
 Док је своју главу изгубио!
 Тад кукају Турци Колашинци,
 Који жале великога бега,
 А највише беговица млада.

ВОЈВОДА МИРКО ПЕТРОВИЋ-ЊЕГОШ

Брат књаза Данила а отац краља Николе прославио се као војсковођа и јунак у борбама Црногораца с Турцима, а нарочито на Грахову 1858. Умро је године 1867. од колере која је тада беснила по Црној Гори.

На Цетињу је 1864. год. изашла збирка његових песама „Јуначки Споменик“. То су песме о ратовању Црногораца и Турака почев од 1852. године.

Војвода Мирко је брзо и лако певао. Све што је испевао, испевао је према народној песми.

Из „Јуначког Споменика“

БОЈ НА ПРЕСЈЕКИ У ДУТИ

(1862. год.)

(Песма 24. Страна 113.—119.)

Шетњу шета Дервиш паша силни
По равноте пољу гатачкоме,
Око њега многа турска војска,
Ево има по године данах
Више пута низ Дугу окрета
Са његовом силом и ордиом
Са таином и са коморама,
Сваки пут се поврнуо грдан:
Њему таин отму Црногорци,
Оћерају коње и коморе
И цареве зелене топове;
Ал' Дервишу све је мало било,
Но га јуче погибија нађе
На Ништице од Петра војводе
Од војводе и Црногорацах,

Те му многу ис'јекоше војску :
 Три хиљаде и седам стотинах,
 Још толико има рањенијех ;
 У Гацку се код Дервиша криве,
 И још плачу, као мала ђеца ;
 Дервишу се грдно ражалило.
 За три дана ни с ким не говори,
 Но се срди на Петра војводу
 И његову ваљану дружину !
 Онда Турчин ситне књиге пише
 Пут Мостара и пут Сарајева
 И Травника града бијелога,
 Зове Турчин босанске балије,
 И још зове младе Сарајлије
 И Мостарце до мора јунаке
 Да му дођу Гацку широкоме,
 Да намири пос'јечену војску,
 Да прокрчи граду никшићкоме ;
 Књиге спреми, и дође му војска
 Баш управо дванајес хиљадах.
 А код њега двадесет хиљадах,
 У све тридест и двије хиљаде ;
 Пак се много Турчин посилио,
 Када виђе босанске балије,
 И кад виђе младе Сарајлије
 И мостарце до мора јунаке ;
 Па написа лист књиге бијеле,
 А шаље је Петру Вукотићу
 На сред друма у Дугу крваву,
 Још овако у књизи говори :
 „ Чуј војводо, од књажеве гарде !
 Мичи ми се с друма зеленога
 И уклони своје Црногорце,
 Е сам силну покупио војску
 Која ће те знати попатити,
 И из наше горе ишћерати,
 Па те гонит' преко горе-Црне,
 У сиње те море утопити,
 А ето ме у прву Неђељу“.
 А не рече Турчин ако Бог да,

Као што му ни помоћи неће.
 Када Петру таква књига дође,
 Он окупља браћу Црногорце
 Па им Петар за Дервиша прича
 За Дервиша и његову војску,
 Још овако њима проговара:
 „Црногорци моја браћо драга!
 Скоро смо се поклати с Турцима
 На Нишгице и на друга мјеста,
 Ми смо свуда Турке добивали;
 Ја се уздам у Бога великог
 И лијепи талих црногорски,
 Сјутра ћемо побједити Турке,
 И Дервиша натраг поћерати;
 Ако ћете мене послушати“.
 Ондар Петар уреди војнике:
 С једне стране војводу Анта
 За њим спреми триста витезовах,
 И војводу Баћевић-Јована
 За Јованом Баћане јунаке
 И сокола војводу Милоша
 Са сердаром Кривокапом Крстом
 Још за њима Цуце и Рудинце;
 А оправи братучеда свога,
 Вукотића Станка капетана
 А за њиме мрке Оздриниће;
 Па војводу Матановић — Ђура
 А за њиме све Ђеклиће листом,
 Са војводом једно момче младо.
 Момче младо, војводу Горчина
 И дијете Вукан — капетана
 Од Бјелинац мјеста јуначкога
 И за њиме све Бјелице листом;
 Па оправи Бошка капетана
 И за Бошком Загарчане младе
 И Комане соколове храбре;
 Па оправи све Пјешивце листом
 Са Николом младим капетаном
 И соколом Борковићем Пеком;
 И уреди Бошковића Баја

Командира од Бјелопавлићах
 За њим једну хиљаду момаках,
 Брђанина као ватре живе:
 А до њега Петра капетана
 И сокола Павића сердара
 И Ровчане на гласу јунаке
 И војводу Бојовић — Јована
 С капетаном Ђукановић — Марком
 За њима су Жупљани јунаци
 И Луковци наши крајичници;
 А оправи братучеда свога
 Радоњића војеводу Ива.
 Да преведе за Пресјеку гарду,
 Да Турцима удари озада,
 То ће њима бити изненада:
 Онда Петар ријеч проговара:
 „Црногорци, моја браћо драга!
 Данас ће бит' боја са Турцима,
 Кријући им ударити нећу,
 Него јавно да их дочекамо
 Под Пресјеком у пољу зеленом
 На свијетле сабље и гадаре,
 Па што коме Богин-срећа даде!
 Бајрактари! дигните бајраке,
 Нек' их Турци издалеко виде.“
 Истом Петар уредио војску,
 Ал' затутње Крстац и Голија,
 Одјекује Дуга до Никшићах,
 Запуцаше царева лубарде,
 Попуцују с коњах кубурлије,
 А са коњах подвикују Турци:
 „Чекајте нас, мрки Црногорци!“
 Страшно бјеше погледати Турке,
 Мало Србах, а много Тураках;
 Ал' се Срби препанути неће,
 Јунаци су бољи Црногорци;
 Међу собом зборе и говоре,
 Јунаци се један другом фале,
 Колике ће посијећи главе;
 У то Дервиш на Пресјеку дође,

И угледа српске барјактаре
 По Пресјеки на свакоју страну;
 Ал' да видиш младе Црногорце,
 Те их она ватра претурила,
 Хитро момци на ноге скочише,
 Барјактари, као соколови
 Сви у турке јуриш учинише:
 Стоји цика танкијех пушаках,
 Стоји фиска младијех момаках,
 А грмљава царевих топовах;
 Пушка преста, а топ одумини,
 Паде тама у Пресјеку равну,
 Убише се млади убојници
 На свијетле сабље и гадаре,
 Трзају се оштри јатагани,
 Сијеку се млади убојници;
 Гину Турци, гину Црногорци;
 Боже драги! страшне ломјавине
 По Пресјеку и око Пресјека!
 Турци виђу: „умети Мухамед!“
 Срби вичу: „за вјеру Хришћанску!“
 А војводе разагоне Турке
 Са сабљама у бијеле руке;
 Ту се ваздан клаше и ћераше
 Један другом одољет' неможе,
 Докле их је ноћца раздвојила.
 Оста Дервиш под Пресјеку равну
 Око њега мрки Црногорци,
 Доста има мртва и рањена:
 Шест стотинах црногорске војске,
 Што би мртва и што би рањена,
 Међу њима два добра јунака:
 Војевода Милићу Горчине
 Са сердаром Кривокапом Крстом
 И остали многи барјактари
 И књажеви бирани јунаци.
 А стадоше бројит' турске главе:
 Дв'је хиљаде и двије стотине
 Од Бошњаках и Херцеговацах
 И низамах цара честитога,

Од турскијех башах и бимбашах;
 Ту је глава Ченгић-Мухамеда
 И Турчина Тоске Арслан-бега
 Што је глава над свом Тосканиом.
 Збили су се у околи Турци
 Код Дервиша и око топовах:
 Ма га зове Петар војевода:
 „О Дервишу, царев капиџија!
 Како ти је на уранку било?
 Јесам ли те мушки дочекао?
 Како ће ти на конаку бити?
 У јад ће ти ноћца омркнути,
 А на горе јутро осванути
 Под Пресјеком у гору зелену!
 Јер ми сада ситна књига дође
 Од милога господара мога,
 Да је к мени оправлио гарду,
 И пред гардом Новаковић-Мила,
 Који носи књажев алајбарјак
 Баш над гарде дванајест стотинах,
 Докле сване код мене ће доћи.
 Ма за тебе у јад, ако Бог да!“
 То Дервишу много јада даје,
 Док у јутро јутро освануло,
 А Турцима на зло ако Бог да!
 Док стадоше пучат' џефердари
 Широкијем пољем никшићкијем;
 Помоли се војска и барјаци
 У томе се ограшиге Турци.
 Мисле ками, да им индат греди,
 Од празнога града никшићкога;
 Код Дервиша једно Туре зорно
 Из Никшићах Мушовићу Бего,
 Он окрену срчали дурбина,
 Па Дервишу тако проговара:
 „Дервиш-пашо, изгубио душу!
 Као што ћеш изгубити главу
 И сву твоју несрећну дружину
 И топове цара честитог,
 Оно није индат од Никшићах,

Но је оно црногорска војска;
 То је гарда Петровића књаза;
 Ја познајем Мила барјактара,
 С калуђером Дучић — Ниџифором,
 Који с' царом скоро одметнуо
 И одврга' Шуму и Попово,
 Од њега нам добро бити неће;
 Јаше кале дебела Ђогина,
 Голу носи у рукама Ђорду
 Те сијече и разгони Турке;
 Ја познајем гарду свуколику:
 У њих ти је од боја оружје,
 Које но су скоро задобили
 На Граховцу пољу кравоме,
 На главе им црвени шишици
 На њима су лафи и орлови,
 У злато им крила омакнута;
 Него бјежи, не унио главе!
 Ка' је бегме ни унијет' нећеш,
 Ако би те застанули овђе.
 Препадe се срамота га било,
 Па утече Гацку широкоме,
 А за њиме сваколика војска;
 Ђерају их мрки Црногорци,
 Док на Гацко ишћераше Турке,
 Неке њима пос'јекоше главе,
 Пак се опет натраг повратише
 На логору у Дугу крваву
 Моли Бога царев капиција!
 Е те овђе незастаде гарда
 Са соколом Милом барјактаром.
 Сједе Петар ситну књигу пише,
 Па је шиље своме господару
 Све му, што је, и како је каже,
 И како је попратио Турке,
 Шиље књазу два хата голема
 И тридесет бриткијех сабаљах
 И ордене цара честитог,
 Које Турци бјеху задобили
 На Русију земљу православну;

Опет Петар другу књигу пише,
 Па је шиље на Гацко Дервишу
 У књизи му тако бесједио:
 „Јесмо ли те тако поспратили?
 А ја мислим, потежит' се нећеш,
 Опет ходит' граду никшићскоме,
 Док у Дугу сједе Црногорци;
 Ја те чекам преварит' те нећу!“
 То је било, истина је било.
 Ту сам био, очима гледао
 Домаћине! дај ми чашу вина,
 Ма доброга, а чашу од оке,
 Да наздравим старац јунацима.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

ВОЈВОДА МАРКО МИЉАНОВ

Рођен је на Медуну 1830. године где је и провео детињство. Био је перјаник кнеза Данила, а кнез Никола дао му је титулу војводе. Још рачо се истицао јунаштвом, што га је доцније прославило широм Српства. Војвода јунак високо стоји изнад војводе књижевника, Умро је 1901. год., у Новоме, у Далмацији.

Војвода Марко је самоук. Он је под старе дане научио читати и писати. Од њега су нам остала три дела, сва три вредна пажње. То су: „Примјери чојства и јунаштва“, у издању Чупићеве Задужбине, „Племе Кучи у народној причи и песми“, у издању Задужбина Илије М. Коларца и „Живот и обичаји Арбанаса“, у издању Матице Српске. У рукопису је оставио „Ратне успомене“, али је рукопис загубљен.

Одрастао у крају пуном традиција, слушајући гусларе и народна предања, староме се војводи прохтело, да од свега тога, као и од својих успомена остави нешто потомству. То је с доста вештине и јаке воље учинио својим делима. Прост у излагању и причању, он се уметношћу не уздиже изнад јунака својих дела. Дух његова писања најближи је војводиној фигури, коју нам његова дела још више расветљују.

Из примјера „Чојства и јунаштва“ (Београд, 1901.)

(Страна 46.—47.)

У вријеме Усеина Хота и Чубра Петрова ударе Кучи на Смудиругу, планину хотску, Хусеин-Хотову стоку плијене, чобане посијеку и катун похарају. Зато се Кучима затворе пазари, а пошто им година не роди, дође народ до грдне муке од глади. Чубро, као војвода, мора је водит бригу о народу, а није се има никуд обрнут, да им поможе, па намисли да пане крвнику у руке; тако и учине. Узе Нова Мушкина, па ш њим, по ноћи, хајде преко Турске у

кућу Хусеин-Хотову. Хусеин кад виђе свога крвника, зачуди се, али не рече: „Што си доша, крвниче? но рече: добро доша пријатељу!“ — То је арбанашки обичај. — Чубро му рече: „Доша сам да ми учиниш џевап Кучкому народу, који ће да умре од глади!“ Хусеин рече: „А чим му ја могу помоћ?“ Чубро рече: „Да идеш код везира и дако ми моглеш учињет Кучима да се отворе пазари с Турском. Тијем ћеш учињет да ти благодарни буду!“ Хусеин Хот смијући се: „Имам ја за чем благодарит Кучима! Заклали су ми два, и плијенили ми све што сам има на планину!“ Чубро: Не могу се мртви повратит, но помози живијема! Сад је сва мука Куча пала на Хусеин Хота, а не на Чубра!“ Хусеин је био на мисли: хоће ли код везира моћ пазара отворит Кучкоме народу? Они су неколико дана сјеђели и погонили се међу собом. Говорио му је Хусеин: „Знам те ја! Ти си Чубро Корда!“ А Чубро њему: „Ја сам Чубро Петров, Петра Пејова. Но си ти син Цуцан-Перин, који је ћера дрва на магаре да продаје на пазар скадарски!“ Пошто се бише издавијали, измире се; дају дувана један другоме да пуше, смијући се у шалу претресају, што је који коме река и који је правију ријеч река! Па онда се опет метни у мисли што те за народ.

Ово је Ново Мушкин прича, који је ту био. Но би, како би. Они пођоше на Скадар, код везира, и пазари се отворише народу, те нека је народу живљење, а њима благодарност и поштење.

Из књиге „Племи Кучи у народној причи и пјесми“

(Београд, 1904.)

(Страна 266.—269.)

Када су се Кучи придружили Црној Гори, пошли су код владике, те им је поставио суд. Тај суд звали су „гвардија“ и капетани. Капетан је био Вукић и Јоко Радованов, а у гвардију су изабрани 50 Куча, који су одређени под платом данак да купе и носе

владици. Кад су почели данак купит' од народа, народ се збунио и зачудио, говорећи: „Какви арач тражите, оћете ка Турци?“ Главари су доказивали народу: „Није то арач ка Турци што га траже, но ово дајемо нашој цркви и владици“. И тако ови педесет гвардија нијесу могли скупит' данак од народа, и морали су придат' на исту плату још 50 гвардија, да ако би посудили народ и покупили данак, али нијесу могли, но су придавали по педесет и педесет до двије стотине. Тада су почели купит' и грабит' данак ка на силу. Данка је било одређено талијер на мотњију кућу, а на сиромашнију пола талијера. Будући тада није било пара, морали су стоку купит', и узимали су за талијер трџака овчега или кожџега, а за пола талијера двисца, то јес' брва од двије године и од три.

Ова гвардија како је све више јачала, тако је све више дације купила, а најпошлије почели су бират' пастирима најбољег брва за дацију. Колико је било сломјеније глава и другије ботека, што су поднијели чобани од главара и главари од чобана, то се не може бројит', а на мртво није нико погинуо до Лакића Станојева Павићевића, који је убијен каменом у главу на мртво.

Главари кучки, видећи да и' народ не даје данак, призову и главаре црногорске, Лаза Пророковића с дружином, да и' поможе да купе данак једне године. Те године најприје почну на Милована Илијина, брата војводина, мислећи кад он дадне да те се други мање противит'. И тако они заишту чобанину једнога овна; он и' дадне. Они не кћену тога, но заишту угича, који је звоно носио и пред овцама одио. Чобанин не дадне угича, а они кћену да му га уграбе; но он окрене пушку, виђући друге: „стан', арачлија, не дам ти сад ни ромице“.

Народ је једва то и чека, скуп се и рашћера главаре и већ се нијесу враћали ту ни другу годину. Народ се кучки збунио опет међу собом опет да се покоље. Исти Милован Илин с неколико Куча ојде на Скадар код везира, који и' с највишијем задо-

вољством дочека и дарива. Они се задовољни дома вратише, сви без Драгоја Божова, који није био задовољан, што му је везир да грђи дар но Миловану Илијину. Зато се наљутио и отиша на Цетиње к' владици. Тако и други Кучи ударише се на дијелове, неко у Скадар, а неко на Цетиње. Већ у Скадар и најгрђи војник да је отиша, везир је дарива, ђамадане, јелеке и друго, и сваки се вас у свиту обучен дома враћа. А они као незналице, с тијем су се задовољавали, мислећи је ли ко срећнији од њи. Ка што реко, ускипјело све да се покоље једно са другим, но Вукић је бранио и стишава, док је он жив био, да се не покољу. Но Вукић Попов, у то вријеме једина узданица кучка, погибе, и то на грозан начин, Убише га све кумови и побратими његови, који примише за то паре од владике Рада. Убице Вукићеве били су: Пуниша Радосавов, поп Петар Андријин, оба Поповића, Брацан, син војводе Ђура, и Марко Јокв, Ивановићи, калуђер Мојсије с Дуге и Никола Ђаковац. За Брацана се мање знало но за те друге, али мене је увјерио поп Машан Мијушковић из Пјешиваца, који је донио паре владичине на Дугу и ту чека да Вукић погине, па да (подијели убицама паре, ка што је и учинио. Кад је Вукић погинуо, поп Машан је да Брацану 100 талијера ка четвртоме другу.

Пошто Вукић погибе, народ скочи да га тражи, али Поповићи и Ивановићи, који су га убили домишлише се како ће збачит' са себе на Стојана, Вукићева сина, да је он убио свога оца. Но Стојана оуравдаше добри љуђи, и он уби за Вукића Пунишу Радосавова, који је Вукићу у главу усадио сјекиру у мозак.

Пошлије Вукића није има ко стат' на пут никаквome злу, но су га Кучи по својој вољи чињели сами себе. Поклаше се братства међу собом и све своје земљиште у крв окупаше: на Роге, у Моришњу, по Рушти, свуд око Медуна и по другије мјеста. Даном нападају војскама једни на друге, а ноћу четовањем. Трчали су неки к владици на Цетиње, а неки к везиру у Скадар. Дарове су доносили с обје стране, с

којима су се тровали, те је све виша мржња и погибија постала међу нама.

На исти начин ка Вукић погибе доцније Џуџо Радоњин. Убише га Баро Бакочевић и Милош Дмитров, који су га позвали да и' крсти дијете, и тако на кумство преварише га и убише сјекиром у главу, па утекоше код владике. Џуџо није био војсковођа ка Вукић, али је био правичан главар, те стога га народ зва „сиромашна мајка“. Народ је проклиња убице Вукићеве и Џуџове, и Бог и' је жестико кастига, што ћу ако могнем, у животопис Вукићев казат. Кучи су пролазили у то вријеме, да не може горе бити. Прст туђи није се вадио између њих, но је мога окретат' ш-њима пој своје кефу. Ће су два брата на једно огњиште, многе је подијелила распра, да један иде на Цетиње, а други у Скадар. Тако је Брацан убио Марка Јокова, свога брата од стрица; а Милош Јоков је убио за њега свога стрица војводу Ђура, оца Брацанова.

Војвода Ђуро био је јунак лично с пушком у руке, о којем има и народна пјесма; али за вријеме његово Куче је у више бојева Вукић предводио. Тако је било у то вријеме другије војводе; кад се нађе други Куч бољи војсковођа, онда народ њега слуша.

МАКСИМ ШОБАЈИЋ

Рођен је у Шобајићима (Бјелопавлићи) 1836. године. Три разреда основне школе учио је у манастиру Острогу а четврти у Доњој Морави (Србија), где му се отац преселио 1848. године. Поново је дошао у Црну Гору и до 1860. приватно поучавао ђаке. Те године пође у Србију и настани се у Ваљеву где је живео до 1873. године када је опет дошао у Црну Гору. Умро је у Никшићу 1917. године.

Тек 1870. штампана је у Београду Шобајићева овећа приповетка „Млади Црногорац“, а 1879. године изашао је у Новом Саду његов песнички рад „Освета Косовска“ где су опежане борбе Црногораца и Турака 1875.—1878. године. Најпознатија му је збирка песама „Славенска Слога“, где је унео песме о ратовању Руса и Турака 1877.—1878. године. Иза смрти остале су му у рукопису песме које су 1925. г. издали у Никшићу А. Лубурић и И. Каваја у збирци „Невесински Устанак“. У Београду, 1892. године, издао је Шобајић књигу „Старине у Зети“. Ово је неуспео покушај за боље познавање Зете у прошлости. Појединачна тумачења и закључци извођени су из своју року, без доказа.

Већера је успеха Шобајић имао у песми. Највише је певао о савременим догађајима, које је датирао испод наслова скоро сваке песме. Отуд његове песме имају поред песничке још и историске вредности. Шобајић је песник са свима врлинама и манама народног песника.

Из збирке „Славенска Слога“

ЗАУЗЕЋЕ ПЛЕВНЕ

28. новембра 1877.

(Песма VII. Страна 79.—93.)

„Процвilio сужањ у тамници,
У Плијевни у земљи бугарској.
Ко је сужањ, чија ли тамница?
Царев сужањ, царева тамница,

Сужањ јадан мушир Осман паша,
 А тамница крвава Плијевна,
 Јера су га Руси опколили.
 Осман тужи далеко се чује,
 И у Стамбол често поручује
 И Султану често књиге пише,
 Да не може ни дан трпјет' више,
 А када му мука додијала,
 Султан цару о свом јаду јавља:
 „Господару сунце огрејано!
 Ево има по године дана
 Од кад су ти Руси ударили,
 Дунав прешли, Бугарску узели
 Од Видина до реке Марице,
 До сад би ти и Стамбол узели,
 Да се нису на ме спотакнули,
 На Плијевни граду крвавоме,
 Где сва сила руска застајаше.
 И на мене често нападаше,
 Ја сам града јуначки бранио,
 Од Плијевне Русе одгонио,
 Где је много крви проливено,
 Ни Косово Плевни није равно!
 Ни на Криму горе није било!
 Што је овде крви проливено,
 Није шала мио господаре,
 Где је пало преко сто хиљада,
 Све мртвијех Руса и Турака!
 Саме кости коњске и јуначке
 Плијевну су града затрпали,
 Сва се плевна гробом претворила
 За три дана ода у ширину.
 Ал ти знадеш мио господаре
 Колика је наша царевина
 Према силној великој Русији,
 Коју држи трећи део света,
 Из земје јој не излази сунце
 Њој не може војске нестанути,
 Бит' се може с цијелим свијетом
 Као што је и у рату кримском.

Русија се на нас преварила,
 Те је мало војске покренула,
 Па што више у боју падаше,
 За једнога по три допуњаше,
 Ја се не бих ни досад држао,
 Да Шевкета нијеси послао,
 Те ми дода тајин од Софије
 На срамоту Крилов ђенерала
 Но кад дође Гурко из Балкана
 Са четрјест хиљада војника,
 Паде с војском на ријеку Вида
 Затвори нам оба главна пута
 Од Софије и града Видина
 Гурко оте све моје градове
 На које се Плевна наслањаше
 Узе Дубник и горњи и доњи,
 И Тетевен на Искру ријеци,
 И град Темиш па и Радомирце,
 Златар, Пешту па и Луковицу,
 Твоју војску поби и пороби,
 Двије паше: Хивзи и Смаила
 „Са тридесет хиљада турака,
 „Што побише и што заробише,
 „И путове све нам затворише,
 „Каравлаха тридесет хиљада
 „Стоји на пут од града Видина,
 „На Дунаву у граду Рахову,
 „Руси опет на пут од Софије
 „Ђе нам многи тајин заробише
 „А овијех дана потоњијех,
 „С ђенерала руског Скобељева,
 „Ударе ми на зелено брдо,
 „Тврде шанце што су близу града
 „И то Руси на јуриш узеше,
 „Сад ми ока отворит' не даду
 „Руска сила све се умножава,
 „Мене у град све горе стјешњава
 „Од њихових хиљаду топова
 „Од картеча и силних граната
 „Расипљу се огњене стријеле,

„Страшан огањ по улици леже,
 „Као жива муња од облака,
 „Брише царе коња и јунака!
 „Низ град тече крвава ријека,
 „Мртве ваља коње и јунаке!
 „Бе њихова удари граната,
 „Закопа ми педесет јунака!
 „Наше тврде шанце оборише
 „И градове наше обурваше,
 „Моја војска већ заклона нема,
 „Пуни су ми шанци и улице,
 „Све мртвијех коња и јунака!
 „Нестао ми тајин и џебана,
 „Испод себе коње поједосмо.
 И од глади мријети почесмо!
 „Војска ми је бона и рањена,
 „Од стотине и двајест хиљада
 „Нередовне и редовне војске
 „Скоро ми је пола нестануло,
 „Па и што је живо остануло,
 „На муке је од рана и глади,
 „И рускога огња жестокога,
 „Таке муке нигда није било!
 „Ми се више држат' не можемо,
 „А Руси ме зову на предају,
 „Ја се предат' добре воље нећу,
 „Но на мегдан волим погинути,
 „Јал' се робом рускијем назвати,
 „За мог цара и за вјеру праву
 „Да испуним вољу пророкову,
 „А ти мене заборавит' нећеш,
 „Да Османа твојега избавиш“.
 Кад Султану бјела књига дође,
 Низ образе грозне сузе ваља :
 Жали Турке и пашу Османа,
 А највише своју царевину,
 Што је Руси на силу отеше,
 Султан Хамид види страданије,
 Ма помоћи ни од куда није,
 Па пошто се доста наплакао,

На сеџади пророку клањао,
 Преко њега замоли Алаха,
 Да му спасе Стамбол од Московца.
 Па потоње двије књиге пише
 У Бугарску на Балкан планину,
 Једну књигу пише Сулејману
 Другу опет Мехмед Али-паши,
 Дако Русе разбију на Плевну
 И избаве храбра Осман-пашу.
 Ал је турска изнемогла снага,
 Већ пропаде царевина драга,
 Силеџија у крви се дави,
 Од Руса се горди Стамбол тресе
 Њино царство остаје другоме,
 Два мушира Мехмед и Сулеман,
 Желе цара свога окренути,
 Крећу војску тамо и овамо,
 Сулејмана и његову војску
 На Лому га Руси дочекаше
 И његову војску расћераше
 А ордију Мехмед Али-паше,
 Од Софије Руси расћераше,
 Браћо моја, цвијеће дружино!
 Већ се доста Турци копрцаше,
 Док Московци војску прикупише.
 И Бугарску већ сву освојише.
 Још се држи Осман у Плијевни,
 Док му на зло једно јутро свану,
 Ка'што ова пјесма изговара,
 Од како су Руси изгинули
 На Плијевни неколико пута,
 Цар је руски посло ђенерала,
 Старог Руса, бана Тотлебена,
 Што с у кримском рату прославио
 На гласитој монаковској кули,
 И у славном Севастопољ-граду,
 Где је страшно сатрео Инглезе.
 Поломијо Турке и Французе,
 Сад је витез бане Тотлебене
 Вјешто Плевну града опколио,

Као љуту под каменом гују,
 Осман главе помолит не може,
 Да је вила, па да има крила,
 Не би крила месо изнијела,
 Руска би га пушка стријељала.
 А царевић врховни војвода,
 Око Плевне војску наместио,
 Са свих страна логор до логора,
 А све шанац један до другог,
 Па у сваку жицу телеграфа,
 Како може знати у минуту,
 Шта се ради на свакојзи страни.
 А Плијевна као град ниједи,
 Са турске је стране умукнула,
 Не чује се топа ђавољега,
 Танке пушке, ни глас од јунака,
 Као да се гробом претворила,
 Ка' што ће се брзо претворити
 Вјечним гробом и тужнијем робом
 На њој спомен вјечни да остане,
 Ка, Бугарска некад на Трново,
 И као српски на пољу Косово.
 Тако Плевна гроб је турског царства.
 Једног дана под бјела шатора
 Књигу пите царевић Никола,
 А шаље је у Плевни Осману,
 У књизи га зове на предају,
 И овако говори Осману :
 „О, Османе жалосна ти мајка ;
 А што ми се болан не предајеш,
 У што ли се и у кога надах ?
 Ти си јунак, ема си будала
 Ако мислиш да одржиш царство
 У Плијевни или у Бугарској !
 Кад ми утећ' ни и у Стамбол нећеш
 Како л' да ми одржиш Бугарску !
 Јер Бугарска и земља Србија
 Није турка земља од старине,
 Но је били српска и бугарска,
 Па је Турци на силу отеше,

А отето вазда је проклето,
 Срб и Бугар све су браћа наша,
 За њих лијем крвцу на мегдану,
 Да им њихне земље поврнемо,
 Што је чије да свакоме дамо,
 Знаш ли болан, пет су ово вјека,
 Како моју браћу притискосте
 И нељуцки с' њима поступасте:
 Са вашијем глупијем кораном
 Дивни народ заглуписте мраком,
 Ја вас не бих ни досад трпио,
 Да Азијат моју браћу дави
 Но душмани наши са запада
 Не даше нам, гријех им на душу!
 Ма у оне ваше пријатеље
 На западу сад се не уздајте,
 У помоћи никог не имате
 Све сте сами собом изгубили
 Нељудима царство не требајује,
 Нама на пут нико станут неће,
 Новсу дошли дани и вријеме,
 Да платите јаве свекодике,
 Што сте нашој браћи учинили,
 Нечовечно ка' нико никада,
 За шта сада отпашћаш грехове
 За злочинство ваше изодавна
 Стари су ти твоји казивали
 С Бугарима ка' су поступали
 Кад Шишмана цара бугарскога
 Ухватише и грдно мучише,
 Нечовечно глађу уморише
 У тамници града Никопоља
 А бугарског црквеног главара,
 Јефtimiја, старца патријара
 Са стотину педесет бољара
 У трновој цркви скасапише
 И светиње њине потурчише,
 Потурчише Србе и Бугаре.
 Све на силу мало и велико
 Ти си чуо за српско Косово

Гђе је српско царство пропануло,
 Као што ће ваше на Плијевни;
 Јере знади, болан Османлија,
 Како лане Богу згријешисте
 И пред светом образ обрљасте,
 Кад Бугаре јадне прегазисте,
 Старце, жене и ђепу нејаку,
 Умористе шездесет хиљада
 Подависте, испресијецасте,
 Голе, босе и гладне и жедне:
 То је за вас грешно и срамотно,
 Проклето вам царство и госпство
 Ма ти дајем моју вјеру тврду
 Све ће те ми платит', ако Бог да,
 Без зазора и моје грехоте;
 Па ти за то ову књигу пишем,
 Да се предаш, да не мреш од глади
 Е сте људи, ако сте и глупи,
 Те мислите да се одржите.
 Цар твој нема милион војника,
 Нек изгуби и њега једнога,
 Па ту нема више царевине;
 А Русија десет милиона
 Под оружјем све млада војника,
 Што га нема цијела Европа
 Па како се можеш одржати?
 Но се предај' би ће боље за те,
 Животу вам ништа бити неће;
 Ако ли се предати нећете,
 Ми ћемо ти сутра ударити
 И на силу Плијевну узети,
 А јуначка крвца проливена,
 Гријех на те и на цара твога"!
 Када књига Осман-паши дође
 Разгледа је и разумје дивно,
 Нити му је мила, нити мрзна
 Јер је Осман и храбар и мудар,
 Није свјетске учио науке
 Ма зна шта је право и лијепо,
 Књига добра ма је од ђавура,

Који не зна како коран пише,
 Да су само Турци правоверни,
 Божји људи што коран верују,
 И божјега свеца Мухамеда,
 А друго је све ништа и лажно;
 А коран му строго заповједа,
 Да невјерна мрзи и презире,
 Ђаурина нигда да не служи
 Јер му душа доћ' у џенет неће.
 Тако паша у муци мудрује,
 За свог цара и за Мухамеда,
 На мукама воли умријети
 Само душа да м' у џенет дође,
 Сјетан Осман на ноге скочио,
 Па на књигу Русу одговара:
 „Краљевићу, ти си пресилио!
 Ако сада с вељом силом владаш,
 Ал је један Алах на небеса,
 Бог на небу а цар је на замљи
 Мој господар у Стамболу граду,
 Кога је сам Алах изабрао,
 Да свијетом управља и влада!
 Што ми с вељом силом пријетите
 Цара мога царство да срушите,
 Зар ти не знаш силан краљевићу
 Да је више Турака нег' Руса,
 Сто педесет милиона душа
 Муслимана, Мухамедоваца,
 Што слушају мога господара. —
 Ти знаш да смо на Беч војевали,
 Па још пише у нашем ћитапу
 Опет на Беч да ћемо одити
 Па још даље до Златнога Прага
 Да с ђуприје зобнице скинемо,
 Што су давно зобљу напуњене
 За Бурака, хата пророкова,
 И кобилу Хазрети Фатиме.
 Зар ти мислиш да то бити неће?
 Но се чека дан од тога суђен,
 Цар царева докле разљутите,

А што ли га кориш за преступе,
 За неверне Србе и Бугаре
 Што их бисмо и вазда газисмо,
 Све што мога цара не слушаше,
 Но на њега пушке окреташе,
 На свог цара, слугу божијега.
 Ти си мене силом опасао
 И на мене јако навалио,
 Стегао ме гвозденијем пасом,
 Па ме бијеш и ноћом и дањом
 Ма залуду, ја се предат' нећу,
 Но на мегдан волим умријети
 За мог цара и за вјеру праву"!
 Кад је Русу књигу оправио,
 Сву господу Осман сакупио,
 По свој војсци заповијед даде,
 Да се клања Богу на молитву
 За спашење живота и царства,
 А пошто се Богу помолише,
 На савјету ратном учинише,
 Да се крену с оружјем у руци,
 Па на силу Русе да пробију,
 И да бјеже цару и Стамболу,
 Царевићу абер учинио,
 Да ће сјутра крвав мегдан бити.
 А тај абер у нећељу дође,
 На двадестог и седмог новембра
 — Седамдесет и седмога года,
 А царевић на ноге скочио,
 Па у војсци издаје наредбе
 Да дочека мушира Османа,
 и постави главне ђенерале:
 Скобељева, младога сокола,
 Ганецкога и књаза влашкога,
 Ђенерале Струков и Крилова
 Па им главну заповијед даде,
 Да сва војска за ту тајну знаде.
 Но да причам опет за Османа,
 Ка' се креће Русе да побије,
 У по ноћи војску окренуо,

Четрдесет хиљада момака
 И четрјест убојних топова,
 Да се с њима брани од Москова,
 А друге је многе поломио
 Лагумисао са динамидама
 И побацао у ријеку Вида,
 Да ђауру не допаду шака.
 И заставе и свете барјаке
 Сакупише па их запалише
 На олтару светом пехамберу
 Да не дођу у нечисте руке.
 Мало узео хране и џебане,
 А на раме свијетло оружје,
 А сву војску бону и рањену
 Све остави Осман у Плијевну
 На аманет суђеноме дану
 И на милост Русу и Алаху.
 А кад зора на истоку сину,
 Из затвора Осман окренуо
 Са два крила југу и сјеверу,
 А са челом Осман на истоку.
 А сва сила и руска армада
 Све се Плевни ближе примицаше,
 А најпрви соко Скобељеве
 Са зеленог брда према Виду,
 Турске шанце празне налазио,
 А у томе сату и минуту
 Сретоше се Руси са Турцима
 И одмах се породила кавга,
 Какву само вијекови памте.
 На сусрету од првога гласа
 Рикну руских четрјест топова,
 Ка' небеских четрјест громова,
 Крвава се игра започела
 Руска труба цикну на све стране
 Руска сила од двеста хиљада —
 „Ура“! викну из једнога гласа
 На Турчина Москов полетио,
 Па топове и плотуне пале
 Силу турску у пољу тамане

Ма се Турци од Московца бране
 Док се ноћца с даном дијелила,
 Тада сила турска навалила
 На три краја као горски вуци
 Не бил' ђегођ Русе проломили,
 Док у једном као Арслан љути,
 Опучише право на истоку
 За Османом сила сваколика,
 На параде руске јуришаше
 И пробише село Сибараца,
 Па напријед лете ка' звјерови
 Кроз редове густе руске војске
 Где све у њих падаше граната
 И плотуни као кица густа.
 Али Осман ништа не узмиче,
 Но напријед лети ко на крила,
 Док се сrete с Криљов ђенералом
 И са њиме руски гранадир,
 Сretoше га голим бајонетом,
 И Турцима даље не дадоше,
 Но Осман на траг повратише:
 А Московци лете са свих страна,
 Ка' облаци кад их вјетар ђера,
 И све огањ просипа на Турке.
 Турска сила наже бијежати
 Да се опет у Плијевну врати,
 Ками були да могу утећи
 Но им Руси не даду побјећи;
 Скобељев се сrete са Османом,
 На оштра се гвожђа ударише,
 С друге стране Струков и Гонецки,
 С треће Карло кнеже са Власима
 Међу собом Турке ошколише,
 Међу Плевном и ријеком Видом
 У сред поља без игђе заклона.
 Боже мио, крвава Косова
 Гђе грмљаше три стотин' топова,
 А хиљаде хиљада пушака,
 Страшна јека гуди до небеса,
 А земља се од удара тресе

Бојна тама земљу притиснула,
 Густа тмина као помрчина,
 Да друг друга неможе познати
 Ни по лицу ни по одијелу,
 До по збору и јуначком гласу,
 А велика ватра од топова
 Као муња таму просијеца
 Силу турску коси у гомилу
 Како коса по ливади траву!
 Тако траја од зоре до подне
 Докле сила турска изгинула,
 Не пуца ни топа ни пушака,
 Нити гласа турскога јунака,
 Све у крви лежи на бојишту.
 Мегдан преста већ нема Турака,
 Осман бежи у крв под ранама
 У руци му бијела застава.
 С којом јавља већ да се предаје;
 Око њега на хиљаде мртвих
 На гомиле коњи и јунаци,
 У крв плићу мртви и рањени,
 Покрхане каре и топови,
 Поломјено убојно оружје,
 Разривена брда и долине
 Побацани свилени барјаци;
 Једва Руси пута прокрчише
 Те Османа из крви дигоше,
 И на то се страшна битка сврши.
 У Плијевну Руси улећеше,
 Бенерали руски соколови
 Састаше се на сред Плевне града
 Поздравише главног командата
 И викнуше из једнога гласа:
 „Ура, ура живела Русија!
 Цар велики и сви царевићи“!
 Па весеље чине из топова,
 И јавише цару господару
 Да је Плевна у руским рукама,
 Сила турска да је сатрвена,
 Од стотине хиљада Турака

Једва пола да ј' остало живо
 Са Османом што је заробљено,
 Са Османом и још седам паша,
 И још много баша и бимбаша,
 И крупових две стотин' топова.
 А руске је војске погинуло
 У том боју двадесет стотина
 И делија вељи књаз Сергија,
 Мили рођак Цара Александра
 Нека им је слава вјековјечна,
 И цијелом славенском потомству,
 С њиног гроба поникло је цвеће
 За слободу Срба и Бугара,
 Која нигда увенути неће!

 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

НИКОЛА I ПЕТРОВИЋ

Краљ Никола је најпознатији црногорски владар новијега доба. Рођен је 1841., прогласио се за краља 1910., а умро је 1921. године, у Антибу, у Француској, као владар без своје земље, осуђен од свога народа.

Кнез Никола је доста пегао. Писао је лирске, епске и драмске песме. Његове лирске песме скупљене су и издате у збирци „Песме књаза Николе“. Најпознатије су му оне лирске песме, које носе патриотско обележје. Прелаз од лирике ка епици учинио је збирком „Пјесник и вила“ и збирком „Нова кола“. Познатији су његови епски спевови: „Хајдана“, „Потоњи Абенсераж“ и два краћа спева „Светом Сави“ и „На поноћи“. Најпознатије му је дело „Балканска Царица“, драмски спев, даван на више места у нашој земљи. Друга драма „Књаз Арванит“, простија је и мање позната.

Кнез Никола је доста јак лирски темпераменат, песник момента и народне славе. Целокупним радом на књижевном пољу он чини згодан прелаз од народног ка уметничком песништву.

Из збирке „Скупљене пјесме“ (Цетиње, 1894.)

ПИЈМО ВИНО

(Страна 17.—19.)

Пијмо вино! Пијмо! Пијмо! —
Животу је близу крај!
Кубурлије испалимо,
Ми смо млади, наш је мај!
То је наше земље плод!..
Нек ми живи мили род!

Живи роде!.. Здрав ми буди!..
Здрав ми и ти, брајне, здрав!..

Накити се док ти људи
Мали буду као мрав!..

То је наше земље плод!..
Нек ми живи мили род!

Краљевића нашег Марка
Нека примјер узме свак!
Крв је српска млада, жарка,
Ускипјећеш — бићеш јак! —

То је наше земље плод!..
Нек ми живи мили род!

У сред дима виненога
Не заборав', брате, не
Дивна царства пространога,
Те сад турска нога тре!

То је наше земље плод!..
Нек ми живи мили род!

Сви прегнимо погинути!..
Призрен мора бити наш!
У њ се златан престо жути..
Здрав будући, царе наш!

То је наше земље плод!..
Нек ми живи мили род!

Бегови су Србе трли, —
Трли као слаби црв;
Но су Срби сада врли, —
Попићемо њима крв!

То је наше земље плод!..
Нек ми живи мили род!

На Дечански пусти звоник,
Дићи звоно, барјак дић'!
Кој' то неће српски војник,
Па ма знао у гроб сић'?

То је наше земље плод!..
Нек ми живи мили род!

Пијмо вино! пијмо! пијмо!..
 Животу је близу крај!..
 Кубурлије испалимо
 За род жртве чека рај!..
 То је наше земље плод!
 Нек ми живи мили род!

ОНАМО, ОНАМО!...

(Страна 23.—24.)

Онамо, онамо!.. за брда она
 Говоре, да је разорен двор.
 Мојега цара, онамо веле,
 Био је негда јуначки збор. —

Онамо, онамо!.. да виђу Призрен —
 Та то је моје — дома ћу доћ'. —
 Старина мила тамо ме зове,
 Ту морам једном оружан поћ'. —

Онамо, онамо!.. са развалина
 Дворова царских врагу ћу рећ':
 „С огњишта милот бјежи ми куго,
 Зајам ти морам враћати већ!“ —

Онамо, онамо! — за брда она,
 Казују да је зелени гај,
 Под ким се дижу Дечани свети:
 Молитва у њих присваја рај. —

Онамо, онамо! — за брда она;
 Гдје небо плаво савија свод;
 На српска поља, на поља бојна,
 Онамо, браћо, спремајмо ход! —

Онамо, онамо! — за брда она,
 Погажен коњ'ма кликује Југ:
 „У помоћ, дјецо, у помоћ синци,
 Светит' ме старца, свет ви је дуг! —

Онамо, онамо! — сабљи за стара
Његова ребра да тупим р'јез,
На турска ребра — да б'једној раји
Њом истом с руку рас'јецам вез! —

Онамо, онамо! — за брда она,
Милошев кажу пребива гроб:
Онамо покој добићу души,
Кад Србин више — не буде роб.

ЖЕНИДБА БЕГА ЛЈУБОВИЋА

(Страна 25.—48.)

(По народном казивању.)

Ситна књига на жалости
Љубовића двор долеће;
Алил-бег је чита, гледа,
Па је на skut мајца меће:

„Виђи мајко, моја мида,
Бег Лакешић што ми пише,
Да Хајкуна вјереница
Не зове се мојом више!

„Даље — вели — да му вранца
У сватове за њу спремим
Ил' је сјутра у Бишину
На мегдану с њим под'јелим.

„Него момку Хусеину
Реци нека ков удари
Вранцу моме крилатоме
и дивно га отимари;

„Те у јутру сабахиле
Нек ме чека у авлији,
Да на сусрет ја изађем
Лакешићу љутој змији“.

Бег то рече при вечери,
Пак се бојној припе кули,
С чивилука сабљу скиде
И куне се Хајки були:

„Хајко душо' ти си моја!
Дан без тебе не кабулим;
На шта ће ми цио свијет,
Ако тебе не пољубим?!“

Куне јој се бег Алил-бег
И тврду јој вјеру дава
Баш ка' да му на миндеру
У одаји до њег спава!

„Ех! ово је сабља бритка
Покојнога баба мога;
Она пуста нек закоље
Вјереника, Хајка, твога:

„Ако тебе Лакешићу
Ил' другоме ма буд коме,
Жив те пустим — дај, о Боже,
Крв попио своју намо!...“

Бег остави сабљу бритку
И спреми се да почине;
Заспа момак са одлуком,
За Хајкуну — да погине

II.

Цура чула у родбини
За просидбу Лакешића
Па говори оцу, браћи:
„Бићу само Љубовића!“

„Немој ћери, сестро немој!
— Говорили они њојзи —
„Кад га не би хтјела, Хајко,
„Грдан ископ нама грози

„Бег Лакеша скупно би
 Цио Мостар и Љубиње,
 И свих петнајест кадилука',
 Изувевши Невесиње,

„Па би силан удрио ни,
 Бутун кућу угасио;
 Његова би опет била,
 Јер би тебе заробио!“

Стари отац још умилно
 За тим ћери проговара:
 „Узми, Хајко, жива била,
 Лакеша из Мостара!“ —

„Хоћу бабо!“ — рече цура —
 Спас је рода мала жртва:
 Гвожђе, коноп, кам о грлу,
 И вјечити дом Неретва.

— — — — —
 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 ТУРЧИНУ
 CRNE GORE
 (Страна 62.—65.)
 CRNOJEVIĆ

.... E moi je ne crois pas
 Qu'il soit digne du peuple en qui Dieu
 se réfléchit.
 De joindre au bras qui tue une main
 qui souffle.
 Victor Hugo.

Што те руже, лафе стари,
 Источнога цара св'јета,
 Орле, који сред запада
 У походе нам дол'јета?

Што те руже? — а да ниси
 Лака крила уморио
 Низ државу Лозареву,
 Докле си је покорио,

Крик твој стари би се чуја'
 Чак до мора сјевернога

А Латинин роб твој би ти
Хата вода' големога

Калдрмама древног Рима
И пољима Италије ; —
Назват' ћаше : „добро јутро“ !
Вјеренику од Адрије !

Шта те руже ? — још да није
Рода мога спрам те било,
Море твоје, силно море,
Крст устрашен би спавило !

Што те руже, о витеже
Што те руже, бојни гrome,
А прегнућа кавге — цар си,
Ти стравични круноломе !

„Огоман је страшљивица“
— И то ти се још говори —
А ни Грци, ни Римљани
Пар ти нису, гдје се бори ! —
Тебе, лафе, то се збори ;
А Јевропа сва задрхта,
Кад одјаха сератлијски
С пратњом малом твога хата

На праг грчке империје
Ни да речеш : „добро вече“ !
Испред тебе забуњено
Поплашено све утече !

Пошто сједе домаћински
У Једрену и Стамболу,
Круну ломећ Лазареву,
Видје Будим на помолу !

И у њему и Призрену
Заусопке смјело сједе,
Отолен те мах јуначки
Под бијели Беч поведе !

Зелену ти видје чалму
И Верона и Линц равни;
С Минђија се воде напи
Твој коњаник одабрани!

Латинку си и Њемицу
Сједа' за се на терђије;
Њихов народ страшио им
Кленетом ти бакрачлије!

Од залива аравијског
До обала Хиндостана,
Што ти харач не доноси,
Би ли бега, би ли хана,

Па жа' ми је, што те руже,
Премда си ми крвник стари;
Питам: у бој, ко то може,
Да се с тобом барабари

До нас шаке сиромаша!?
Па сад, кад се добро знамо,
Остаје нам један другом,
Да јуначку пошту дамо,

А народи уморени
Да почину, да одахну;
Нек ми рада и науке
Благодатни дни освану.

Борба страшна и велика
Настане ли изновице;
Задиме ли бојном маглом
Наша брда и равнице;

Проз ту маглу засјају ли
Сабаља нам бистри зраци...
Ми ћемо се иза тога
Опет штоват ка' јунаци.

М О Р У

(Страна 79.—80.)

Поздрављам те, сиње море,
О ливадо течна, равна,
Ти велика просторија,
Жељо наша преодавна!

Поздрављам те, и зачуђен,
Љепоти се твојој дивим,
А зле људе и опаке,
Као икад сада кривим:

Рашта злобно раздвајаше
Дв'је стихије, дв'је слободе;
Обје дивне, силне обје —
Горе моје, твоје воде!

Но, за што ћу клети људе?
Ето чак их Бог сад пита —
Ми смо своји, Сиње море,
Нас братими крв продита!

Хвала Богу и јунаштву
Црногорских соколова,
Ја ти пјесму пјевам ову
Уз силни ти бук валова.

И овом те пјесмом кумим:
Буди моје, море плаво,
Тако вишњи сачува' ти
Рибе и твој бисер здраво!

Буди моје, сиње море
Дубине ти и ширине,
И тако ти свих вјетрова,
Твог иједа и тишине!

Буди моје, бродова ти,
И мучених помораца,

И лијепог плаветнила
Што ти озгор небо баца!

Буди моје, море плаво,
И уз камен мој пјенуши,
Док је свјета, док је људи,
Док те сунце не исуши!

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

РАДОЈЕ РОГАНОВИЋ

Рођен је у Прогоновићима 1851. године. Основну школу учио је на Цетињу, нижу гимназију и богословске науке свршио је у Београду. По свршеном школовању био је неко време учитељ и благајник Министарства Финансија у Црној Гори. Умро је на Цетињу 1899. године.

Рогановић је пропевао још као ђак и своје песме објављивао у „Гласу Црногорца“, „Јавору“, „Стражилову“, „Колу“ и другим листовима и часописима свога доба. Посебно је издао краће епске спевове: „Слобода Црногорска“, „Ободска прослава“, „О болести и смрти Александра III“, „Ропство владике Данила“; епску лирску збирку „Витештво“ и драме „Царев-Лаз“ и „Бој на Трњине“.

Рогановићева дела откривају нам човека пуног патриотских осећања, с доста воље за рад на књижевном пољу, али тај рад није никакав доказ о каквој његовој песничкој надарености и способности.

Из драме „БОЈ НА ТРЊИНЕ“ (Загреб, 1895.)

Из II. чина. (Страна 26.—36.)

(Турска соба и намјештај).

Хусејин паша (сам).

Та човјеку што ће живот
И нашто му радња свака,
Кад уз њега необлеће
Љепотица женска каква.
Да му дане помлађује
Да му живот нови ствара,
И да њему не пуштаје,
Да му туга срце пара.
Коњи, токе, срма, злато
Бритке сабље и анцари,
А без женске љепотице
Човјеку су мале ствари.

Па и мени шта ће живот
Овакови овог св'јета,
Када немам каквог женског
Ја уз мене чељадета?

Које ће ми живот блажит
И китити моје дане,
Као лишће кад окити
На дрвету каквом гране.
Еј' оваке живовати
То је мука и невоља
Ако ли ме не засине
Каква срећа од сад боља!
Ал' се надам баш да хоће
Кад једнога пођем дана
Узети ћу кауркињу
Најзгоднију са Балкана.
Узети ћу ја Српкињу
Иза њеног живог мужа
И то силом и јунаштвом
Са помоћу мог оружја.
Узети ћу ја Ксенију
Љубу вјерну Кнез Рогана,
И довест је у Требињу
Из Трњина са мегдана.

Па нека ми живот млади
Па нека ми дане краси,
Кад јој станем очи гледат
И њезине дуге власи!

Из свих двадест кадилука
Сакупићу војску вељу
И ударит на Трњине,
Да испуним моју жељу.....

И на мјесто то Баурско
Једно јутро осванућу,
И Рогана погубити
И његову заждит' кућу.

А Ксенију Раганову,
 Ту најљепшу кауркињу,
 Ја ћу тада заробити
 И довест је у Требињу.

И ка' птицу у кавезу,
 Ставићу је у харему
 И најсретни бићу човјек
 На свијету овом свему. —

Еј, благо ти Усејине!
 Свако ће ми тада рећи,
 И управо завидити
 Мојм животу, мојој срећи (мисли се)

Истина је да ја имам
 У харему жена доста,
 Ал' ми љубав за Ксенијом
 Кауркињом младом оста. (мисли се)

Сад ми војску купит' треба
 Кроз цијеле кадилуке,
 Да ухватим б'јелу вилу
 Са Трњина ја у руке.

А хајдуке црногорске,
 Султанове те крвнике
 Ја ћу под мач ударити
 С мојом војском свеколике.

Нека гину ти лупежи,
 Који турске краду главе,
 Рад' њиховог крста, вјере
 И ђаурске њине славе (Лупа длан о длан)
 (Долази слуга чинећи теменат.)

Хусеин паша

Хајд зови ми Катлан-агу
 (Слуга излази чинећи теменат.)

Хусеин паша (сам)

Црногорце даћу врагу,
 Нек' с' у пак'о они муче,
 А Ксенију вилу б'јелу
 Узети ћу у наруче

Нек ме грли и ц'јелива
 Ка' Турчина а јунака
 И ка' зора што загрља
 Свијетлога свога зрака.
 (Долази Катлан-ага чинећи теменат.)

Катлан-ага

Ја се клањам Хусеину
 Витешкоме моме паши
 Са којијем поносе се
 Соколови Турци наши

Хусеин паша

Нека ти је хвала, старче,
 И поносни наш јуначе;
 Али бих ти нешто река'
 И питао ка' човјека.

Што искуство веље има:
 Да ли бисмо с ђаурима
 Црне Горе заратили
 И бисмо ли кадри били
 Па и смало наше муке
 Побједити те хајдуке?

Катлан-ага

И ако је твоје срце
 Пашо, храбро и витешко,
 И ак' имаш силну војску
 Ал' учинит' тоје тешко;

Јер и прије ходили смо
 Против тога вражјег јата,

И водили крвавога
И витешког са њим рата

Али нигда нисмо могли
Побједити те горштаке
Но сувише смакоше нам
Многе Турке и јунаке.
(Хусејин се мало тргну)

Па што прије јесте било
Опет може исто бити,
За то, пашо ја те молим (клања се)
Немој тамо ти ходити...

Но господуј и уживај
Ка' што ти је „Алах“ дао
И брани се само онда
Ако би те ко напао.

NACIONALN Хусеин-паша
ВРХОВНЕ Чини ми се Катлан-ага
CRNJЕВЕ Све што стари ти постајеш,
Да си мекши и страшљиви,
Кад ми савјет такав дајеш.

Катлан-ага

Нисам, пашо, вјеруј ништа,
Него што сам мудри мало,
Од како се на Царев Лаз
С ђаурина војевало.

Гдје хиљада четрдесет
Смакоше нам једног дана,
И гдје крила саломише
Витешкога цар Султана.
(Хусејин се мало тргне)

А ти чини како знадеш,
То је пашо, твоја воља,
Може и то лако бити

Да окрене срећа боља
 Да и ђауре побједиш
 Што у Црној Гори стоје,
 И ако се јунацима
 Најбољима на свјет броје.

Хусјин-паша

И још ону б'јелу вилу
 Кад ухватим на Трњине.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

ЛУКА ЈОВОВИЋ

Рођен је 10. септембра 1865. године у Глухом Долу, у Црмници. Учио је основну школу и нешто гимназије па доцније био учитељ, у ком је звању, као активни службеник и пензионер, провео све до 1918. године, а тада је, по молби, пензионисан. Сада живи у месту рођења.

На пољу књижевности Јововић се јавио у „Лучи“, „Просвјети“, „Гласу Црногорца“ и неким другим нашим листовима и часописима. Године 1895. издао је на Цетињу прву књигу својих приповедака а другу књигу издао је у Дубровнику 1906. године. Његове приповетке дочекане су с похвалом, неке је превео на немачки језик Др. Краус.

Својим приповеткама Јововић се не удаљава од свога краја. Језик је у његовим приповеткама препун провинцијализма и варваризама. Он је гајио приповетку попут Љубише, али је одавно престао писати.

Из збирке „Приповијетке из Црногорског живота“

Књ. I. (Цетиње, 1895.)

Ј Е Т Р В Е

(Страна 57.—61.)

I

— Брајо Јоване! за леб што смо изјели заједно, прођи ми чоче ту пасјачину од мене! — рече му снаха Дафина заповједним тоном — прођи је чоче, ако си капац од ње! Проз тебе ми је жа досађиват' суду, да се брука и грдило с нама не добија; а то-каће ме, јер ја живота немам, да се с њом јакам. Распуштана је, разлајала се, то да те мили Бог сачува! Чим обрнеш плећи, заспе ка' из вреће, на мене сваке прегрђеле јаде: е таквице! е онаквице!

е оваквице! е куку ти сметеној! А ја нијесам научила, нити сам од те ње школе. А бого ми онога мртвога оца што ми се трха, то нећу никад заборавет', доклен ми земљу на образ баче!

Јучер, с'једим ту с'оном ђецом, работам нешто у руке дође однекуд најоргана: ти си ми украла зеље; ти ми не остављаш ништа! од тебе се залуду мучим! Оно што бих ја њој рекла, говори она мене!

А ако сам брајо, ја тебе се кунем, да бог да ме ти без счи гледа, ишта ичиму савјетна! Ја сам њу познавала оданскијех доба. У нашој кући никад дијела бит' нећаше, да није она таква!

Богме извела сам — да опрости бог и твој образ — до пет-шесторо пиплади, и свакоје сам моје забиљежила бојом; јер би рекла да су ње, ка' за онога мачка, да му не бјех закинула ножицама једно уво, и поврх тога, да ми не посвједочи Перића Маркова жена, понесе га очи на очи, када јој је од девет ђеда остао! Јаје не оставља, то попили ђаволи; но уљегне у конобу ће ни сносе те јадо кокошке, покупи јаја, ово су вели од нашијех кокошака, ја их вели познајем, свако је на врх цукуљасто.

Тебе може бит' друкче кажује, али је овако, тако ми светог Јована, којеме име носиш, но је ларго од мене, да се не купи ово, мало суда око нас!

— Збиља ти је узјахала на врат!

— Она кучкица је ли?

— Хеј! има разлог, кад јој би прошперало!

— На звијезде она женска глава би лајала!

— Вала ће ми дреново платит'!

— Твоје добротe брајо нигђе нема, ма ме немо' на уста имати, тако ти живота онога ђетића!

— Хајде ти збогом, то су моје мисли, зато глава нека те не боли.

— И ти одио свуђе с богом.

II

Дафина пошто је то Јовану за жену му Крстињу прочитала, уђе весело у кућу, те она мужу, који се у кућу забављаше прегледајући неке признанице:

— Ја Богдане наштукних брају за оно, и не учиње му се лакше, но да му онога ђетића заклах!

— Ма си највишега ђавола учињела што може бит'!

Ти би завадила два ока у главу? да нијеси тако чињела, бисмо на једне вериге варили. Но си и ти пунана онијех, знаш?!

— Није без овога ваљало ништа, тако ми очи у главу, маинаће је — да ми не туче со над главом, и барем нека зна да се од ње залуду мотом.

— Кучке сте обадије, ма до душе она мало виша, и да је моја — а ово ти нијесам нигда река' — смрт јој бих учинио!

— Бого ми нијесмо барабар, но је она она, а ја сам ја!

— А што си му рекла?

— А што?! Што ми је до уста дошло. Казала му за пилад, за мачка, за јаја!

— Ма како си сама ништа, тако си му ништа и казала! Велике штете за пилад, за јаја, када о томе живимо! Мачак, да је његов или наш све ми један конат, мачка иде за мишима, но жива била прођи се ти таквијех работа, да не стављам руке на тебе!

— Сјутра би тако вола! а ти то збориш!

— Ти хоћу да привалиш, и пази ту ђецу.

III

Чим Крстиња почину виједро с воде, зађеде је Јован: — На тебе Крстиња даве ка' на Петра Бошковића! Кад ти порастоше руке да ми је знат! Ја мислим, да ми можемо живукат' и без овога туђега?!!

— Ма шкрокајеш ли ти то на мене?! А ну ви језик за зубе, да ја које не поведем за руку пред кмета, па да се ви не пришманте, и застидите од вашијех зборова! Е ја бога ко ми се трне овога образа, не бих морала браћу довест', и ако нијесам богата, ма од них нијесам сирота!

Јован врат у рамена.

IV

Свануло, већ сунце да огрије а кокоти истом поју, не да кажу зору пошто је већ сваки види нако ко спава, него баш као да би овим потоњим хтјели рећи: диж'те се! на ноге, прољеће је ово; ако сад што не уработате, нећете имати што ни ви, ни ми на кљун ставити!

Чобани пуштају живо, стоји звизга дипалâ, и кавга; а Крстиња чу ће Дафина креће у дрва.

Излеће пред њом у бијелу кошуљу, неочешљана, онако сањива из одра:

— Ха кучко од кучке чијега се ти образа трхаш?!

Знаш ли ти чија сам ја?!

— Ходи овако ти се молим прођи се јутрос од мене! — рече Дафина — и смаче крпу,

— Вала кучко јутрос ћу ти учињети да ти топле воде залијевају — Кучка си и цора си — поврну јој Дафина — Знаш ли ти да мој муж има Обилића медаљу — а ти ми кажујеш чија си!

— И ако има ништа пред мојим имат' не може, он влада су по села! ОТЕКА

— Ками влада, кад и од тебеније капац, а највећа лупежица од мушке раце! — јаким гласом проговори Дафина, па ужди да бјежи у кућу. Крстиња дохвати једну ћепаницу; а јуриш за њом.

— Ха причека ме ако си Јокова кћер!

Дафини у скале умријеше ноге, те Јована ћепаницом ка' ће поврх мозга, не даде Јован и Богдан који с једном ногом босом, а другом обуvenом, потрчаше да мире жене. Ово се у дуго прича, а то се све у час догоди, ухвати Богдан Дафину, а Јован Крстињу, те ту у обор Богданов по њима: овудијен хоћу овудијен нећу.

— Ово ти је — вели Богдан Дафини — мачак, ово јаја, ово су ти пилад, ово сам наштукнула брају! Ово ти је медаља Обилића!! Ти да ме учиниш јунаком, пасја и ниједна, буцарада истино!!

У кућу се одвукуј! — Оде.

— Ово ти је — вели Јован Крстињи — да ставимо језик за зуб! Ово ти је рад! ово ти је главар

од по села!! Ти мене да учиниш чојком! О једна
гњила — безаберна — лајавице: Дома одвукуј —
рекох јој, е ћу те сломити с руке и с ноге, да не
ваљаш ни Богу ни народу! — Оде.

V

— Имаш ли јошт много да сејеш у поље Јоване?
— припита га Богдан — пошто сједоше.

— Не вала! него ме један во ископа љетос од
копитнице! а ти кад ћеш врх' пшеницу?

— Нијесам јошт је примио, до петка нећу моћ'
ништа учињет'!

— Опраши ли руметин у планину? кад ћеш?

— Ако се спремим, сјутра.

— И ја ћу ти помоћ'.

— Да бог поможе.

— Бих рад био — ако мога — да узмеш ону
ропу Маркову на инканат.

— А су чим ћу је платит'?! Нако да се утопим
у дуг?! NACIONALNA

— Ја бих ти паре да.

— Но мене није та баштина на руку.

— Ми бисмо трампили, бих ти да ону међу до
онога твојега, да они комат саставиш, а ја узео оно,
па ће видимо бисмо придали.

— Је ли боље да идемо већ на работу?

— Бого ми да ти боље.

— Пођи с богом Јоване.

— Била ти срећа Богдане.

АНДРИЈА ЈОВИЋЕВИЋ

Рођен је на Црнојевића Ријеци 8. фебруара 1870. године. Основну школу свршио је у месту рођења а четири разреда гимназије на Цетињу. За даље школовање није имао срестава нити му их је ко други пружио, па и ако је одлично учио. Године 1886. постављен је за учитеља и у тој служби провео је пуних 38 година, све до 1924. године кад је пензионисан, као управитељ школе, по својој молби. Године 1894. хтео је поћи на школовање у Петроград, јер су му у ту сврху израдили стипендију ондашњи црногорски митрополит Митрофан и Јован Сундечић; али по највишој наредби власти му не дадоше пасош.

Јовићевић је још у младим годинама увидео и схватио вредност рада, одао се писању и данас не престаје радити. Он је много и читао. Необично марљив, он је радом у школи, на књижевности и науци убрзо скренуо на себе пажњу и подигао себи углед. На скупштини црногорских учитеља у Никшићу 1901. године, био је биран за председника и за председника Црногорског Учитељског Удружења. Био је ванредни члан Просвјетног Савјета и вишегодишњи ревизор основних школа.

Први његов књижевни рад пада 1892. године и од тада до данас он је неуморни радник на књизи. У прво вријеме био је стални сарадник цетињских часописа „Просвјете“ и „Луче“, па „Гласа Црногорца“, загребачког „Србобрана“, сарајевске „Босанске Виле“, београдског „Братства“, „Зборника за живот и обичаје Јужних Словена“ и најпосле „Српског Етнографског Зборника“, издања Српске Краљ. Академије Наука, у коме су наштампани највећи негови књижевни радови. Он је писао уџбенике за основне школе, али је далеко познатији по раду на науци. На томе пољу дао је велик број радова у „Српском Етнографском Зборнику“, „Гласнику Београдског Друштва“, „Просвјети“, „Лучи“ и „Зборнику за живот и обичаје Јужних Словена“. Знатан број његових радова штампан је у „Гласу Црногорца“, „Србобрану“, „Књижевном Листу“, „Оногошту“ и неким другим листовима и часописима. Сарађивао је на „Старим српским записима и натписима“ које је издао Љ. Стојановић. Црногорско Министарство Просвјете и Црквених Послова издало је 1900. го-

дине његову књигу „Домаће његовање и васпитање дјете у Црној Гори“. У друштву са М. Стругаром написао је и 1902. издао у Загребу „Слике из прошлости Цеклина“.

Цео се његов књижевни рад може поделити на: педагошко-дидактички, историски, етнографски, белетристички и антропогеографски. Овај потоњи је најопсежнији. Радио га је по упуствима и жељи великога научника Јована Цвијића.

У почетку свега књижевног рада Јовићевић је трпео много, а понајвише од оних, који су га требали помагати. Жучно је нападан и ометан у послу. Али њега све то није смело; што су га више нападали, он је све више радио, не обзирући се на пристрасну критику. Он се силом пробијао напред. Не тражећи протекције, уздајући се само у себе и свој рад, он се попео до врло угледне висине. То нам поткрепљују и одликовања којима се заслужио кити. Његово је име ушло у „Народну Енциклопедију“.

Андрија Јовићевић је редак пример издржливости, марљивости и савесности у раду на пољу књижевности и науке. Он је још најлепши пример колико се може радом постићи, само ако човек хоће.

ПЕРЈАНИК

— Црта —
(„Књижевни Лист“, Свеска IV и V, Цетиње, 1901.)

— Међу перјаницима бјеше један по имену Калета, млад од својих тридесет година. Раста бјеше средњег, али здрав и стасит, хитар и снажан; лице му црно-мањасто и мало коштуњаво; очи соколасте а брци као у ластавице крила. Згодан као по један од његова друштва, а и поштен. Другови га вољаху, јер бјеше сложан и искрен; он никога не увриједи; стражио је преко реда по пола сахата и никад не рече ономе што је задоцнио; ни црно му око у глави.

Био је шалив, и никад се не наљути на искрену шалу којег друга; он је много пута друштво развеселио, да сви нападају од смијеха; а знао им је и озбиљне догађаје причати, да га сви с милином слушаху.

И капетан вољаше Калету и лијепо пазаше јер бјеше у дужности тачан, у понашању примјеран. Чешће је пута капетан говорио, да би могао и своју дужност на њега преслонити, а да се не би бојао, да га овај не би умрио хитно заступити.

Калету и Господар шиљаше на пођекоја мјеста, да његове поруке изврши. То је Калету веселило, али се никад не уздиже; и само му главна брига бјеше, да вјерно испуни заповијест

II

Једне кишовите ноћи бјеше тихо у перјаничкој соби. Код пећи за малијем столом играху на карте четворица; један од ових бјеше и капетан. Око њих бјеху стали још пет шест друга, па гледаху картање. До ових играше друго друштво; њих бјеху само четворица и играча и гледалаца, а мјесто стола служаше им под, на који бацаху карте, повијајући се. Постеље бјеху у нареду; виђело се, да су неки залуду на њих лијегали да засну. У једном углу до пећи и у другом до прозора чујаше се лагано хркање.

Тишину квараше бацање карата, јер неки закахиваху жестоко, У овом се неки и надмећашу, чија ће боље о сто или под треснути. С почетка играње бјеше тихо, без граје и лупања, доцније се играчи згријаше, нешто и од сопствене тоpline, која играче сврући, да им лице поцрвени, жиле набрекнуше, а очи да искоче.

Најпосле почеше и шакама по столу и поду лупати. Кад зидни сахат откуца поноћи, нико га не чу, само се један од играча, којему када ред страже западаше, обазре око себе, да види, је ли ко то чуо, осим њега, па мирно продужи игру, као да је тачно прописаној дужности одговорио. Откуца и пола часа по поноћи, откуцаше и три четврти, а то нико осим онога не опази. На стражи је био Калета. Станиша — тако се зваше перјаник чији ред за стражу бјеше — знаваше Калетину трпељивост, за то и не хиташе.

Ноћ бјеше кишљива. Калета бјеше огрнут великим скадарским капотом. Он није имао сахата, али спет од подавна гледаше кад ће Станиша доћи, да га промијени. Чекао је и чекао, али узалуд. Мислио је, да му замјеник спи, као што је имао обичај.

„Тако ти је то — промисли он — кад чојак неке људе напушти.“

У то прође мимо њега један књажев собар, и Калета га упита.

— Које је вријеме?

Три четврти по поноћи — одговори онај.

— Је ли лево Господар?

— Јес.

Сад се Калета почне и љутити, мислећи: Збиља, ови би наши људи чојка замагарчили, кад би им се напушта. Али ћемо се сад полепше пазит'".

Калета је знао своју дужност, нити би оставио стражу без замјене, да би се три ноћи једна на другу надовезале.

У то изиде из Палаце један кабадахија, с којијем се Калета добро познаваше, па га замоли да га измијени, докле у Биљарду пође, велећи му, да ће се одмах вратити. Овај га без ријечи измијени и Калета пође пут Биљарде.

Кад је улегао у перјаничку собу, уби га некаква хапа од дувана и испарења. Сва соба бјеше пуна дима и кроз њега се једва што с једнога краја на други виђаше. BIBLIOTEKA

Онај што праћаше ~~куцање~~ ~~Калету~~ код сахата обазре се и не би му мило, кад ~~виђе~~ ~~Калету~~. Да је био у постељи, надао би се, да се Калета не би уједио, као што није прије никада, јер га је Станиша варао, говорећи, да га није имао ко пробудити, а сад се уловио у кљусицу, из које се лако не могаше извући.

Калета се зачуди, кад виђе Станишу, ђе игра, па му љутина наћера крв у главу и, без већег размишљања, рече, што му прво на уста дође:

Ја се чудим некима људима, што ће им перјаничка служба, кад нијесу за њу. Кад би ја, ка неки служио, стид би ме било проћ' испред Палаца, а камо ли на његовијема вратима свога цара стражит'.

Сви се обазријеше и онијема, који знаваху, на кога се ово односи, не би чудно. Станиша се осјети крив, па обори у руке и карте а погледа преда се. На то ће један од гледалаца рећи: — Ко ме то приговараш, Калета?

— Ономе, који игра по сву ноћ на карте а ја мјесто њега стражим, ко да ме платио. Но му се чудим кад је такви, зашто не предадне пушку, па не иде, оклен је доша.

Калета мало застаде, па продужи озбиљно, као човјек, који има потпуно право, што тако збори:

— Господару су само опреше људи, који га вјерно служе, а не некакви карташи и љенчине.

Ове пошљедње ријечи изговори с нагласком и презрењем, да су то сви врло добро примјетити могли. Он није никада играо на карте; мрзио је карташе, а није волио ни гледати ту „ђавољу“ игру, како је он називаше.

У пошљедње вријеме бјеху капетана „оставиле“ карте, за то бјеше и изгубио неколике „партије“. Кад је Калета ушао, он га је видио, а и сјетио се одмах, кога „гађе“, кад је стао говорити. Кад је споменуо карташе, капетан се нађе увријеђен, па озбиљно погледа у Калету и рече му:

— Па што би ти река карташима?

Калета се трже, кад опази капетана; да га је видио, не би то ни рекао, али сад није имао кућ ни-камо, но ономе, кога је љубио, поштовао и цијенио, одговори:

— Опрости, капетане, ако сам те што увриједио!

Иза овога мало застаде, па не хотећи се сасвијем понизити, и ако је старији, пошто се осјећа, да има разлога што збори, настави:

— Али зашто нијеси посла овога, — а показа на Станишу — да ме измијени, кад је већ ту? Избиља, ка да ме сви за бестију држе, тако ћу ја сваки пут с онијем мушкетом остајат' за по некога.

— Не вичи много, докле нијеси нешто добио — рече капетан заповједнички.

— Све што заслужим, нака добијем; не зафаљам за то никоме, до Господару — одговори Калета мирно, а одлучно.

— Ни ријечи више! — тресну капетан и испадеше му карте из рука. — Оно, што је право, ја ћу зборит', и нико ми, осим Господара, не може затворит уста.

— Ја ћу теби казат пут, оклен си доша — понови капетан намргођено.

— Не било ти за бабову душу, да ми не учиниш све што можеш. А ја се ни мало не бојим од те пријетње да ћеш ме ти изагнат', па да си још виши но си, јер ми ти не дајеш 'леб нити си ме у перјанике примио.

Капетан долазаше у све већи ијед; у лицу се наду, очи избуљи, натури руком капу натраг, па се удари по кољену и рече као кроза зубе:

— Такви баш нијесу за перјанике — па окрену главу од Калете, колико да му је испод достојанства у њега гледати.

Калета не остаде равнодушан; он осјети страшну увреду своје части, па одлучно одговори капетану:

— То ми, капетане, није нико мога рећ' до сад, ни мени, ни мојему оцу, који је вјерно служио и Господара и огњиште своје. И ко ће ми то, осим Господара рећ', погријешити ка мало дијете.

— Ја ти велим — понови капетан одлучно.

— Кад би ти прима перјанике — рече Калета раздражено — ја ти не би' ни доша, да ти се молим. А то, што си ми сад река, ти ми не би смио рећ' онођен, ће се ножем брани част и тече јунаштво...

Учиње се галама. Капетан кидиса пут Калете. Перјаници спријечише капетана, Калета није навирао, но се корак измаче, па метне руку на нож и чекаше. Умало се крв не просу.

Ноћ је и даље била кишљива и немирна, вјетар звиждаше и савијаше гране од Бријеста. Но срца у капетана и Калете бјеху још немирнија.

Прије су хладнокрво размишљали. Капетан пође у варош, па леже, да тобоже заспи. Преврћао се час на једну час на другу страну, а сан га не хвата. Савјест му бјеше немирна, јер се осјећаше крив, што је напануо права човјека, и то још човјека који је за углед другијема; стаде сновати начин, да се сјутра с Калетом измири и да се ствар заглади, као да од овога није ни било ништа.

И Калета је у души био немиран. Он је знао, да га је капетан волио, па се сад не може чуду дочудити, зашто га онако, без узрока изгрди. Неке су га капетанове ријечи јако пекле, али радо би му све опростио, када би знао, да се капетан каје.

„Није гребало свакојој на реп ставати“ — промисли Калета. Превртао се за дуго, али сна нема па нема. Премишљајући о ноћашњем случају, паде му на ум и Станиша, због којег је ово све било, па се трже, устаде и на прсте изиде у ходник. Он је Станишу увриједио, а овај му на то није ништа одговорио, па му би жао и пође пут страже, да га моли за опроштење. Кад се примаче, угледа стражара и онога собара, ће нешто шапте. Калета није ни слутио, да се тај шапат тиче њега, и обичнијем ходом ступи пред стражара. Чим га собар познаде, отрча уза скале у Палац.

Овај собар бјеше и од прије код Калете сумњива личност, али га за то њихов разговор ни најмање не буњаше, него проговори — Станиша, ја сам те ноћас увриједио и молим ти се, да ми опростиш, е сам то из љутине учинио.

Стражар се мало збуни, али се набрзо прибара и одговори кроза зубе: — Да ти је просто... Ја мало задоцни', играјући на ђавоље карте.

При даљем разговору могао је Калета примијетити, да Станиша бјежи очима у страну и обара их пред собом; но он мишљаше; стиди се, што је све ово због њега било. Сјугра-дан бјеше вријеме мутно; црни се облаци ваљаху од Ђинова Брда и носаху убојиту кишу.

Калета је устао рано, па је изашао под Бријест и упро очи пут Палаца. Мало после, па изиде Господар на скале Палаца.

Чим га Калета опази, пође к њему, да се нађе близу страже за какву потребу, као што је вазда имао обичај. На противном рогљу према Палацу виђаше се сиромах човјек с молбеницом за џамаданом, који жудно пут Палаца погледаше. Калета је знао, што овај тражи, јер му је ово десети дан, како се

овуда находи, а већ је и пет молбеница био предао због некакве вађевине, па на ни једну није добио одговора; Калета није знао, има ли сиромашак разлога, али га је жалио.

Како онај са молбеницом опази Господара, поче се примицати Палацу, вадећи артију иза џамадана, не би ли преступио, или га Господар што задио.

Перјаници нијесу допуштили непознатијем људима, да прилазе Књазу, но су их враћали и одгонили, зато је и Калета овога враћао и устављао.

Видећи ово Књаз, и не гледајући у Калету, мало побоље викне: — Калета!

— Ево ме, Господару! — одговори перјаник бојажљиво, јер се у тај мах присјети синоћњег догађаја и бојаше се нечијег „масла“.

— Тражи ли та сиромаш мене али тебе, те га врћеш? — запита Књаз намргођено.

— Бога и Вас, Господару, а ја му не требам.

— А, човјече, је ли пред мојом али твојом кућом, те му не даш, да приступи?

— Пред Богом и Вашом, Господару — одговори Калета доста слабо, као човјек, који се не осјећа крив, ма да виђаше, да неће бити добро. — Питај га шта тражи, кад му не даш, да сам каже. — Што да га питам; Господару, кад Ви знате што тражи. Капетан му је за вађевину и ваган и вериге прода, па иште у Вас милост. До сад је преда пет молбеница, а ни на једну није добио одговора.

Чувши Господар ово, набрекну му жиле међу очима, па се одмах врати у Палац и до мало изиде наредба: да се Калета отпушта из службе, а онеме сиромашу да се опрости вађевина.

Наредба би одмах извршена; Калету отпустише.

.....

РИСТО М. ПОПОВИЋ-ЧУПИЋ

Родио се у Загарчу 11. априла 1870. године. Основну школу учио је у Загарчу и Даниловом-граду а нижу гимназију и Богословско-Учитељску школу на Цетинју. Дуже година био је учитељ, а 1893. године буде рукоположен за свештеника. Доста је читао и сам се усавршавао. Пред саму смрт био је произведен за протојереја. Умро је у Загарчу 29. јуна 1922. године.

У књижевности се Чупић јавио 1893. године. Сарађивао је у „Бос. Вили“, „Лучи“, „Невену“, „Голубу“ и другим часописима. Писао је песме, приповетке и црквене беседе. Нешто је и преводио, већином са есперанта. Нарочито се истиче приповетком. Збирку приповедака „Црногорке“ издала је штампарија „Уједињено Српство“ у Чикагу. Све су му приповетке с мотивима из црногорског и приморског живота. Неке су од њих и награђене. У њима има нешто топлине и духа, природног причања и по која лепа слика.

Из збирке „Црногорке“ (Чикаго)

ОГРИЈЕШИО СИ СЕ !

(Страна 1.—5.)

— Слика са села —

Добро сам упамтио какво бјеше вријеме тада ; падала је страшна киша, не могаше се ни преко прага ; изгледаше да се неће нигда ведрити. Сироте капљице увијале су се силноме југу на сваку страну. Оно истина, морају падати на земљу, морају је кропити, али баш онако тирјански нијесу дужне падати и ломити се о дрвље и камење. То је за њих велико мучење ; — али није ни нама лако путовати кад такви пљусак пада, особито оное, те баш мора путовати, као нпр. попови. Е, то ти је за њих права напаст !

Али што ћеш, то није да се може за „сјугра“ одложити. Таман се теке раскомодаш да се лијепо, на тенане, одмориш, да се огријеш ватре, да provedеш мучну и кишовиту ноћ у кругу своје фамилије, кад наједанпут; „је ли поп дома?“ — „Јест!..... Попа ти онда прођу по тијелу на'кви жмарци ка'нда му мрави помиле по тијелу, јер зна, да мора „одма“ путовати, а још по онаквом премину. Е, бора ми, права напаст!..... Није још лијепо поподија ни одговорила да је поп дома, а онај, виче испред куће: нека поита.... нећемо га застати!“....

— Мора да је неко на умору, или дијете да се крсти „страха ради смртног“, — додаје поп узимајући торбу и штап; и одма хита преко прага, кад у томе ето и онога те ге зовијаше.

— А, ти ли си, Јово?... које добро! Шта је? пита поп хитно.

— Умира они старац, попо, па бих рад да га причестиш, а страх ме, е га нећеш застати ја мним!!!!????

— Е, па, шта ћу му ја! а ви не би ли чекати док крене умирати, но били прије за мене доћи!....

— Занеможе, попо, да опростиш, баш синоћ, а ваистину, ијаше слатко, а од синоћ: ни јаох!....

Онда ти се наш попо хитно и весело жури да прије стигне, бојећи се, да му ниједна душа не пође на „оном“ свијету не снабдјевена крвљу и тијелом Спаситеља свијета. Истина, и киша је, па и да је снијег, и грдан је пут, и далеко је, и ноћ је. — Ал' ипак, он није зловољан: једино му блиста сјајна зубља пред очима његове велике, одговорне дужности, али свете дужности, какву ни ангели не врше....

И стиже здраво, весело и навријеме, те старца причести. Старац Тодор је од својих седамдесет и пет до осамдесет љета; то вам је људерина необичног коштура: вазда је био суверњав, а сад — голи костур... само се голе жиле разтезаху испод припурасте коже, и изгледаху као да су разапете, које се на сваки његов и најмањи покрет помицаху, ко'уже кад се дрмне за један крај; особито двије вратне, које се протежу од испод уха наниже тако бјеху

запете и наизван оскочиле, да их бјеше некако не-
вјероватно убројати у његове личне. Очи му дубоко
упале у глави, премда се необично живо окретаху у
својој дупљи. Вилице врло дуге и опуштене доле и,
хотећи што проговорити, изгледаше ко' да ће пасти
на прси, а склапајући издахну звук као кад се одапну
звјерећа гвожђа од оно нешто заосталих зубава,
циглих пет-шест, разбацаних по вилицама, ко да их
је пјан човјек намјештао, али по њиховом изгледу,
рекао би, да је имао врло јаке и велике зубе. Дуж
обадва поља лица, која бјеху прилично дуга, про-
стрла се бијела длака: — Занеобриванио. Вјеће му
се накештриле изнад очију, готово дуже него ли брци,
који бјеху с оба краја загрижени, изнад којих се
наднио орловски нос, а испод њега танке и осушене
рилице. Руке врло дуге, суве, мршаве — просто два
сува штапа, а прсти се опружили, као зубци од гра-
буља, а надодали заковрнути, пуни глиба, нокти.
Груди му јако испале напријед као стара кошина, на
којима ћаше лако избројит свако ребро, само што
их у једно држаше црвено-опалена чапра. Старац је
Тодор један од оних старих Црногораца, вукобаша
и хајдука, којима је била кућа гора и планина; који
се борио са заклетим непријатељем цијелог свог
вијека, који није текао благо, већ бранио крст и
вјеру и слободу златну. — Ријетко је већ таквих
узор-бораца, старчева! Старац лежаше крај саме
ватре на мало просуте сламе, на којој бјеше нешто
мало крпетинах глибавих и овехчалих, разбачене
тамо-амо, у нeredу.

То му тобош, бјеше душек, од којег му, сигурно,
не бјеше ништа боље; премда се није на љепше ни
научио! Он лежаше нешто мало нагнут пут огња,
држећи десном руком један ожег, а лијеву пребацио
преко грудног коша, придржавајући њом издрпану
копруљину, која га штитијаше од јаке студени.

Кад ми дођосмо огањ се бјеше готово истулио,
но Јован и не сједе, но одма набача накви сувадина,
кућа за час сјајну.... У томе се старац отријезни и

поче да кашље. Ја га ослових: како је и жели ли да се причести и т. д.

— Желим, попо, Бог ти помогао', кад си доша'!... и дубоко уздахну, можда се сјети неког свог гријеха при мојим ријечима које му даље бјех рекао о покајању, па опет ућата... Ја се дигох, узех потребне ствари и, пружајући му крст, покадих га тамјаном, који се пушио са лопате. Пошто сврших молитве, рекох Јовану, да га мало поисправи али старац не даде, но рече:

— Ја ћу сам! и поче да се тешко поисправља, отирући се рукама о кољена, тресући се цијелим тијелом. Причестивши га, поново рекох Јовану, да му се помогне спуштити к земљи, но старац и опет нехће, но се као навлаштито опушти и незграпно лупи о простирачу, издахнувши дубоко и тужно.... Ја се зачудих старчеву упорству. Да бих га мало разговорио, рекох, сиједајући: — Теби су здраве очи чича Тодоре.

— Ками су ми здраве и срце и очи, синко!... одговори старац послије мале почивке.

— А мож ли што поарчити, ја'?! — упитах га.

— Ками могу, а девет имама!... Што ћу и изјести кад нема у пустој нигдје ништа... и нико! — додаде старац некако тужно и чисто укорљиво, па се преврну на другу страну пут испуцалог зида... Ја ућутах.... јер ми би врло тешко и жао што га, премда нехотично, дирнух у живац, немаштине, па се чисто покајох од питања свога. Да бих забашурио ствар потражних Јована очима и осталу чељад, којих бјеше на броју свега седморо: старац, његова старица, Јован са женом и у њих троје дјеце најстарије од осам година. Али на велико моје изненађење не могах угледати ни једно до Јована, који се некако невољно објесио уз један уровањ и забринут уз њег стоји. Он ме погледа значајно дајући ми погледом знак и изразом лица да бих што са старцем проговорио. Мени се ово учиње мало загонетно, али промислих: мило му зар да обољелог старца поутјешим у његовој немаштини и болести, јер у ствари живи-

јаху веома чемерно, а негда бјеху врло богати: земље доста, — на коме су мјесту, стоке још више, но неродне године учињеле, те стоку продали за хлеб и за друге оскудице, а богме без стоке нема ти живљења у овим кршевитим пределима; овђе је стока највиши извор свега благостања: ко нема живог нема ни живота! Остатак од куће свједочи да је негда била врло пространа кућа, а сад — само голе рушевине од ње. Прибили се у ћоши једног порушеног њеног краја, које бјеше с једне стране само заштићено прслим зидом, а с друге стране невољно заофтићено сламом, овршином и папратином. По овој кући, ако се још може тим именом назвати, могао си слободно ићи и по највишој помрачини, а да се неби ни о чем ударио. Нигде ништа, збиља, што рече старац, у пустој!... Пошто прегледах очима сву имовину и просторију ових становника, зауставих поглед, при дну куће, у ћошку гдје угледах нешто замотуљано у на'квим посве јадним, издрпаним хаљетинама, но како свјетлост од ватре слабо допираше до тога предмета, немогах чисто разабрати што се скрива под тијем руваром, само примијетих да се нешто миче живо.

Добивена слика коју описах, даде ми увјерење, да мој говор са огорченим старцем неће имати никаква успјеха, те се ријеших: да се оканим сваке даље приче, премда ми искрсле бјеху у памети врло лијепе и поучне ријечи о трпељивости у немаштини.

— „Али забадава, овдје, не вриједи никаква поука“ — промислих у себи — „понајбоље да их оставим“.... Погледах пут Јована, па пут старца, који непомично лежаше, једино се чујаше његово дубоко дисање. Запалим цигару и кренух да се дигнем. Јован ме опет погледа некако значајно, ја се не учињех томе вјешт' но рекох:

— Дај ми торбицу, Јово!

Старац се протегну, обрну к огњу, протрије очи и тужно дода: — Е, мој синко, знам немаш ће у пустој коначити..... немамо ти што дати ни да вечераш, ни да се покријеш..... а ја знам..... па прекиде.

Ја га питах што је хтио рећи. — Ја знам — продужи старац, хујкајући, — кад твој покојни ђед, Бог му да' широки рај, нигдје прије не ћаше доћи но у нас!

— Тада су била боља времена, ђеде, а данас се то промијенило!

— Јест, синко, тако је, твоја боља и старија..... ама то је и до чељада!..... Старац на ове ријечи јекну и покуша устима као да би хтио шкрипнути зубима; Јован га погледа ко' да би му хтио нешто рећи.

— Немој, ђеде, душе ти, на чељад ништа зли-кати ни набачевати! Чељад нијесу крива, она раде, да прсну али шта ће кад их род не помаже! — почех ја, е да би му одвратио пријекор с домаћијех, на које, виђех, да има некакву јаку пеку. — Но мој чико, смири се и моли се Богу за своје грехове, а ја одох да коначим..... и добра ти ноћ!.....

Таман ја ово изговорих, дигнувши се да идем, кад на дну куће негђе, квркну дијете, по чијему гласу лако се могаше распознати да је новорођенче.

Јован ме погледа, погледи нам се суочише, — он се чисто застије; ја се обрнух око себе и кроз полутаму виђех онамо у кошку, ђе се онај дувар налазаше, женску прилику; кад у томе тену искрсну пред нас стара жена. То бјеше супруга Тодорова. Сиромашница цопоће вилицама од зиме, а и невоља јој бјеше, јер на њеним, врло грбавим леђима немаше никакве боље хаљине, која би јој од помоћи била, но ко' једна искрпљена од голих дроњака'. Лице јој такође виријаше кроз на'кве глибаве крпетине; на ногама јој опанчине распадене и издрпане. Она погледом зовну Јована; Јован се мало помаче к њој, она му нешто шапну, па га намах несташе преко врата; а старица се опет изгуби у помрчину куће. Глас се новорођенчета поново зачу; ја се сјетих шта је, па онако машинално сједох на малој трупици, на којој сједијах дотле. Старац се оману руком, хтећи скинути ону прашину с лица, те му се бјеше нагомилала од оних сувадина с огња, па ме погледа као да би хтио рећи: што не поћох; но ја уграбих.

— Ја ево, ђеде, немам кад ноћас из вас одити!....
 — Е шта ћеш, коме је зло и горе му је!.....
 — Немој тако, ђеде, није оћен горе ће се ђеца рађају!

— Јес, овђе, синко, думе ми; што ће му и једно? нако да је више просјака!.....

— Бог, који их даје, он ће се за њих и старати!

— Ја се не тичем Божје, но им ја за оца и мајку вељу није им од преше ниједно, не', не',!..... рече старац тресући главом.

У томе дође Јован, ја га питах јели нашао кума, он каза да јест. Не потраја дуго дође и кум. Старица принесе колијевку, у којој се на голој слами копрцаше мушко чедо. Погледах га и чисто ми га жао како се грчи од зиме онако наго. Породише ми се различите мисли у памети: јадни малишан што је крив да се роди у овој пукој сиротињи, гдје га ни првога трена његова рођења немају чим завити, да му њежно тијело не пропане од студени. Ваистину грехота! јадно и жалосно! У томе бјеше све приправно за крштење: старица поставила једну шкрбу пућерицу на једном пољу, а привијела мало углијевља на лопати.

Ја га крстих. Сједосмо. Старица однесе опет колијевку у углу, к' родили. Ја рекох да га не носи онамо, да не конча од зиме, но нека му доведе и мајку к огњу. Старац се на моје ријечи прокашља па ће рећи:

— Неће га валан никад више сјести код овога огњишта!

Ја се задивих његовој пријетњи, па га запитах:

— А зашто не, старче, зар се ти нијеси рађао и мали био? Промислих да му је, тобож, тешко од мене.

— Тако, тако!..... понови он опет. Једва да бјеше изговорио ове ријечи, а родила јекну тужно и жалосно, а зуби јо цвокоћу од зиме, рек' би да ломи орахе.

Јован се стресе и задрхта и грчевито стегну песнице. Ја се чисто пренеразих посматрајући овај

грозни приказ. Вјетар звијуче ка' дрвена шибла лаку
момку из руку; киша пада ка' из кабла, студено,
лијепо опада тијело од кости, ка' поправ око Аран-
ђелова дне. Сви се шћућурили око оно нешто жара.
Не збори нико ништа..... Старица се привуче к огњу
и поче да пурка по жеравици. Кум сједи равнодушно,
он, сигурно, знаваше у чему је ствар, па се не чу-
ђаше као ја овим мизеријама. Мени опет жао јадног
малишана, поимајући његов терет, који сноси од сту-
дени, па се ријеших да: или убиједим старца е није
срамота да га пренесу код огња, или на силу му га
принијети, те опет започех.

— Ајде, бако, донеси ону колијевку ту више
огња, е ће ноћас оно дијете скончати од зиме надно
куће, а виша је грехота да се помете но срамота да
се грије попом. — Старица се нечу чути, ни старац
нехће ништа рећи. Нико ни ухом..... Ја се још боље
зачудих: што ово може бити међу нама, какав је
ово белав. И сад се увјерих да ту није до стида, но
да ту нешто друго лежи. Погледах око себе. Јован
се скаменио, оборивши главу доле, кум само пуши....
Чуда!

— Шта је овим челицима? М.С. промислих —
ваљда су луди!...

... Старац се поче поправљати, одупирући се
ногама о пријекладу и, послије тешког напрезања,
прислони се уза зид кроз који вјетар звијучаше. Ру-
кама придржаваше главу, која непрестано трескаше;
ногама се понамјести и укуити. Очи му засвијетљеше
испод вјећа као у звјерца, па чисто загрмје пут Јо-
вана и старице:

— А што сте се скаменили?... што тијем љу-
дима не дате што! Бог ве посјека', пасја сорто, не-
ваљала!... Ех, куку мене, кукавцу!... ах! ах!...

— Е, ово је нешто грозно, овђе је нешто ужасно!
— промислих, па брже боље похитах да му бар
клетву прекинем јер ми жао и мучно што их куње
као сабета мога.

— Немој, чико, клети, тако ти умрлога са'та,
који ти се близу примиче и онога те си сад примио

из мојих руку! — Како да их не кунем, попо, а замиритали су да их и потучем као пашчад, но ти незнаш!

— А што су ти скривили, ђеде?! — запитах га озбиљно.

— Ето, дочекујте сад и попа и кума и свакога једнако!... жна' сам ја како ће истрговати та поганкуља, која не би умјела двоје прасади сачувати!...

— Огријешићеш се, ђеде, ја бих волији и без ништа но печена мяса с таквим клетвама и срамотама! А што је то трговала? хоћете ми казати!

— Јади их знали, ка' су мене од њих!... рече, па ућута. Старица се окрену к мени, па зајеца:

— Ја ћу ти право казати, попо, душе ми, и тако ми је ђаво не понио! Та гробина ту, (показујући руком пут родиље), узајмила баш у кума Ђока једно петнајест фијурина, те узела, сиромашница, мало јаја и пошла у Котор, да 'ко јој која невоља остане; а да ни није ње, душе ми, полисали би смо сви од глади, но јој некад остани фијурин, некад два, па донеси по мало жита и друго. Те она, што ти причам, сирота, онако с трбусима до зуба' поћи и на сред пута пани, спотакни се с црне обуће, који ли јади, и сломи свако јаје. Ту јој је ђаво те десет-петнајест фијурина и наша злочезбина. Ето, таман је синоћ дошла ни жива ни мртва, па пука' та крвопија пут ње свакијем прегрђенијем калијежем.

— Па то је ситно: кум Ђоко ће ве причекати!

— А он их је, попо, изгледа' из куће: — одијелио их; а не да им од ово ками што има ништа. Ето, чуо си, не да јој ни да се огрије, а камо ли што друго!

Ето, то је тако, попо, душе ми и земље у коју ћу! но куку, мене! што ти прије не казах, да га не причестиш! Старица се зацмену у сузама.

— Је ли то тако, чича Тодоре?!... запитах га доста опорно.

— А, вјеруј ти тој пасјаки старој! лаже она, јадан не био, ка кучка, но су их оне скриле, да их лочу кријучке од мене! А она није падала нигђе, не!... потврди старац промуклим гласом.

— Јест, попо, живота ми овога ђетета, једнога те имам рече старица показујући пут Јована, који бјеше увенуо главу међу шаке, па се смраморио.

Старац се заљуља и стропошта. .... Ја притрчах, доватих га за руку, попах га за дамаре: нигђе у њега топлога духа.

Он бјеше студен. Поисправих му руке и дрмасајући га поче јаче дисати; наједанпут отвори очи, па поче:

— Прост да је свак .... до мој син и снаха!... попо, душе ти, запиши: не остављам им ништа; што се не потроши око моје смрти — нека цркви .... а ја умријех!...

— Огријешитеш се ђедо рекох ја. Он поче да поврће, а ропец му стргао јабучицу.

— Тако .... ко препначи .... прок ....

— Огријешио си се!..... понових. Једва ако је разумио моје ријечи, а његово тијело лежаше мртво.....

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

САВО ВУЛЕТИЋ

Рођен је у Голубовцима 1871. године. Основну школу учио је у месту рођења и Подгорици. Нижу гимназију и учитељску школу свршио је у Београду као питомац Друштва Св. Саве. Доцније је био предавач Богословско-Учитељске школе и наставник Дјевојачке Школе у Цетињу, председник Цетињске Општине, члан Главне Државне Контроле, председник Обласног Суда и државни комесар Барског Друштва и Монопола Дувана у Бару. Са последњег положаја дошао је 1914. године за Министра Унутрашњих Дела и као такав пензионисан је 1920. године, па постављен за адвоката при Окружном Суду у Подгорици. Од 1905. године Вулетић је у Црној Гори непрекидно биран за народног посланика свога родног краја, чији је и сада заступник у уједињеној држави.

Вулетић је још као ђак почео објављивати своје саставе у „Голубу“, „Караџићу“, „Учитељу“ и другим листовима и часописима. Приповетком се први пут јавио у „Јакшићевом Колу“, часопису, који је покренут у Нишу 1898. године под уредништвом Авда Карабеговића. Од тада је продужио свој приповедачки рад и издао две збирке приповедака „Просте душе“ и „Наши људи“. Вулетић је писао још знатан број педагошких чланака и упуштава за школу, али је у књижевности познат као приповедач. Мотиви су његових приповедака локалне ствари те и све његове приповетке имају локални значај, пуне су једрине и живота а писане су лаким и приступачним стилем и језиком. Зажалити је што је Вулетић престао да пише.

Из збирке „Просте душе“ (Загреб, 1905.)

ПОПА ЈАКА ГРИЈЕХ

— Из живота зетскијех граничара —

(Страна 46.—51.)

На уранку једног јунског дана скупило се нас неколико редовнијех, добровољнијех читача и појача голубовачке цркве и засјели под гранатијем бријестом,

што је до саме црквене порте. Јутарња хладовина залијева нас свјежином, а врапци, што цикају над нама, роне на нас росу са брестова лишћа. Марко и Илија се препиру око тога, који ће од њих двојице тога јутра читати „Апостол“, а ми: неко помаже једном, неко другом, а неки се опет позабавили, посматрајући Симове нове хаљине и прегонећи се око тога, колико су стале. Понека бака прође кроз капију црквеног дроришта и кад, хитајући цркви, буде према нама, назове нам „добро јутро“, а ми одговори или не одговори, јер као да се надметасмо с врапцима у ларми.

Без нас ђака и старијех чељади не рађи сад нико у цркву, јер радини спавају недјељом и празником до позно.

Марко и Илија се погодише, а оцјењивачи Симиног одјела као да стадоше на неки рачун, те се препирка прекиде и тада пријехосмо на друго. Петар, најречитији међу нама, још једном нам исприча причу, која се тијех дана у нашем селу толико причала, али смо га пасивно слушали, као да дотле нијесмо ништа о томе знали.

— Био је јадник дошао из Пивера — почиње Петар на наше наваљивање — и стао у дворбу код неког Подгоричанина, да му чува овце. Газда га упутно са стадом у Ћемовско поље, а сиромах Андрија — тако му је било име — невјешт мјесту, те не знао докле може овце ка граници припустити, па им оставио на вољу и оне измакле баш до саме границе. Андрија је ишао за овцама, а Арбанаси, кад га опазе, привуку му се кроз пећине ријеке Цијевне и опколе га!...

Мален био па и није носио оружја, те га Арбанаси испрва не хтједну убити, но га ухвате и — одрежу му нос и уши!...

Згрозисмо се као да смо први пут дознали за Андријину судбину, а неки издигли песнице и пријете.

— Сиромах Андрија, — наставља Петар — кад га Арбанаси онакажена пусте, одбије се мало од њих, па се почне тући камењем у главу, да себе

умртви. Једном се старом Арбанасу дожалило на то и на силу осталијема привуче се Андрији иза леђа и опали му пушку међу двије плећке, те се јадник смири!!...

И тада понова би нам лакше, кад Петар доврши причу, као да су јадном Андрији повраћене уши и нос, а не, е је са животом свршио!!

Сунце већ промаљаше млазове зракова кроз брестово грањи, а попа још нема!

— Да није што ново, те поп не долази? — рече један и отвори се нови разговор.

— Никад се није овако опозно, напо кад је у чети бивао.

— Да није и ноћас био у чети.

— Да није збиља?... Може бити..... Биће сигурно.... Нигђе друго.... — зацевељасмо:

— Да није с Андрије?

— Зар да га наши свете?!

— Да, наши, и ако није зећанин, он је на нашој сентини погинуо, вели Живан, који бјеше од свијех нас најодраслији, те се и могаше гдјекад привући старијима и чути што говоре.

Ето попа! — повика неко и сви се тргосмо и похитасмо к цркви.

— Поп Јако уђе кроз споредна врата на црквеном дворишту и полако ступаше к нама. Сунчеви здрази што промицаху између грања на дрвећу, испод којег поп пролазаше, час му озаре натмурено лице, а час га пугасте сјенци, те се онда чини страшно као бурна ноћ! Руке је пребацио преко пушке, а ову загурио иза леђа; капа му завезана црном фошом, цамздан раскопчан те му летови висе мимо тек олевореног паса, за којим је револвер без колана; гологњат је — без докољеница, а гребатине и чизије крви ишарале му гњатове; чарапе му откопчане, те му огрље лапара око чланака, а рошљиви опанци растракулани, да се једва држе око ногу!...

Поп Јако је више пута, да ми знамо, овакав к цркви долазио, а који пут умрљан и људском крви, па и тад би он прислонио вељу пушку црквеној врат-

ници, ушао у цркву, револвер оставио на прозор, што је до олтара; читао би по једну молитву пред свакојом иконом, што су у најнижем реду на иконо-стасу и пред свакојом метанисао; ушао потом у олтар, умио се и отпочео службу Божју! Мислили смо да ће и сад тако. Један од нас отвори црквена врата, а двојица се дохватише конопља, што се лелу-јаху над вратима, и звона забрујаше. Поп у толико приступи к нама и од звука звона не чусмо да ли нас поздрави или не. У лицу бјеше сад још страш-нији, но што нам се малочас чињаше. Очи му нали-вене крвљу! Махну руком на оне те звоњаху и они прекидоше. Прислони пушку уз вратницу као обично, скиде капу с пошом и уђе у цркву, а ми за њим. Приђе к олтару и стаде пред Спаситељеву икону. Револвера не вади из паса! Ми очекујемо да то учини и да уђе у олтар; али он остаде као стијена, гдје се нађе. Ја бјех ближе олтару и могах видјети попа с лица. Дигне очи горе, па их опет спусти, а усне му се једва примјетно крећу... Никад му дотле суза не видјех, сада му капашу као стрехе!... И ми се сви скаменили, па не знамо гдје смо! — — — — —

Поп Јако се врати и полако изиђе из цркве. Узе пушку, па је немарно претури преко десног рамена. Промумља нешто кроз зубе и неки разумјеше, да је наредио да затворимо цркву и да одлазимо, како се људство не би купило, јер неће бити службе. Као на туђим ногама отпути потом и оде. Ми смо га са чудом посматрали, док нам се заметну кроз једну криву улицу.

Требало је причекати док се сеоске бабе добро искрсте и изметанишу испред сваке иконе, па тек онда затворити цркву, а несгрпљење нас је гризло, једва смо чекали да отидемо у село и да дознамо, што је то било с попом.

По нашем се селу још тога дана све знало и причало.

Поп Јако је с неколико својих четника отишао да освети Андрију. Његов ваздашњи ухода Глиго из

оближњег прекограничног села навео га на српског крвопију Тафил Асо који је са свим јединцом сином радио на својој њиви у Говеђем Броду и ту ноћивао.

Безмјесечна је ноћ пропустила четнике кроз своју помрчину и они дођоше куда су пошли. Поп Јако је ишао пред четом и први опази двије прилике, гдје на једном широком складу, на два корака један од друге, мирно дишу у дубоком сну. Четовођа се обрну на чету и једно „п-с-с-т“ пропусти кроз зубе, а четници стадоше и узеше спремне пушке преко руку. Поп се на прстима примакне спаваћивијем. Страшна људина, већ средовијечна, лежала је на узнак. „Тафил Асо!“ — прошапта поп и појури му крв у лице. „Крвник браће Ратковића, крвник Стајкића... многијех... Андрија онакажен! — сину му у глави и зину му срце за осветом!... Друга прилика бјеше увијена у талагану. — Поп Јако се повуче неколико корака назад ка дружини и распореди их како ће пуцати. Крок-два учини опет напријед и зовну Милисора по имену, а громки глас му се разлијеже по тихој мрачној ноћи! Тафил Асо скочи и хтједе дохватити пушку, што бјеше поред њега: али га плотун уграби и он јекну, а рука му полеће на прси на којима се појавише извори крви, а из њих излетје пошледње „Ђуће-е-е!“ И други човјек врисну, поими да устане, па се пови на десну страну, куда га олово занесе и паде са узвиком: Леле мене, мајко!“ — Четнике убоде у срце овај глас. Поп похита убијеном младићу.

— Што је нијесмо погодили?! — упита престрављен једног од другова што се бјеше наднио над убијенијем човјеком.

— Не. — То је мој зет Марко из Врања — одговори онај. — И ја сам пуцао... помагао сам да се мојој сестри дом угаси! — — — — —

Четници се повукоше као без главе, а оставише своје жртве, да их кроз мало први сунчеви зраци пољубе!...

У очи оне ноћи, када је Тафил Асо хтио поги-

нути, његов је син био отишао кући, а замјенио га сусјед му Србин!....

*

Попа Јока нијесмо за дуго виђали. У цркву није долазио и само би отправљао, кад је била велика потреба: да дијете не умре без крста или велико чељаде без причешћа. — Послије је излазио. Никад онај, што је прије био. Не би се пошалио или повеселио, а некако омекшао и као да се своје сенке стиђаше, и као да се бојаше, да га и она не прекори што је невину српску крв пролио.

Поче послје и цркву отварати и служити. Кад би му држао свијећу на проскомидији, видео бих вазда, како једну честицу просфоре извади те стави на тас за Марка и помене му име. Држао му је и неколике „заупокојне“ литургије.

Посад је поп Јако више ишао у чету но дотле. „Светим Марка“, — говорио је и Арбанаси су уз границу гинули видом и невидом. Видио је комаде браћи и сину али их никад јавно не зажали. „Осветио сам их и преосветио“, — рекао би, кад би се ко пред њим за њих задјенуо, па се тек нешто пресјети и уздахне!

CRNOJEVIĆ

Нашао сам се код пола Јака кад умираше. Стари лав не могаше примјетити ни да смо код њега. Снага му се потпуно скрхала и тек дах му свједочи, да га душа још није оставила. Кад бјеше већ крај, промигољи се мало на постељи, прогледа и јекну као боденик. „Вилики гријеху мој“ ... Марко ... јесам ли те покајао ... јесам ли те освет ...“ — изговори с прекидима, а једва чујно, па умукну — за вазда!...

РАДОМИР КРИВОКАПИЋ-ОРЛИНСКИ

Рођен је 5. децембра 1876. г. у Цуцама. Учио је четири разреда основне школе, толико гимназије и Богословско-Учитељску школу на Цетињу. После учитељске службе неколико година био је у оставци и за то време спремао је за штампу свој епски спев „Хероида“, који је издао на Цетињу, о државном трошку, 1910. године. Од 1911.—1915. био је указни чиновник Министарства Просвете и Црквених Послова у Црној Гори. Неко време био је хонорарни наставник Богословско-Учитељске Школе на Цетињу. Године 1920. премештен је у Просветни Инспекторат на Цетиње и био хонорарни наставник Цетињске Гимназије за две године. Јануара 1921. године, постављен је за Окр. Школ. Надзорника, а 1925. године премештен је за школског надзорника у Просветном Оделењу Вел. Жупаната на Цетињу, где је и сада на служби. Учествовао је као редов у два најновија рата, а по Ослобођењу се истиче као омладинац.

У књижевности се јавио лирском песмом, као ђак. Прве је саставе објавио у цетињској „Лучи“ 1896. године. Доцније се јавља у „Књижевном Листу“, „Босанској Вили“, „Србу“, „Гласу Црногорца“, „Цетињском Вјеснику“ и другим листовима и часописима. Има мањи број прозних, незнатнијих састава, те нешто превода из Љермонтова и Пушкина. Неке његове песме превео је на руски професор Петроградског Универзитета Крижицки. У припреми му је за штампу „Слободијада Српска“, велики спев у 40 певања и 20.000 стихова.

Орлински би могао бити нарочито познат по своме спеву „Хероида“. То је спев подељен у двадесет и седам певања и није ништа друго него стихована историја Црне Горе, за коју је песник привезао зрачак српске слободе после Косова.

Кривокапић је доста леп песнички таленат, али у своме књижевном развоју није показао довољно напретка. По свему што је до сада дао, можемо се од њега надати бољим стварима. Он има лирског темперамента, али се олаје већим и слојенијим пословима с којима не постиже оно што намерава. Лепе су, а у патриотском погледу и племените су његове новије песничке замисли.

Из „ХЕРОИДЕ“ (Цетиње 1910.)

Пјесма XXVI. (Страна 462.—464.)

... „Коло бојно,
Крзаво и знојно
Сад се хвата
Од хиљаде брата.
Под барјаком са китом од злата
С херојима Мирко — славни војно,
Међ' соколе као крсташ ора'
Одмара се под сјенком ловора,
Који стече данас Црна Гора.

Свод небески окићен је шаром;
Круг звјездани димом, бојном паром
А Граховац од Стамбола даром.

По Граховцу свето гробље ниче,
Да потомци њим се вјечно диче
Из чудесне од гусала приче.
Вјетар пири,
Земљом крва сири,
А по Лазу чудна сјенка лети,
Како лети, чут ју, ни видјети,
К'о жетелац да поље обиде,
Да освети
Чудне руковети,
И чим сврши свете панахије.
Води мобу
Заједничком гробу,
У ком лежи јато горских дива,
Ког бусењем и шушњем не скрива,
Већ цвијеће
Као биљег меће,
И на гробу припаљује свијеће.
Руска поља који окитише,
Дичну славу погинулим пише,
Светим прстом
И дубоком врстом,
Зуб вјечности да ју не избрише.

Сузе точе
 На гробова плоче,
 Кропе цвијеће — ког мирише слава,
 Погинуле да слађе успава,
 А живијем то цвјеће мирише
 Светим дахом, да поживе више.
 Стијег рода
 Из крвавих вода
 Светом руком отиде слобода.
 Росом пере
 Из студенца вјере,
 Па га диже у сунчане свере,
 Гдје се бојна магла диже густа;
 Српска слава да не буде пуста.
 Поје земља кроз милион уста,
 Уз стоструке жице пјева с лаза:
 Дичну славу Мирка, Данил-Књаза
 Земља с небом уз склад пјесму слива
 Ту побједу црногорских дива.
 Поје земља химну с вјетровима,
 Свуд побједу гласи свјетовима.
 Преко гора
 Уз крила лахора
 Слава нова
 Пјева из гробова —
 Са костима давних прадједова.
 Јер Граховац нешто чудно има;
 Јер Граховац нешто друго храни:
 Чудо ново на зим-зелен грани.
 Што посија зраке небесима,
 Прах посија по земљама свима —
 По морима
 И океанима.

НЕВЕСИЊСКИ

(ДР. РАДОВАН ТУНГУЗ—ПЕРОВИЋ)

Рођен је 21. априла 1879. г. у Улогу, срез Невесињски, у Херцеговини. Услед устанка који је његов отац, чувени невестињски сердар Перо Тунгуз, дигао против Аустрије 1882. г. у Невесињу, Загорју и Подрињу, и због неуспеха морао је емигрирати у Црну Гору где је Радован и одрастао. И породица је његова родом из Црне Горе.

Основну школу учио је у Никшићу, нижу гимназију на Цетињу а вишу почео у Београду, али је, због немаштине, морао напустити школу. После осмогодишњег лутања и страдања, тек је 1904. г. успео да настави своје школовање у Београду. Ту је провео две године као ванредни слушаалац на философском факултету. Године 1906. пође у Белгију и упише се у Бриселу на философ. факултет. У Бриселу је и докторирао 1912. године и одбранио тезу „Црна Гора уочи Кримског Рата“. Од 1913. године служио је као наставник у Београду и Скопљу. После Ослобођења служио је неко време у гимназији у Никшићу и Подгорици. Крајем 1921. положио је професорски испит у Београду па био професор у Смедереву. Пензионисан је 1922. године по својој молби и од тада живи повученим животом бавећи се писањем.

Невестињски се први пут појавио у књижевности 1899. године, у Никшићу, у политичком листу „Невестиње“ за који је писао уводне чланке који су преношени у неке београдске листове, а многи од њих и превођени на немачки и руски језик. На пољу чисте књижевности он је скренуо на себе пажњу тек 1903. г. приповетком „Никоговић“, која је изашла у Божићњем броју „Словенског Југа“ у Београду, а затим фељтонима у „Политици“ и другим београдским листовима. Од књижевних листова прво је донело „Дело“ његову приповетку „Хади-бег“, а затим „С. К. Гласник“ успелу причу „Здуха“ (1904. г.). Пут је био прокрчен. Његове радове срећемо од тада и по другим нашим часописима. Из Коларчеве Задужбине штампана му је 1905. г. прва збирка приповедака „Горштакиње“. Његов политички роман „Из земља плача“ (Београд, 1906.) био је награђен из Мариновићева Фонда. Другом збирком својих приповедака „С орловских кршева“

Невесињски се јавио у Београду 1914. г. Све су приповетке у овој збирци из црногорског живота. Светски Рат пореметио је Невесињскога у раду, одавна се више не јавља. Али опет то не значи да је престао писати. У припреми су му неке опсежније ствари, које само чекају на погодног издавача.

Невесињски гаји фолклорну приповетку из црногорског и херцеговачког живота, с доста познавања једнога и другог. Он је јак темпераменат и уме да прикаже типове. Језик му је богат али препун провинцијализама. По уметности његове приповетке не престављају нешто нарочито. Он је један од најбољих црногорских приповедача с доста познавања једнога и другог.

Из збирке „С орловских кршева“ (Београд, 1914.)

НИКОГОВИЋ

(Страна 260.—271.)

V.

Било је то о потоњем Ускрсу.

На други дан празника, слегао се силан свијет обојега пола са свију села око Никшића, те приметно коло и игру и пјеванију наред никшићске пјаче, од подне до у саму вече.

Било је ту и лијепих момака и прикладних ђевојака, али нити је лепшега момка било од Мркана Грмаљева, нити пак прикладније женске главе од Јаглике Мучине. Ту су се њих двоје виђели први пут, приближили и ухватили у коло једно до другог, проговорили, допало се једно другом и занијели једно друго као да их је ко омађијао. А и омађијао је, — јер има ли веће вјештице од љепоте, горег силеције од младости и изненаднијег вихора од љубави. И, чим ју је згледао, Мркана је нешто такнуло у срце, као да му га је какав невидовни дух својом чаробном палицом дотакао и растворио; а неки му је тајанствени глас пришаптао на ухо да је то та што му је у књизи судбина за вјечиту другу забиљежила. А и Јаглику је, тога истог часа, нека јача и непојамна сила привукла Мркану и везала јој мерак за њ као никад ни за ким дотда ни потоа. Играли су то цијело поподне једно с другим у ору и једно до дру-

гога у колу; а ван кола се разговарали и забављали, као да су некад веома блиски били па се растали и после је дуга времена сад се опет срели и у жељи виђели.

С Јагликом су била и њена два брата, Вучина и Пуриша. Одмах иза првога кола у ком се први пут ухватио до Јаглике, Мркан им је пришао, проговорио и познао се с њима. Водио их је час између игара и у кафану, те их све прије појио и по заведеном обичају чашћавао. А то је за први мах било доста, да се Вучина и Пуриша одобробоље, те да им се овај „ђугумашки ивер“ унеколико свиди. И отада се Мркан скоро сваке неђеље њиховој кући, у Студенцима, навраћао, доносећи вина, ракије и дувана за старога Мучу и његове синове, а кафе и шећера за стару Мучиницу: не би ли им се умилио и код њих себи пут за Јаклику лакше прокрчио. Јаглици је пак, кадгод су се на — само срели, давао прегрштима свиле и злата, по који лијеп украс, као менђуше, белензук и ђердане, слаткиша и мириса. И иначе слadak, тим је он ђевојци постао још и слађи, и толико јој је улегао у срце и памет јој завртио, да ни о ком другом на свијету нити је мислила нити снијевала до о њему.

Већ је било свакоме јасно зашто Мркан тако често долази кући Мучиној. Завидљиви сусједи и зли језици већ отаврзоше читав бурицак ћакулџа на рачун Јагличин. Најближа пак родбина Мучина похита да му напомене да би, ради лијепа гласа своје кћери и части свога дома, требало да мало строже припази на Јаглику и да оном ђугумашком скитачу затвори врата пред носом. А кад му стара Рижна једанпут саопшти да јој је долазила некаква варошанка, те јој казала да ју је послао Мркан Грмаљев, да је пита: би ли му дала шћер за жену, ако би је запробио по обичају, — Муча је дрекнуо као рањен воловодак:

— Ко? Зар ја да се пријатељим са Грмаљем Чмањком и мој дан са ђугумашима, је ли?! И ко је то' да ми то смије рећ', ко?! А не бих му, тамо-

њему никоговићу и опутару од опутара, да, ни своју кучку, а камо ли шћер, па да му је сва авлија талијерима калдрмисана — не!..

Па ипак су његова невоља и сиромаштина биле јаче од његове воље и старокољеновићског поноса. Истина, стегао је Јаглику и забранио да се састаје на-само и разговара с Мрканом, али је овога продужио и даље примати у свој дом, јер су му његове понуде и поклони били претежнији него сеоске замјерке. Увиђајући да ће а прије а после доћи до неминовног раскида између њега и Мркана, наумио је да употреби згоду, те је од свога богатога госта у неколика навратка тражио пара у зајам.

Али се намјерио лисац на мајстора. Оштроумном Мркану није требало много па да види на чему је. Задовољио је Мучу позајмицом, али му је у истом часу, око у око, затражио руку Јагличину.

Наравно да га је препредени старац одбио, али фино и благо, изговарајући се да је инокосан, и како му шћер није прерасла нити му је и још додијала. И тако даље, тако да је косао и вук сит и овца читава.

Али се ни Мркан не обесхрабри нити откани. Имајући Јагличину вољу и пристанак, наставио је и даље походити дом старог кућића Муче Вујошева и пресријетати и у потаји се састајати с Јагликом. А на лаву и пецања сеоских торокача није ни главе освртао. Најзад се домисли да околишно и из захода преко Јагличине браће утиче на Мучу, неће ли га они како-год обрлатити да му да шћер.

Нашавши се, једног пазарног дана, у никшићској чаршији с Вучином, најстаријим сином Мучиним, Мркан га окупи појити и гостити, докле га не напи као напуњен жбан; па му онда ходе обећавати најљепши пар одијела и јарам волова, само ако он успије наговорити оца да му да Јаглику. Загријан пићем а дѣра и лапјарало и иначе по природи, Вучина не умједѣ одмјерити ријечи, но се успри, укочи шију, занесе главом, па према оној: „Шго родитељи на огњишту то ђеца на буњишту“, бупи с неба па у

ребра: — Ема, чоче, како се мож усудит' да м' иштеш сестру за жену?! Жнаш ли ко сам ја а ко си ти, и од кога је она а од кога си ти? Ђе је ко видио да лежи пупавац, па ако ће бит' и шарен, са соколицом, па да нема ни два пера у репу, а?... Не, мајде за-наго, нико ми се још, отка' ми се траг закопа', није пријатељио с никоговином, па нећу да ти ни ја, ма ти бож'а вјера, не, па да ми се сестра никад удала неби. Но ти, ђугумашевићу, поспуштај малачко дурбин, и потражи ће око себе по Старој Вароши, те сјечи дрво према себи; а остави се главарах и кућићах и хоцаковићах, од којих ти је доста ако ти ако ти уздењају назват': помага бог!...

То је било доста, па да Мркан плане и завјетује се: да ће показати и Мучи и Мучићима и цијелим Студенцима и Никшићима, да он није пупавац но сиви соко, и да ће му се бастати и посад, као и увијек досад, понијети као прави коговић.

— Ко је био никоговић досле, то смо виђели; а ко ће то бити после, то идемо да видимо. А ја вељу, да ће то бити онај од нас двојице који се коме нађе под кољенима... бусну се разљућени Мркан Вучини, остављајући га сама за столом.

И при томе се раздвојише и без збогом и без У добри' час.

VI

И како се љут захвалио, тако је, прибран и ражљућен, и скројио план и појачао намјеру да отме Јаглику.

Како му је, од дана заваде с Вучином, приступ у кућу ђевојчину био немогућ, то је промијенио дан за ноћ, тако да му је на јаде и омрцало и свитало, табанајући око колибе Јагличине и прскајући је по барама и окрајцима кад увече примркне с млади, или по пољу и Главицима кад ујутро подрани у млин или у дрва: не би ли уграбио прилику, те се с њом састао кришом и у четири јој ока објаснио потребу одлучности, и наговорио да ушкомпа с њим и ђевојачку капа невјестачком марамом, и презиме и крсну свијећу оца Муче замијени Мркановијем.

Али ни Муче с Мучићима није сидио скрштених рука. Не само да је прикричао кћери да више и не погледа „онога никоговића испод Бедема“, но јој је запријетио да ће је на два лопуха пресећи, ако му ико каже да ју је с њим ће видио да се састане и проговори. А Мучићи је, отада, нијесу пуштали саму без којег од њих ни на воду пред кућом. И тако су се дани слијевали у неђеље, а неђеље у мјесеце, а мјесеци напунише скоро читаву годину, откад се Мркан и Јаглика не виђоше никако друкчије сем наспрема се и то увијек у присуству других.

Јутрос је, будући далеко и од помисли да ће се интопати с Јагликом, Мркан устао порано, накицошио се као и увијек, узео пушку ловницу, па се упутио у Главице, више да прекрати вријеме и убије досаду но да што улови. А како је и хајао да се врати с ловом кући, најбољи је доказ то што су се два зеца и читаво јато препелица покренули пред њим, а да их он ни видио није. Ишао је, погрушен и потонуо, а све су му се мисли и жеље на Студенце биле управиле. Претурајући по памети успомене и прилике у којим се налази и препреке које га сретају, почео је већ био клонити и губити наду да ће икад Јаглику моћи назвати својом.

Сав росан и задихан од пентрања по кршима и гудурама, а не интравши пред цијев од ловнице ни зверке ни птице крилатице, Мркан се, око попаса, ријеши да се врати кући.

У повратку удари преко Блатаца, јер му је туда долазило на правац и било понајпрече. Прегазео је једну пољану; прескочио скакала на првом потоку, који га је срио; припео се уз обронак сивога стијења што је, попут кречног самара, преседлавао блатачку валу; и, кад се припео наврх њега и поглад му се отео на вир под Плочником, стао је и укочио се као укопан, запањивши се од чуда и изненађености као никад дотад ни потада у своме животу. Пред њим је стајала Јаглика нага као од мајке рођена, огледајући се у води као горска вила, и спремајући се да зарони.

Мркану паде мрак на очи. Свијет му се преврну, тако да небо дође ће су Блага, а Блага ће је небо. Оне му се главице окренуше око њега. Крв му се узруја као да на клупко змија нагази, а кожу му спопаде језа као да уза њ читав мравињак помиље. Глава му се занесе, а мозак запали као да му ко на њ изручи саксију жераве. Живци му забрекнуше од навале крви као потопљени конопци. Задрхта свим тијелом, а живо му месо узигра као да му сто ђавола под кожом закопораше. Грло му нешто стеже попут уплатњене карике. Жиле му испод уши и у слијепим очима стадоше бити као да ће да попрскају. У ушима му зазуја као у отвореној кошници. Прво заћори и зажмури од некаква зора и врућине, па онда разрогочи очи као звијерац; шкљоцну вилицом о вилицу као огњилом о кременицу; дрекну као здурљив; и, у истом тренутку у ком Јаглика скочи у вир, и он кубаци са камене грохтиње на травну подину, коју прекаса у неколика рисовска скока; и, не бирајући ни начин ни мјесто, нити се пак свлачећи ни изувајући, ђиласи баш онако у чему се и како се нађе, па посред воде у поток, и заплива, попут гује по откосима, низ поток пут вира и Јаглике у виру.

И тек кад јој се примакао на два укопа, Јаглика му је виђела главу ће му вири из воде, примичући јој се као стријела; цикнула је и стала је вриска као да се дави; гицнула се и рукама и ногама, и у сав мах хитила низ вир, неће ли се дочепати обале.

И дочепала је се, али доцкан. Она таман на обалу, а Мркан под обалу. Ни одијело не имаде кад дограбити. Сва мокра и блистајући се на сунцу као риба, удари табанима у ледину и замаче уз крше и грмове, попут покисле срне пред ловачким хртом. Вода се циједила са њених коса и остављала мокар траг по трави и камењу. А по том трагу и за њом се надао Мркан, па трчи и скаче као да се помамио.

И настаде једна дивља, идилична и митска јурњава, какву Блага од доба нестанка била и змајева нису запамтили.

Ђерали су се као зечеви. Под њима се гужвала трава и цвијеће, пред њима повијало шибље, за њима кидало лишће, а око њих оргало отиснуто камење у провалијама. Грање их је парало а трње гребало, да су им се све фашанице црвењеле по кожи а крв им шибала из изранављених и изубаданих нога, те бојадисала прегажени пут. Али они нити су осјећали бола ни умора, нити су пак што чули ни виђели.

Јаглика је бјежала што је очајније могла и куда ју је мах нанио. Није разабирала раван од неравни, ни дрвље од камења, ни трње од цвијећа. Газила је заподанке, провлачила се кроз грмење, пентрала се уза стијене, и крила по жбуњу и пећинама, те прикупљала снагу за даљи бијег. А Мркан притужио па не изостаје, но куд год она туд и он. Дешавало се да је овдаш — ондаш и попристигне па је и у руке дочепа. И таман понта да је стегне и привуче себи, а она се праћакне својим мокрим и нагим и клизавим тијелом, и, попут рибе, из шака му се измигољи.

И опет трчњава; и опет помамно бјежање и још помамнија поћера; и опет умор и задиханост и страх и стид и обијест и насиље и љубав и освета и крвава борба и без пушке и без ножа, — све у један мах.

Ха тако, ... ха тако, за читаво пола сата. Најзад ђевојачка снага поче попуштати. Умр, болови, узбуђење, сила на осјећаја, препреке земљишта, незаштићеност, свијест о узалудности отпора и очај духа и положаја, надвладаше јој горштачки женски стид. Ноге јој се поткратише и малаксаше и брзина поче слабити и издавити, а воља се мирити са судбином. А Мркан утолико још и јаче притужи и придаде нову ватру табанима.

И, као да му и сами улес би на руци, пред њима се испријечи греда, да је, без птице под крилима, ништа не би могло прсјездити. Темелј је обувен у маховину, а литице ођевене брштаном. Под њом се, сприједа, простро бусенаст западањак, ишаран густим бокорима мирисних љубица и златастих јаглика, а

сав зарасгао у густу љесковину, чије су се гране са стијеном више себе у нарочит свод састајале, а чије је здрпљено лишће удобну логу и згодан заклон под собом правило.

У страху и забуни, Јаглика немаде куд-камо, но шмигну ту. И, не могући никуд ни наприје ни назад ни десно ни лијево, затресе се цијелим тијелом као превучена струња на гуслима, и приби се и згучи у једну покотину од греде, подавивши ноге на једну ћубу цвијетних својих имењакиња и сакривши се својим дугим косама. И, сва дршћући као лист шемешлике, утетријеби својим скоро избезумљеним очима на свога гониоца, као покиснут дјетлић кад га лисица прићера у безизлазну пањегу. Сузе јој плуснуше као из хабла; лице јој погрчи наступ правог ужаса, да сва дође модра као чивит; а из груди и грла јој се разлеже очајан и утопљенички врисак, који се за тили час претвори у испрекидано и грчевито стењање.

— Јаглика! — заучиње Мркан неким молећивим и болећивим тоном, ставши, задихан као ловачки кер, више драге очајнице; и некуд се и стидећи и снебивајући и жалећи је и поносећи се својим успјехом и драгоцјеним шићаром, све у један мах; и хотећи је поослободити и од своје јој снаге, храбрости и дрскости улити.

Па, у трен од ока, би готов те је дочепа у своје јаке шаке, припи уза се и обгрли врућим као уплатњена клијешта рукама, и прострије по свианој маховини и жутим јагликама.

* * *

Тога дана увече, Јаглика је, на велико чудо и бригу свакога свога, први пут у својих осамнајест година, замркла незнано ће са јањцима и козлићима. Родитељи јој и браћа ударише у претрагу. Обише дрво и камен; питаше кога год среташе, да је није ће виђао; не смирише се до испред саме зоре, кад набасаше на саму и напуштену млад у једној долиници под Плочником; и са сузама у очима, плачем у грлу,

болом у срцу, очајањем у души и увјерењем у памети : да се у блатачки понор утопила и обестрвила, повратише се сјутра-дан, и то тек око попашњега доба, у свој ојађени дом.

Али какво их тек чудо задеси и како ли их порази глас кад им, истога дана око подне, јави вјесник из Никшића: да се тога јутра у Петровој Цркви њихова мезимица и миљеница Јаглика вјенчала са Мрканом Грмаљевим.!

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

МИЋУН М. ПАВИЋЕВИЋ

Павићевић је један од најплоднијих живих југословенских песника и од најбољих црногорских песника од Владике Рада до данас. То је песник који још није добио критичара да свестрано проучи и оцени његов књижевни рад. О њему има нешто разбацаних бележака по нашим и страним листовима и часописима, али то су само белешке, и ништа више! Чудна је судбина књижевнога рада овога човека, који се бави пером већ пар деценија. Она је чуднија тим пре, што Мићуна песника не познају мање на страни него ми, његови ближи суграђани. Страна је критика о њему нешто и проговорила, а то је нешто објективно и ваља запамтити, све је то у корист г. Павићевића. А шта је с нама из Павићевићеве околине?! И ми смо га критиковали, али како? У највише случајева напамет, без читања а камо ми познавања његових дела. Таквом су критиком негативни духови осуђивали његов рад на књижевном пољу. Горд и чврст у своме послу, као јунаци многих његових песама, он је кроз све време високо стајао изнад такве критике, те још ни данас не прекида певати и писати.

Мићун Павићевић рођен је 30. новембра 1879. године у Дољу Пјешивачкоме од оца Микаша и мајке Милице. Његов отац био је чувени гуслар те је можда на сина оставио извеснога утицаја у погледу развијања песничкога дара. Он је, строго узев, самоук. Године 1900. Павићевића одведе с Данилова Града, тајом од оца, руски ђенерал Агапов, да га школује у Русији. Отац пође у потеру и с руске границе врати сина натраг. У Црној Гори Павићевић је заузимао видне положаје. Био је народни посланик, секретар Министарства Унутрашњих Дела, секретар Главне Државне Контроле и угледна личност на Црногорском Двору све до 1910. године кад

је пао у немилост. За време окупације живео је у иностранству као избеглица и у Канади уређивао „Канадски Гласник“ којему је био основни циљ: Уједињење Црне Горе и Србије. Он је преко овога листа водио непомирљиву борбу противу негдашњег свога миљеника краља Николе. Павићевићеве песме, чланци и брошуре из овога времена заслужују достојну пажњу. По Ослобођењу, до 1921. године, био је у полицијској служби а од 1923. г. живи у Подгорици као шеф Месне Контроле.

Павићевић је пропевао 1901. године. Од тада до данас издао је ове књиге: „Брђанке“, „Горске руже“, „Црногорцу“, „Стари мотиви“ књ. I, II, III, „Од Цетиња до Њу-Јорка“, „Крвавим пољанама“, „Из мемљивих дана“, „Размишљања о Божићу“, „Апотеоза бесмртницима“, „Србија и Црна Гора“, „Што ко сања?“, „Портрет Ђановца Милана“, „Планинске руже“ (на енглеском), „Прекоморке“, „Погребна звона“, „Песма бесмртницима“ (на енглеском), „Нејски вијенац“, „Нови мотиви“ књ. I, II, „Карађорђе“, „Свјетски рат“, „Наши дани и мегдани“, „Божић у туђини“, „Огњеним стазама“ и „Једно писмо“. У рукопису су му опсежна дела „Црногорци у причама и анегдотама“ и „Ловћенске елегije“. Његове су песме превођене на енглески, француски, руски, чешки, румунски и бугарски језик. Велики део њих растурен је по нашим листовима и часописима, као „Бранкову Колу“, „Босанској Вили“, „Летопису Матице Српске“, „Савременику“, „Срђу“, „Делу“ и осталим повременим публикацијама.

Павићевић је епско-лирски песник, али у његовим делима преовлађује лирика. Он је у песни национални оптимиста, пророк пропасти непријатеља свога народа („Српско бугарски рат“) и оштар сатиричар свакога онога ко се дрзне о будућност нашега племена. Већим делом његове песме су прожете дубљим осећањима. Карактеристичне су у том погледу љубавне и патриотске песме. Павићевић је ширих националних погледа. Такав је он и кад пева о савременим догађајима, као у „Светском рату“. Утицај народне поезије очигледан је на његове песме. Под тим утицајем он се песнички сам развијао, претворио се у оригиналног песника како садржином тако и песничком формом. Он пише брзо, те отуд и неки недостаци у форми његових песама. Павићевић је најизразитији представник песника који у пркос свима ситничарским сплеткама хоће и може да пева.

ХАЈДЕМО ДУШО!

Хајдемо душо, на сањиве жале
 Адрије сјетне и хучне јој вале,
 Па да у поноћ бурну без мјесеца
 Слушамо море како силно јеца.

Ах море има пјесму непјевану,
 Пјесму о палми и сунчаном дану,
 Горчиву пјесму кад о хриди бије,
 А тужну када своју тугу крије!....

Хајдемо душо, ах, тамо, ах тамо,
 Да своме мору своја срца дамо!....

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 С О Н Е Т.

У дане, праћене са истинским жаром,
 Кад је младост врела, к'о лава вулкана,
 К'о стари духовник пред Божјим олтаром,
 Клањах ти се, душо, свакојега дана.

Ни једног тренутка вјечност није скрила,
 Кад са душом мојом није твоја била,
 Ни једна се ноћца није изгубила,
 Да ме није твоја рука пригрлила.

А сад, кад је моје биће оронуло,
 Једва да се оком можемо видјети,
 И то с погледима бола, очајања...

А мјесто љубави још је остануло:
 Само спомен бл'једи и уздаси клети
 И хладни изрази голог поштовања.

ИСПОВИЈЕСТ

У дивљем заносу,
 Разбојничкој страсти.
 Грамзила си у својој сласти,
 Да исисаш, да исцрпиш
 Кап посљедњу крви бујне,
 Заклињућ се :
 „Дражи си ми од љепоте
 Зоре рујне,
 Од младости, среће, Бога,
 Од вјечности душе моје —
 Од свакога !“
 Са уснама сочнијема,
 У свој моћи,
 Ко аспида жртви својој
 У самоћи
 Сисала си свирјепо сок
 Бића мога ;
 Час љубећи,
 Час ронећи сузе вреле ;
 И на моје груди свеле
 Уздишући...
 Врелим дахом пагида си
 Ноћу, дању
 Зубљу у храм душе, ст'јене
 Подривене !...
 У безумљу своме,
 Топлом миловању,
 Грамзиво, свирјепо,
 Охола и смјела,
 К'о зликовац луди
 Зубима си хтјела
 Често срце моје
 Ишчупат из груди...
 Гасећи буктињу
 Успламћеле страсти
 И сишућ слад,
 Била си испивена,
 Мрачна и сиња —
 К'о ја сад !...
 Па, кол'ко Дон Жуан,

Не мога ни тада,
 Да заситиш жеђ жудња,
 Прохтјева и слада.
 Свакодневне прекоре
 И заједљив кикот
 Ко би те год срио,
 Сматрала си прост лавеж
 Паса без уједа,
 Што те свуд пратио.
 Сносећи испоснички
 Бујице увреда,
 Љубљаше ме јавно,
 Са све већим маром,
 Све јачом топлином,
 Све силнијим жаром :
 Лудо и бескрајно.
 Готова си била
 Крвљу срца свога
 И соком живаца
 Тренутка свакога
 У звијезде сјајне
 Писат историју
 Љубави наше
 Махните, бескрајне !

*

Данас, као да се
 Н'јесмо никад знали,
 Као да се никад
 Нијесмо гледали,
 К'о охол тврдица
 Пуког сиротана
 Безобзирно прођеш,
 Сјенку мојих дана ...
 Тонећи у вртлог
 Сладострасних жеља
 И прохтјева свога,
 Прљавих оргија
 И кала гнуснога,
 Злобно и пркосно :
 Газиш вјеру дану,
 Ријеч обећану.

О П Р О Ш Т А Ј

Док вјерових у те лудо и бескрајно,
 Ти бијаше за ме: Бог, вјера и нада —
 И биће велико, божанствено, тајно,
 Што ме заклањаше од буре и јада.

У срдби и гњеву бјеше ми још слађа,
 Јер не познах твоје обмане и лажи;
 Ти бијаше за ме сваки дан све млађа,
 Сваки твој загрљај од вјечности дражи.

Данас, кад је зубља вјере угашена,
 Младост усахнула, ко јесење цв'јеће, —
 Постала си за ме свакидашња жена, —
 Ја обичан човјек, без наде и среће!..

ТИ СИ КАДРА.

Ти си кадра дић' копрену с мога лица,
 Ти ме тјешиш да ће муке да утоле;
 Ти си извор мојих жеља, невјерница
 Ти ми можеш излијечит' срца боле!..

Ти си кадра умирити уздисаје,
 Ти ми не даш у очају заплакати;
 Твоја љубав души мојој полет даје,
 Ти ми можеш живот срећом крунисати!

Ти си кадра тугу и вај отклонити,
 Ти ми пружаш чашу миља и насладе;
 Ти си урес који моје небо кити,
 Ти ми можеш подигнути пале наде.

Ти си кадра уставити поток суза....
 Ти ми можеш отворити путе рају;
 Ти си увјек мојој пјесми жарка муза,
 Ти ме можеш отет' мрачном загрљају! —

СУТОНСКА ПЈЕСМА.

Кад сунце кондир посљедњи пролије
 Крви и огња, што животе дава,
 И нечујно се тихи сутон свије
 Над нашим селом, у коме страст спава,....

Ја чекам тебе заморен и будан,
 У мрачној соби кривињаре старе,
 И слутим: да ћу пијан и сулудан,
 Пљачкат' младости твоје адићаре!...

И ти си дошла, к'о Богиња ноћи,
 С тракама црним низ мраморна плећа.
 К'о дух изгубљен, у муклој самоћи,
 Зашумила је свилена одјећа.

Док је на пољу жаморила роса,
 Кроз груд и срца кључала је крвца,
 Миловала се расплетена коса,
 И силно била два ћудљива срца.

И задрхташе твоје рујне усне
 Пред чином једне узбуркане страсти.
 И као талас кад о хриди пљусне
 Разбили су се снови пуни сласти!...

II

СТАРИ РАТНИК.

Када тихо сутон пане
 На брегове и врлети,
 И последња птица с гране
 У гнијездо топло слети :

Ја, с бременом од година,
 Под црну се струку свијем ;
 И мислећи на свог сина,
 На го камен сузе лијем . . .

У сломљене своје груди
 Свуд осјећам бол и тугу ;
 И црна се миś'о буди ;
 Да ћу остат' на поругу :

Ако одкуд смрт закуца,
 Сада када на све стране
 Крв се лије и топ пуца,
 Да ме жене зар сахране ?

И заједно стари
 Сам, у гостом полумраку ;
 Јутро . . . Већ су немари
 Ископали старцу раку . . . .

НАПРИЈЕД

Кроз крик, јецања, плач и урнебесе,
 Кроз оркан бола и језеро крви,
 Кроз буру, која трон божански тресе,
 Ступај, корачај свуд без страха први.

Напр'јед кроз вреву безумнијех чета,
 Убијај, ломи, сиједи и крши
 И коси све, што на путу те срета,
 Па љубав, дужност човјечанску врши !

Напр'јед кроз море, што с крвљу пјенуши,
 У бој те зову и правда и Бог,
 Дадни живота ојађеној души
 И жићу брата злопаћеног свог ! . . . .

СКАДРУ

Скадре, наш граде, спомениче стари
 Великих дјела и прошлости наше,
 Над тобом данас наш стијег крстари,
 Док у те стењу везири и паше...

Скадре, наш граде, крвљу наших рана
 Орошени су сви твоји минари;
 Крваво сунце великога дана
 Капије твоје ореолом зари...

Скадре, наш граде, почивај у миру,
 Док у нас траје и посљедњег била
 Ничија нам те неће узет сила;

Глогов се колац припрема вампиру...
 Скадре, наш граде, храму наших нада,
 С Ловћена ће те бранит' канонада...

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA

CRNE GORJE
 БИОГРАД У

CRNOJEVIĆ

Мој лабуде, ето зоре руде
 Са Авале кроз твоје махале.
 Кроз капије промичу делије
 Да покају ране и мегдане!....

Три године, из три царевине,
 Твоје груди кршише нељуди;
 Ал' је сила привремена била,
 Што те ломи, па те не саломи!....

Данас, граде твоје барикаде
 Небу гледе и сунцу побједе,
 Шумадија сва у злату сија...

Горди царе, наше адићаре
 Неће отет' рука туђег пука
 Докле траје крви у хајдука....

ТУЖНО СЈЕЋАЊЕ

Дан је био тежак, мемљив и суморан. Сунце је угаснуло и небо заплакало пред црном судбином народа мога...

Али тврда срца мучких убица, то нијесу чула, ни осјетила...

Спуштала се као олово тешка и као вјечност дубока ноћ... Море је уздахнуло силно и помамно, као тешки рањеник, а његови узбуркани таласи, бијесним урликом оплакивали су паклени удес народа мога.

Али тврда срца мучких убица, то нијесу чула, ни осјетила...

Засијевале су муње и загрмљели громови преко наших, од циче и студи, завијаних гора. Стољетно борје и јаворје погнуло је своје главе до крвавог тла, и зајаукало болом устријељеног сокола.

Али тврда срца мучких убица, то нијесу чула, ни осјетила... NACIONALNA

Ловћен се претворио у једну, без кичме и за-
маха, полумртву аждају, која је из својих чељусти
ригала вулкан гњева, срџе и освете над подземним
ћелијама млетачких трговаца и разуздане властеле.
Зашкргутали су зуби и заплакале душе једнога до
сржи увријеђеног народа.

Али тврда срца мучких убица, то нијесу чула, ни осјетила...

Дуга поворка црних гавранова — вјесника коби и умирања — крстарила је над горостасним споменицима наше славне и легендарне прошлости, те својим очајним грактањем опомињале зле господаре, да не руше пантеон народних светиња.

Али тврда срца мучких убица, то нијесу чула, ни осјетила...

Хиљадама духова, наших великих хероја лутало је замагљеним обзорјем, и кроз уста највећег међу највећима завапило: „Не скрнавите хумке нашега пепела!“

Али тврда срца мучких убица, то нијесу чула ни осјетила...

Испод Српског Олимпа, допирао је урнебесни поклич Мајке, којој је своје рођено чедо дојке откинуло... Са орловских кршева, поткресаних крила и расутих власи, са циком која небо пролама, побјегле су загоркиње виле у земље туђе и незнане.

Али тврда срца мучких убица, то нијесу чула, ни осјетила...

На домаку пакленог гнијезда, у једној старој кривињари, мати је, уз паклену писку, задавила у бешици свога мезимца, да не буде роб.

Али тврда срца мучких убица, то нијесу чула, ни осјетила...

Затреперио је сваки атом мога бића... Заплакао сам плачом човјека, који је први пут осјетио тежину људских зала... Стиснуо сам песни и побјегао из мрака и таме, да тражим свјетлости и дана и да више не чујем тужну запијевку мојих камених брда и поробљених планина. Али, вај: ја и сада чујем тужне акорде очајне жалопојке моје на крсту распете отаџбине, чујем шкргут зуба, тешки ропец, клетву и анатему народа мога, у једну гробницу закопаног!..

БОЖИЋ У ТУЏИНИ

Поноћ је... Тешка, зимогрозна и оловна поноћ, као преврела туга, бол и очајање срца мога раздробљенога.

Сједим за столом претовареним учитељима живота. Сагнуо сам уморну главу на опљачкане груди. Бујица испрекиданих мисли ковитла се у души мојој. Бију хладни вјетрови о замрзле прозоре моје дашчаре. Кроз сваки атом мога жића струји цича, која ми цијепа кости, ломи снагу, окива душу и мрзне осјећања. Али варнице духа својом испрекиданом свјетлошћу још озаравају мој унутрашњи свијет.

*

Далеко, тамо преко ледених мора и завијаних гора, видим биће, које ми је живот дало и са живо-

том ме упознало ; видим мог вјечитог пратиоца, са-
друга и штићеника, мог јединог добротвора, без за-
висти и суревњивости, светињу бића мога, идеал
душе моје, моју добру на крсту распету — Мајку —
робињу. Сједи тужна Мајка на упретаном огњишту
празног самостана. Покрила сухо и дубоким борама
прорешетано лице смежураним рукама. Не плаче :
јер суза нема!... Не уздише : јер душе нема!...
Не осјећа бола : јер срца нема!... Плакала је она,
осјећала је она, косе чупала, нокте у лице заривала
и своје рођене утробе трзала, док је трајало и по-
следњег одбљеска живота код ње. Данас је Мајка
моја мумија, мрамор, мртво биће, ледени клип на мом
празном огњишту!...

Чете црних стражара, са златним мундирима и
крвавим ножевима, крстаре празним улицама није-
мога града. Из њихових, од гујина сика отровнијих
очију, избија мржња и презрење, груба сила и ара-
мијска самовоља према потлаченом, гладном и пони-
женом народу.

Безброј изгладњелих хијена шуњало се од села
до града, те живим мртвацима гризле срца, вадиле
очи и глодале кости.

Сијевају муње и грме громови. Духови робова,
са дивљом циком, лутају на стара разбојишта —
поља сахрањене части и поломљених трофеја.....
Ђуте робови, стиснутих песница и истргнутих срдаца.

Стоока авет шестари ивицама суријех клисура
и уноси страх и сумњу, пријетњу и гвоздени шиљак
у клонуле душе немоћних старца, незаштићених
супруга, обесчашћених кћерки и гладне одојчади.

Дажди очај, туга и бол,... звони клетва,...
грми анатема... Робац гуши... Гасне и последњи
трачак наде, вјере и самопоуздања... Небо се ко-
стреша... Јецају планине... Умире преварени и
остављени пук... Бог ћути.

*

Божић је, црни и крвави Божић, црни од демона,
крвавији од крви, свирепији од смрти!... На по-

рушеним храмовима замрзла су звона радости и
 весеља. Не праште прангије!... Не служе се летур-
 гије!... Не врте се пецива!... Не ложе се бад-
 њаци!... Не пресипа бјелица пшеница!... Не пре-
 лива вино!... Не простире слама!... Не ударају
 гусле!... Не играју кола!... Не долазе полазници!...
 Плач и умирање, јад и уздисање, испунило је домоге
 празне отаџбине поробљене!...

— — — — —
 — — — — —

III.

ВЕЧЕ У МОРАЧКОМ МАНАСТИРУ.

Стародревна лавра ћути,
 И мимиком прича боље,
 Крши годи и расути.
 Страже око богомоље.

Ипод лавре хучим б'јесом,
 К'о сто лава, к'о сто цина,
 Тутњи, јури с урнебесом
 Бистра р'јека са планина.

С горостасних брда вије
 Снијег... Вјетар торањ бије....
 С ореолом светац слази

И у порту уђе, клече,
 То Немања свако вече
 Свој самостан сам полази!...

НА ГРОБЉУ...

Уморно мноштво нијемо спава, ...
 Рођени брат до брата свога,
 Сви у пустињи, али без страха —
 И не зна један за другога.

Ту завађени заједно леже :
 Обромљени и без прегнућа ;
 Добри од злих не могу да бјеже,
 Јер ту им је заједно кућа.

У близу до саме цркве тамо
 Висок се диг'о гроб у сјају,
 Други се стиск'о сам на само —
 Једва се види тек на крају.

У првом леже : кости, знамења
 Охолог неког великана.
 А у другом : остаци мучења
 Пјесника негда богодана.

До цркве стоји стара капела
 У њој је света Христова слика, —
 Ту бораве трагови пепела
 Дома својега издајника.

Онамо гдје је тамно и путо,
 Под сјенком грана старога дуба,
 Трошан, к'о скривен у трње густо,
 Крије се сам гроб родољуба.

На путу који цркви води
 Гроб је без крста и без лика,
 По њему свачија нога ходи —
 Ту труну остаци мученика.

Зар ни на гробљу, ето, ледном
 Равноправности свете није
 Овако силном, онако бједном —
 А једно сунце озгоре грије ?

ПОСЛИЈЕ СМРТИ

Дуга поворка дремљиво се миче,
 Ја чујем топот самртничких кола,
 Загушљив јецај, ћеретања, приче;
 Ал' нигдје, нигдје искренога бола!...

Над хумком мојом бесједе се нижу:
 Легенде, бајке и лаж дрска, хола;
 И спомен — плочу хоће да ми дижу;
 Ал' нигдје, нигдје искренога бола!....

О, пусти, руљо, ту жену што пати,
 И гледа н' јемо пут самртних кола,
 Та је жена моја добра мати:
 Тек једна суза искренога бола!....

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA

CRNEGOJEVIĆ
 МОЈ ЖИВОТ
 CRNOJEVIĆ

Ја љубим и мрзим, вријеђам и праштам,
 Вјерујем и слушајем, пирујем и страдајем,
 Подижем и рушим, снијевам и маштам,
 Хвалим се и гордим, плашим се и надам!...

Сишем мед и отров из једнога суда,
 Час смио, час снужен, чекам дан суђења;
 Сад као мудрац, сад опет к'о луда:
 Ћутим у дну душе непојамна врења!....

У слободи живим, а окове носим,
 Богат сам, ... а патим као сирак худи,
 Милостињу давам, а сам често просим,
 Зар тако не живе и сви други људи?....

КРВАВА ЈЕ...

Крвава је ноћца ова,
 На мом небу зв'језде није,
 Као срце од болова
 Тмурна нарав сузе лије...

У пустој селу моме
 Ридање се смртно чује,
 К'о облаци кад се ломе —
 Плач за плачем одјекује...

То огњиште моје мило
 Зли духови дрско тлаче,
 Небо за њ' је сузе лило,
 За њ' и моја душа плаче!....

НАШ ОДИСЕЈ

У окриљу сочних чемпреса и вења
 Под горљивом јаром разблудног Јадрана,
 Једно лице тмурно, сјен дугог мучења,
 Усамљено сједи сваког топлог дана.

Ћути сваки ритам и жамор таласа,
 И нијемо зури у сунце што пече....
 Из умрлих груди и храпавог гласа
 Стење пјесма туге к'о кишљиво вече....

К'о што мукло шапћу рујине госпара
 Жал за поробљене трофеје са Срђа,
 Тако и његову душу очај згара;
 Док на срце паде лед, мемла и рђа!....

О жали, о море, ваше риме течне,
 И сањиви прохлад, што кроз бокор бије,
 Једини су свједок туге неизречне,
 Одисеја н'јемог, што сваки дан мрије!....

IV

ЛАЗАР ПЕЦИРЕП.

I

У колиби, на крај села, ватра гасне,
 На камену, струком покрен, Лазар спава,
 Под главом му нож и пушке громогласне,
 А у торби поред њега турска глава.

Са висова снијежнога Копитника
 Долијећу на прамење пахуљице,
 А кроз суро Велестово дивља цика,
 То крстаре и јадују гладне птице.

Око тора покиснуо гаров чепа,
 Од звјеради и Турака стадо пази,
 Прикрада се, ћути, чува Пецирепа,
 И до зоре тор, колибу обилази.

И док грање под сантама леда крца,
 И са стрехе раскрављени снијег пада,
 Као на дну разривене душе, срца
 Груменови преврелога бола, јада —

Хајдук Лазар с ноћишта се тврдог диже,
 Кроз ноћ искра са кремена засвјетлуца,
 Већ вериге почађале пламен лиже,
 На огњишту сноплје сухих грана пуца.

II

Јутро.... Сунце у прамен се таме свило,
 И стидљиво к'о неранца међу гране,
 У јутарњој сумаглици лице скрило,
 Тек по некад на тле који зрачак кане...

Велество међу горске кланце тоне,
 Међу крше тамо-амо куће вире,
 Из урвина колуту се дима гоне —
 То пастири у разданак ватре пире.

У струке се коштуњави старци стисли,
И причају повјест борба, четовања,
Заронили у свијетлу прошлост мисли,
И још сваки о устанку новом сања....

У присоје Лазар своје стадо води,
Залутала птица негдје пјесму поје
Горском вису, планинама и слободи;
А Лазару за мишљу се мисли роје :

„На камену родила ме мајка стара,
На камену вјечно живим, храну сијем,
Камен ми је дао име горског цара,
Из камена љековиту воду пијем.

Овај камен окупан је морем крви,
Он је спомен ђедова ми и крстача,
Још из њега преисконска крвца врви,
Он је браћен и очуван врхом мача.“ —

Тако хајдук у заносу мисли, сања,
И прену се из камене наслоњаче;
Ал' већ брдом преко крша, преко грања,
Наоружан за Турчином Турчин скаче.

У сусрет им Лазар иде сам, без друга;
За литицом клону, сакри мрко лице,
Чека чету, пркосно се смрти руга;
На помолу јавише се турске злице.

Запе ороз са два врха са опанка,
— Под мачем је њему десна рука пала, —
И загрмље из лијеве брешка танка,
Четовођу с Оногошта уби Тала.

Пуни брешку, а опали пушке мале
У гомили бјесомучних отимача:
И још двије поглавице мртве пале,
Гором јеца крик за криком дивљег плача.

Преко греда, камен — кула, Турци бјеже,
 Полумртви, заплашени к'о од грома, —
 Док тројици хајдук мирно главе реже,
 И са стадом мрк и крвав иде дома.

Над крвавим Копитником сунце тоне,
 У јазбине три љешине турске труну,
 А у Никшић младе буле сузе роне,
 И хајдука Пецирепа љуто куну...

III

На планинском вису сочна дрва пупе,
 И кроз стабла обновљени живот бије,
 Кроз клисуре вратоломне и кроз рупе
 С двојница се пастирева пјесма вије...

Лазар збира чету, тридест горских цина,
 Жељних славе, окршаја и освете;
 Преко гора, преко брда и планина,
 К'о вихори смјело тридест друга лете.

На Криво први сумрак с брда слази,
 У чардаку Пелевића ватра гори,
 Кроз редове витих јела чета гази,
 Жуд освете Лазареву душу мори.

И у чардак он улеће гњевом тигра:
 Двије буле спасе густа помрчина, —
 Наста поклич и крваве драме игра —
 Нож крвави два Бећина грли сина...

Велестовом у расвитак б'јелог дана
 Громогласне пушке грме, пјесма бреца,
 Лазар свети браћу Рада и Богдана,
 Док Пелевић — у Никшићу — Бећа јеца...

IV

На гребену Копитника, горског стана
 Гдје утваре са вилама коло воде,
 Лазар бјеше починуо једног дана,
 Жељан даха планинскога и слободе.

И док сунце врх камених кула трне,
И раскошно сипље мирис горска трава,
Лазар покрен огртачем струке црне,
На камену под оружјем сморен спава...

Испод ногу за каменом камен тоне,
Врх од сабље хајдукове плећи боде, —
С Велестова Турци б'јело стадо гоне,
И Лазара свезаног Гацку воде...

Са Липника долијећу црне птице,
Над Гацком се колотови дима дижу :
Лазарево као поноћ тмурно лице
Пламенови јаничарске ватре лижу...

На згаришту, из пепела никла трава
Ту планинске виле сваке ноћи слазе,
Хајдукову костурницу обилазе ;
Док још Гацко под туђијем игом спава....

ДРАГО ОБРЕНОВ

Пећино, кућо моја од рођења,
Ја у те чекам руј Велике Зоре,
И слутим часе скорог васкрсења,
Који ће доћи и у моје горе,

Које су пуне очаја и мрака...
Снесите, браћо, другови усташи,
Нашим ће небом, пуним ледног зрака,
Залепршати орлови крсташи.

И земља наша биће наша мати.
Све ћемо Јуде листом покопати ;
А хумке наше прекадиће чеда,

Што се рађају, долазе к'о бура ;
Над пепелом ће нашијех костура
Њихова чела цјеливат побједа.

ОСВОЈЕЊЕ БАРДАЊОЛА.

Јече брде, ломе се планине,
 Пролијећу црне орлушине.
 Стоји треска ломе се небеса,
 Сва се земља љуља и потреса.
 Пала тама, не видиш никога;
 Чујеш уздах друга рањенога.
 Није шала тридесет хиљада
 Са три стране бију Скадра града.
 Пролијећу огњени угарци,
 По имену зову се јунаци.
 Сиан картеч сипље из топова;
 Проврели су крвави студенци;
 На лазине панули јунаци;
 Изломљене сабље и барјаци;
 По присоја бијеле се чалме,
 Пале пусте токе и доламе;
 Син до оца лежи у комаде,
 Брат на брата наслонио главу,
 Да би лакше испустио душу.
 Пролијећу птице злогласнице,
 А кроз гору плачу кукавице.
 Сунце стало, па је заплакало,
 Море чуло па је уздахнуло.
 Као чавке попадале мајке,
 Носе воде, перу ране љуте,
 И к'о станци каменови ћуте.
 Нема нико да сузе пролије,
 Нема нико да се зрна крије.
 Леже мртви, пролијећу живи,
 Прсимице обарају шанце
 Смијући се подносе ударце.
 За три ноћи и три б'јела дана
 Падала су ђулад усијана,
 Као врела киша из облака,
 И горела срца у јунака.
 За три дана нико није сио

Хљеба ио нити воде пио ;
 Док су лави мрки Црногорци,
 За шанце се руком дохватили
 И Бардањол са земљом сравнили.
 Види сада страшнога покоља
 На крвавом вису Бардањола :
 За грла се хватају јунаци
 И падају и дјеца и старци ;
 Бајонети кроз прса продиру,
 Турци као из земље извиру,
 Кроз прокопе пут Скадра се краду,
 Црногорци бјежат' им не даду,
 Но их бију и живе хватају.
 Колико је брда и планине
 Нигдје нема рупе ни долине,
 Гдје наћ' нећеш Срба и Турчина,
 Гдје су пали један до другога
 Загрљени без даха једнога ;
 Носили се па се уморили,
 Један другом душе извадили.
 Ту погибе цвијет од момака,
 Ту остаде хиљаду јунака,
 Да их једу гаврани и вуци,
 А чувају поноћни бауци ;
 Хиљаду је рана допануло ;
 А Турака паде пет хиљада,
 Да ниједног већ не види када.

СТАРИНА НОВАК

У Европском Рату

Једног дана сунцем обасјана
 Зајечала свирка и борија,
 Затресла се гора Романија;
 Јеца Дрина, бурна и немирна;
 На по копља сунце оскочило,
 Златну кишу по гори пролило,
 Небом хита у чуду се пита:
 „Што се тресе гора и планина,
 Тамо гдје је камена пећина,

Новакова вјечна постојбина ?
 Је ли Старац из гроба устао,
 Ил' је Усуд пећину сурвао".
 Мало стало сво ти Новака !
 На глави му капа од курјака,
 А на леђа кожух од међеда,
 На ноге му опанци од бика,
 Преко крила везена „латинка“.
 О појасу зелена гадара.
 Иде Новак преко горских страна
 Као јелен од године дана,
 Докле дође шехер Сарајеву
 И почину у пјану механу,
 Вино пије, механиције бије,
 Брке суче, шаком о сто туче.
 Страшно ли је погледат' хајдука,
 Два му ока два мора дубока,
 Чело као љетња мјесечина,
 Груди као космата планина,
 Два му брка као два гаврана,
 Дуги власи к'о морски таласи,
 Двије руке као два балвана;
 Испод брка бијеле се зуби
 К'о по пољу расути голуби.
 Када Старац тресне раменима,
 Кад прожеже крвавим очима:
 Замрзне се крвца у жилама
 Целатима — царским катанама,
 Који тајно пазе из прикрајка
 Сваки покрет Старине Новака.
 Новак пије, перчин му се вије
 По широким плећима га бије,
 Кад му винце зажарило лице,
 Он запјева што га грло служи:
 „Весели се, Босно напаћена;
 Весели се рајо измучена!
 Гдје си бане Херцеже Шћепане!
 Што те данас Сарајеву није,
 Кад се бије, кад се вино пије,
 Кад сву Босну јарко сунце грије?

Подигни се из гроба Душане,
 Собом зови своје великане.
 Дођи Реља на дан превесеља.
 Гдје си брате Тошо са Сталаћа,
 Дођи, види како злотвор плаћа
 Све злочине од Кулина Бана,
 Сва недјела из старих земана!
 Јутрос прије но зора заруди
 Силна војска из сна ме пробуди!
 Добри коњи још бољи јунаци,
 Већ се вију њихови барјаци
 Неки у град неки око града.
 Гдје си сине дијете Грујица,
 Дођ' из горе да пијемо винце
 Без тестира Џавџер Беговице".
 Како пјева Старина Новаче
 Сва Миљацка из корита скаче,
 Заплускује хане и дућане.
 Камени се мало и велико
 Од алака Старога Новака.
 Што Србина у граду бијаше,
 То пред Старцем на ноге падаше,
 Љубљаше му и ноге и руке:
 „О јуначе Старина Новаче,
 Добро дош'о из горе зелене,
 Још нам боље доносио гласе:
 Ускрс роду, слободу народу!..
 Долазаху Босанке дјевојке,
 Са се црне велове бациле,
 А обукле свилу и кадифу,
 На главе им злаћене фереџе,
 А на груди везено јелече,
 Око врата низови дуката,
 А на руке златне белензуке;
 Свака носи киту рузмарина,
 Свака носи по кондијер вина,
 Дариваху Старога Новака,
 Да им пјева од подне до мрака.
 Новак пјева, а борија свира,
 Силна војска брдима маршира.

VI

ЛУДАКОВА ИСПОВИЈЕСТ

То није био обичан човјек. Имао је велике црне очи, као два паклена демона; из њих је пламсала нека груба, силна и махнита свјетлост, чије су варнице продирале до костију оних који су га крадомице и завидно посматрали. Био је крупан, окрутан, силан и неумољив, као и јогунаста природа, у којој је рођен и која га је задојила својим дивљим млијеком. Ипак, у његовом ходу и кретању, било је нечега тајнога и неиспитаног; што га је и нехотице издавало, да у његовој души има један нови, никоме познати свијет. . . .

Ја сам га редовно пратио, кад би из своје старе, сламом покривене кровинаре, пошао у шуму, да набере дрва за гријање и накупи јагода за своју огрлицу, коју је носио сваког свечаног дана кроз сеоске улице.

Падала је крупна прољетња киша. Мргуд је, бо-соног прелијетао с камена на камен; звиждао, урликао и завијао у једноме хору с планинском међавом. Својим гвозденим песницама кршио је и из коријена чупао јасенова стабла. С тешким бременом на леђима и пуном котарицом, као свјежа крв сочних и црвених јагода, позно у вече, враћао се у село. Облаци дима високо су се дизали и својим црним огртачем прекривали убоги Мргудов стан. Он је на гомили свјеже папрати сједио и полузатвореним очима пратио колутове дима, који су се ковитлали на све стране. С времена на вријеме, неким чудним дубоким, и здравим гласом, пјевао би пјесму, која је њему само позната била.

Мргуд је био ћудљив и осоран. Сви су се у село плашили његове циновске снаге и оних крупних, неиспитаних и често пута блесавих очију. Његово особењаштво мене је сваког дана већма мучило и разапињало; бујица жудње и радозналости, окуражила ме, да му се приближим, да га видим, упознам и испитам.

Изненада рупих у његов стан :

— Добро вече, Мргуде — узвикнух дрхтећим гласом, а срце ми се цијепало од језе, страха и за-
загушљива ваздуха, који ме сусрио и ошинуо као
гвоздени бич по образима.

Промешкољи се, премјери ме очима, скочи и
снажно ме, као гвозденим клијештима, ухвати за
оба двије руке, привуче ка једном гломазном каменом
пријекладу и громко рече :

— Ти си мој гост, сједи и не бесједи.

— Мргуде, ја морам говорити, ја сам дошао да
те видим, ја сам твој пријатељ.

— Добро, говори, али само језиком, којим ја
говорим.

— Јеси ли гладан?

— Чега гладан, шта је то гладан?

— Па гладан је кад немаш хлеба.

— Каква хлеба? Ја не знам за хлеб. Ја једем
само траве и јагода; пијем воде и живим у слободи.

— Шта је то слобода, Мргуде?

— Па слобода је то, кад немаш ништа и кад
не тражиш ништа.

— Зар ти можеш да живиш без људи?

— Каквих људи? Шта су људи? Загрмље Мргуд.
Људи су убице, злочинци и отимачи; а човјек, чо-
вјек..... Ја мрзим људе, ја волим човјека. Човјек
ме брани, а људи ме прогоне. Ето, види: ја немам
оца, убили су ми га људи; ја немам мајке отели су
ми је људи; ја немам брата, разапели су ми га људи;
ја немам сестре, обешчастили су ми је људи; ја немам
имања, опљачкали су ми га људи; ја немам памети,
одузели су ми је људи. Људи!... Људи!... Ја бих
све људе смрвио, убио, уништио и наложио да горе,
горе, док сви сагоре. А човјеку бих дао све, све
бих му дао: небо, земљу, шуму, планину, муњу, гро-
мове, сунце, мјесец, све, осим новаца?

— Зашто да човјеку све даш без новаца?

— Еј, зашто? То тада не био човјек, то би-
били људи.

— Реци ми, Мргуде, ко је тај твој човјек те га тако волиш ?

— То сам ја, то је човјек, човјек који долази, којег сте ви прогласили лудаком.

— Ти си себичњак : волиш себи, а много мрзиш људе.

— Какав себичњак, шта је то себичњак ?

— Па то је човјек, који воли себе, а мрзи људе, то си ти . . . .

— Не, ја не волим себе, ја тражим човјека, ја хоћу човјека, ја нећу људе, који ме стежу, окивају, бију, убију, на сузе лију . . . . Тај човјек долази, то сам ја.

— Збогом, Мргуде ! Ти си човјек, а ја идем да тражим људе.

— Збогом, збогом, ја нећу људе, ја хоћу човјека, ја хоћу себе . . . .

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

— — — — — CRNOJEVIĆ — —

Слаби човјек милостињу проси,
А жилави крст на леђа носи.
Бајка вели: „Човјек је светиња!“
А наука: „Дивља животиња!“
Ја бих више вјеров’о Дарвину,
Но Мојсеју, библијскоме сину.
У осталом, брате сапатниче,
Знај, да слава по погребу ниче.
Крз међаву трагике и зала
Пентр’о сам се трону идеала;
Тукли су ме громови и буре
И пад’о сам низ литице суре;
Ал’ никада моја душа хола,
Не поклекну под бременом бола,
И сад стојим пред пучином јада,
Крут к’о дрво бож’јег рукосада.
На трагове пепелишта мога

Засијаће правда вјечног Бога,
 А мој дух ће високо да лети,
 Гдје боравка нема за авети;
 Сви ударци људи и судбине
 Разбиће се о фурум истине.
 Душа шапће, перо лети само,
 Час куцн'о, да трулеж познамо:
 Св'јет је овај паклено попрште,
 Гдје немоћни гладују и пиште;
 Гдје ликују порок над поштењем;
 Гдје се срце претвара камењем;
 Гдје истина и једнакост права,
 Под ранама и оковом спава;
 Гдје гиганту великога духа,
 Живот трује род ситнијех муха;
 Гдје Крон држи крвавога ножа,
 Штити злочин свирјепог' велможа.
 И сам Катон кад би сад устао,
 Ницице би пред Цезаром пао,
 На своје би пљунуо поштење
 Од Јулија примио знамење.
 У св'јет овај, лажи и недаћа
 Не знаш, брате, ко пије, ко плаћа;
 Ко ме данас царски порфир нуде,
 Тога сјугра шаљу међу луде;
 Који данас у прлогу гмижу,
 Тима сјутра спомен плоче дижу.
 Демагози вичу, с пуно б'јеса:
 „Ми смо чеда знања и прогреса!“
 Звијер дави у повоју сина,
 А куне се није штоточина;
 На вука су објесили звонце
 И дали му у прћију овце;
 За главара прогласише зџца,
 А хијену признаше за свеца.
 Можда ће се за „хумана“ пјела
 Калигули подићи капела;
 А Сократу ставит' на крстачу:
 „Овај води свијет на гломачу!“
 Цицерона назваће лудаком,

А Нерона римскијем прваком.
 На осла ћеш видјет' једног дана,
 Гдје знамење носи од мегдана,
 На човјека како самар вуче,
 А други га товари и туче.
 Диоген је, веле ц'јелог в'јека,
 Са свијећом тражио човјека,
 Чак ни данас, у двадестом' в'јеку,
 Не би наш'о од њега ни сјенку.

— — — — —

VII

ЊЕГОВ ДОЛАЗАК

Прегризао колац дуги од два метра,
 И гвоздени синџир око врата носи;
 Јури пустим селом попут горског вјетра,
 Разјапио чељуст... Скаче, оком коси!...

Лети кроз улице непознатог града,
 Кроз вреву и поклич кифта и мангупа:
 Пљусак каменца око њега пада;
 О калдрми ланац све силније лупа....

Господске штенади сјатиле се чете,
 Циче, пишге, штекћу, јаучу и реже,
 Са страхом, са леђа, на њега полете,
 Он тек оком кресне: они натраг бјеже!...

Дигне главу холо, накостреши длаке,
 И смјело корача сред дерњаве грубе;
 Хорди раштрканој кроз градске сокаке
 По некад покаже своје оштре зубе.

И даље на њега ситна штенад лају,
 А он гордо гледа слабе противнике;
 К'о с гнушањем прати урнебес и грају,
 И презире њине јурише и циче!....

НОСИ МЕ ВИЛО !

О, дођи вило, у поноћи црне,
И однеси ме на мраморна плећа,
Далеко тамо, гдје никад не трне
Румен свјетила. Гдје царује срећа !

Носи ме вило, из врзина кола,
Прљавих људи под маском доброте,
Из мрачне избе задаха и бола.
Гдје се аспиде и демони коте !...

Носи ме вило, из понора зала,
Гдје није живот размирица глупа,
У свијет сунца, сјаја и кристала,
Там', гдје се душа у нектару купа.

ЛАВЕЖ ПАСА

Бјесомучни и махнити
Штекћу пуни гњева, једа:
Једни гладни, други сити;
Ал' ни један не уједа. CRNOJEVIĆ

Заурлају, сикћу, вриште,
К'о у паклу вражја чеда,
Дивља страст им крви иште;
Ал' ни један не уједа.

А кад виде да је холо
Идем..., крчим циљу путе:
Растури се њино коло,
Реп подвију и ућуте !....

МИЛУТИН ТОМИЋ

— НИКАЦ ОД РОВИНА —

Родио се 16. јануара 1882. године у варошици Шавнику. По свршетку основне школе у месту рођења почео је гимназију на Цетињу а наставио је у Београду. Дуго година бавио се новинарством. Сада је посланик у Скупштини Уједињене државе Срба, Хрвата и Словенаца.

Томић се још као ђак почео бавити писањем стихова и приповедака, а врло рано почео се интересовати политиком. Дуго година сарађивао је код „Штампе“ а повремено код „Политике“, „Пијемонта“ и других политичких листова, водећи оштру кампању против режима кнеза и краља Николе. Од књижевних радова штампао је ове: „Ђетићи у парламенту“, „Ђетићи ван парламента“, „Друго страдање Исуса Назарећанина“, „Нагоркиње“, „Нове јуначке пјесме“ и „Ратна зрица“.

Најпознатије су Томићеве сатиричне ствари. Мотиви за њих узети су из нашега краја, обрађени су с доста вештине и писац је њима постигао великих успеха.

ИЗ „ЂЕТИЋА У ПАРЛАМЕНТУ“

У СЈЕДНИЦА

(Страна 24.—26.)

Предсједник обављује да је на дневном реду извјештај верификационог одбора о посланичким мандатима.

Милисав Николић, извјестилац верификационог одбора чита :

— Верификациони одбор нашао је, да је мандај добрњачког посланика Јакова Алексића незаконит, и према томе Јаков није народни посланик !

Јаков Алексић : А чусте ли га Црногорци, шта рече ? !

Ко није народни посланик? Јасам ја, у здравље Господарево, ка иједан Црногорац!... Не знам ја за та ваш обор, носам доша ође ка и остали Црногорци!...

У Скупштини вика и граја. Неки од посланика млађих и школованих покушавају да Јакову објасне случај са његовим мандатом и доказују му да нема празо што протестује; други опет, који су Јаковљеве памети довикују му:

— Тако Јакове сиви соколе!... Нијеси ти узмица ни онђе ће мозгови прскавају!

Охрабрен ријечима својих другова, Јаков још жешће наставља:

— Е нећу ја из ове Скупштине излазит без велике чистине, у здравље Господарево!... И што мене у та' обор нијесу позвали одмах чим сам дошао, па на лијепи начин казали: Јакове, знаш брате, шта је? Твој мандај није по закону и не мош бити у политику посланика — па бисмо то некако на лијеп начин свршили не го сад, пошто сам ође сједио петнаест дана, они неће тамо нашли да ја не могу бити посланик!... Види ти се, молим ти се!... Оставите ме, добри људи, да сједим ође, па ако велите ја нећу ништа зборит у Скупштину... а сад како бих се мога вратит у племе? Би ли свак река: Јаков није умио да се влада ка посланик или тако нешто, па би ми се нос откинуо мимо иједног брата Црногорца!...

Због силне вике и граје, председник закључује сједницу. Кад за све ово чује књаз, позове Јакова у двор мало му поласка ка јунаку, да му једне старе хаљине, и тако Јаков, на једвите јаде, изађе из Скупштине.

XV СЈЕДНИЦА

(Страна 36.—38.).

Предсједник отвара сједницу, а мало затим зачу се глас са галерије:

— Пријесједниче, молимо за ријеч!

И предсједник и посланици подигоше очи ка галерији, у којој сјеђаше стари јунак, Бајо Павићевић, из Пјешиваца, и тражаше ријеч.

— Ти Бајо, нијеси посланик и немаш право да говориш! — довикује му предсједник.

— Ја, ваистину имам!... Ја сам добио билет да зборим!... кликће Бајо старац с галерије и показује скупштинску улазницу, јер мисли да му улазница даје право говора у Скупштини.

Буро Дрецуи : браћо, немо'те скакат у трзавице! Бајо је јунак ка иједан црногорски син и сјека је док је махат мога па нека и он говори, да видимо што оће!

Филип Челебић : И ја мислим да Бајо може зборит, али не са галерије, но нека сиђе овамо међу нас, па нека збори колико оће!

Лабуд Петровић : Немо'те, браћо, тако, јер је Бајо крилати јунак, и Господар га воли ка иједнога Црногорца.... него да га признамо за посланика и да му одредимо мандат.

Мујо Влаховић : Вала људи, кад могу бити посланици вака момчад ка ови Јован Пламенац и Душан Вукотић, који не знају колико Турчин ногу има, заиста може и Бајо Павићевић који је вазда био први ће су мозгови прскавали!

— Тако је на ти Божеу вјеру! одобравају му Буро Дрецуи, Филип Челебић, Драго Радовић и други.
У Скупштини силна граја. Сједница се прекида.

XXXV С Ј Е Д Н И Ц А

(Страна 72.—77.)

Петар Рамовић, упућије на министра финансија ово питање:

Молим господина министара финансија да ми одговори: кад ће у Скупштину доћ господин Буџет и ће се он сада налази? Ово питам због тога, што се по Црној Гори о њему свашта говори.

Душан Вукотић : министар финансија, одговара: Буџет још не може доћ пред Скупштину, а чим буде спреман довешће се на двевни ред.

Буро Дрецуи : И ја сам, браћо, чуја да се о Буџету много говори проз сву Црну Гору.

Мене је скоро, ка проза зубе, напоменио државни совјетник Медо Лукачевић, да су се Устав и Буџет нешто споречкали око овија пара што ни шаље Русија, па да су сад њих два у заваду и да не говоре. Ето, то сам толико чуо, а друго, Бога ми, ништа не знам.

Вуко Јанков: Ја сам, брате, чуо, да ови господин Буџет није Господару по вољи, и да је господар против Буџета. Због тога велим да се Буџет позове и да дође у Скупштину на лијеп начин, ако оће; ако ли неће онда да се доведе на силу... па да видимо шта ће он у нашу земљу!...

Мујо Влаховић: До душе, браћо, ја сам још прије десегак дана чуо, да ови господин Буџет путује проз Црну Гору и да се издаје под именом неког видара, љекара из Русије. А истога пута чуо сам да се два дана бавио у Куче и Братоножиће па послије да је преша у Васојевиће, те једну ноћ преноћио у кућу некога од овија „клубаша“, а сјутра дан загреба нокат у ледину и уватио пут за уши!...

Саво Кривокапић: Мене је, брате, каза чојак да га ја својим очима гледа, тога истог Буџета на пазарни дан у Никшић, где нешто у тајно разговара са Баћом Мићуновићем „клубашем“, о политици Устава!

Филип Челебић: Ја тако ми Бога, вјерујем да све је овако ка што се прича!..

И молим владу да одмах пошље телеграм на све власти по Црној Гори, па да Буџет ухвате и да га под јаком стражом доведу оће у Скупштину, и да погледамо брк у брк!... Јели овако?!..

У скупштини силна препирка. Посланици се свађају; предсједник звони и опомиње посланике на мир. Ред се повраћа.

Митрополит Митрофан, посланик по положају. Ови... молићу... знате како!.. Буџет је књига... овако... не било крсту примјене... као Еванђелије! то није човјек, него књига, господо!....

Буро Дрецун: Е, то је башка. Ако је књига, нека се, брате, зове: буквар, пјеснарица или тако некако!... Ја до сад у Црну Гору нијесам чуја име Буџет, нити тога имена има код нас у Љуботињ.

— Ни код нас у Васојевићима нема тога имена... има само неки Шабан Буџо, ама то је друго, и Шабан нема слика пулитике! — вели васојевићски посланик Крсто Томовић.

— Ни у Ђеклиће нема тога имена!... ни у Пиви!... ни у Пјешивцима!... Валан ни код нас у Чево!... ни у Братоножиће одиста! — чују се добацавања појединих посланика.

Петар Рамовић: Ја молим да се буџету да друго име, пошто је то ријеч другог неког народа, а Црногорци јој нијесу вјешти, па да људи не би због тога гријешили и плаћали глобу. најбоље је да му митрополит да друго име!

Предсједник моли да се ова ствар остави влади и митрополиту, па како они ријеше. Скупштина пристаје.

Ново Грујић, упућује на владу и Скупштину ово питање: Молим да ми се одговори у смислу гласања: зашто ова четворица (и показујући прстом на штенографе) никако не гласају, него по цијели дан нешто шарају? Зато износим смисла приједлога да и они гласају као и остали посланици, а не оће да потежу плату без смисла гласања и на штету Устава Финансија!

Јанко Милић, подпредсједник, одговара:

Штенографи немају кад гласат. Они ватају у перо све што ми оће зборимо из пулитике Устава... а... ако им је воља да гласају, ја ћу им дозволити, па нека момчад пробају ред гласања?

Мујо Влаховић: Ми смо прије неколико дана ријешили, да немогу гласат они што сједе горе на таван, а ми и ови што сједимо доље, да можемо гласат. Због тога ја предлажем ово... и да се овако погодимо: Ако Скупштина ријеши да ови штенограми гласају, добро — нека сједе ђе су; ако ли ријеши, да немају праве у смислу гласања, онда нека и штенограми иду горе, на таван па нека сједе у пулитику публике?...

Благоје Хаџић: Ја нијесам вјешт динкусији гласања а мислим да је најбоље овако ка што је Мујо река, и нека тако остане.

Буро Дрецун: Ја мислим да штенограми немогу гласат сад, пошто нијесу ћерали од почетка ка и ми, јер немогу стић у гласање; а за ово што нијесу гласали до сад, опростићемо им, ако Скупштина ријеши; ако не ријеши одбићемо им од плате.... па свршен поса?...

Филип Јерговић, министар правде: Нико нема право гласања осим посланика. Зато молим да се преко ове ствари пређе као неумјесне.

— Муч никоговићу?... Несоју један!...

Нико ти није ваља од Косова?.... — Муч.... муч... довикују многи посланици министру Јерговићу.

Вика и граја. Предсједник звони, а мало доцније прекида сједницу.

ИЗ „НАГОРКИЊА“ (Београд, 1914.)

„А Ж Д А Ј А“

NA (Страна 56-А 66.)

BIBLIOTEKA

Дај ми, Музо, оштро перо Шута Роганова а златно слово Шкулете Керанова да одидикћем и испричам још један јуначки подвиг браће Пјешиваца, у чијим се рукама поред црног шпорета налази заробљен и један аутомобил, те нека им и та слава затрепти на јуначком лицу међу Хришћанима као сјај Данице на небу међу звијездама.

А сад да почнем и помози јаки нејакоме!

Прије неколико година црногорска влада, чији чланови тада бијаху људи из „Старог Завјета“, бијаше добавила један велики аутомобил из Париза за 40.000 круна ради бржег поштанског саобраћаја на друму Цетиње—Ријека—Подгорица—Данилов Град—Никшић. Тај аутомобил дође једнога дана на Цетиње, а „шофер“ на њему бијаше неки Талијан, Лујићи Брићето. По наредби Лујићи гоњаше аутомобил по Цетињу. Осим неколико странаца и једне десетине интелегентних Црногораца, нико нити знаваше, нити икада до тада бијаше видео аутомобил. Аутомобил

ударио у рику и јурију, ухватило га нечесово тру-
трукање, диже читаве облаке прашине а Црногорци,
мали и велики, стари и млади, посматрају ово некр-
штено чудовиште и лацманског сина, диве се и крсте
од чуда, трче и прилијећу за њиме из улице у улицу.
У грађанству читава узбуна; људи се чуду чуде и
са сваке стране чују се жива запиткивања:

— Ма часови је ово каштиг, љуђи, ако вели-
кога Бога знате?! Шта је ово, од куд ово у нашу
земљу? Каква је ово пасја некрст те иде и без руку
и без ногу?..

Све живо тако се пита а пуста имена нико да
му погоди. Неки веле, то је нечесови поштар из
Француске па је дошао да ти прошета и у наше
краје; неки, опет, није него нечесови паучењак из
Русије, и томе слично. Приче, разговори и грозни-
чаво интересовање али му имена нико не зна. Та-
дањи министар војни поп Илија Пламенац и сам се
чуђаше овој „европској бестији“ која се довукла у
Црну Гору, па не могавши му никако изговорити
име аутомобил, он га прозва именом „Томо Милов“.
То име прихватише му Цетињани и аутомобил остаде
„Томо Милов“ као што га је и поп Илија прозвао.

Једнога дана Лујићи пусти аутомобил од Цетиња
ка Бајицама, али кад на путу срете старог јунака и
војводу Марка Мартиновића са неколико Бајица, ау-
томобил поче да туруче дајући овима знак да се
склоне с пута, али војвода Марко не хтједе него се
маши за оружје и подвикну:

— Натраг, погански сине!

Лујићи Брићето, лацмански и неваљали син, чим
виђе оружје уплаши се па хитро скрену аутомобил
и пројури мимо војводу Марка као ластавица. Вој-
вода Марко хитро се окрену и викну:

— 'Ајд' да Бог да се више не видио, погани од
погани!

Лујићи са аутомобилом продужи ка Бајицама а
војвода Марко оде у Цетиње. Ђе кога срете, војвода
Марко пита зачуђен:

Каки је ово тандрк, што је ово, љуђи? жна ли ко?! жна ли господар за ову поган из свајета?...

Војвода Марко једнако распитује и жали се како га нечесово магаре из свијета за мало није спрштило на сред господарева цеде. (пута).

Послије тродневне пробе по Цетињу би наређено Луђији Брићету да са аутомобилом крене од Цетиња за Никшић и да отуда одмах пошаље влади извештај о своме путовању. Луђији пође, али како је колски пут дуж цијеле долине већином просјечен на „цик-цак“, то је морао да скоро непрестано труби са аутомобила и тиме путницима даје знак да се чувају. Од Цетиња до Ријеке одлијегало је по кршевима и гудурама; тру... тру... труруру... тру... тру... труруру... тру... тру... труруру... тако да је сеоски мал бјежао у недогледницу а свијет се дивио и зијевзео од чуда пред појавом овога ценабета. Цијелим путем од Цетиња па до Пјешиваца чинио је овај безноги и безруки анатењак читава чуда. Његов први пролазак кроз нахије: катунску, ријечку, љешанску, зетско и бјелопавлићску запамћен је у глави нашега народа боље него ли удар Ђуприлића везира на Црну Гору. О појави, звуку и чакалицы овога ђавољег диханија поникла је у народу читава пјесма која се почиње овим ријечима:

Враг донесе чудо из свијета
И држа га три дни на Цетињу,
Па га пушти ломном Гором Црном,
Те помути сва племена редом
Од Његуша па до Пјешиваца.
Пјешивци га мушки дочекаше
С пашчадима и магарадима
Па му русу главу посјекоше!“

А како су Пјешивци аутомобилу посјекли „русу главу“ ваља ми потанко изнвити те да им ни овом приликом не погине јуначки глас међу браћом.

Све што се од Цетиња до Пјешиваца догађало са аутомобилом веселило је и самог шофера Луђија, али чим се примакао хајдучком гњијезду и постојбини Шалете Пјешивца, све је било друкчије.

На неколико стотина метара прије него што аутомобил дође у Пјешивце, опазе га из даљине

неколико пјешивачких чобана. Тандрк, трутукање и звијук аутомобила изненадио је и уплашио пјешивачке чобане а понајвише их препаде изглед шофера на чијим очима стајаху црна стакла велика попут тигањског дна, те издалека изгледаху као огромне избуљене очи у часове анатеме или ти инога диханија које је мимо господњу вољу дошло на земљу. Они сви промислише да је то „аждаја“ изашла из ријеке Зете о којој се још из давнина прича, па претрнути од страха као без душе одјурише у Пјешивце запомажући из јуначких грла :

— 'Ај ко је витез!.... 'Ај ко је брат Пјешивац!.... На оружје, неборе хај!.... На оружје, хај!.... Аждаја!.... Аждаја!....

Невољно запомагање и сридаћка дерњава чобана узбуни Пјешивце. За тили часак стотине Пјешиваца под оружјем склокоташе се око чобана и ови им престрављени казаше да иде „аждаја“ из Зете, да је велика као највиши савардаг и да су јој очи као два мравињака. Неколико пјешивачких соколова у витешкој муци и невољи почеше се довијати шта да раде ? Један од њих викну да се сва пјешивачка пашчад и магарад попуштају из веза и путила, да се начини виши џумбус те да „аждају“ смету и лакше убију. То би учињено, а Пјешивци се почеше распоређивати за јуначки напад, све покрај пута „вук до вука, јунак до јунака“.

Пјешивци пригрлили свијетло оружје, пушчане очнике принијели соколовским очима и очекују зетску „аждају“.

Али „аждаје“ још нема. Помишљају шта може бити те је нема. Неки говоре да је угледала оволику силесију пашчада, магаради и Пјешиваца па не смије да удари ; али они старији и разборитији, чија се у дружини вазда слуша, замишљено одмаћуше главом и рекоше : „Нека те, љуђи, није се „аждаја“ препала, већ ако нас је угледала застала је да прибере сву силу у се и да нас напане“.

— Над у Бога данас ћемо је јуначки дочекати !
— виче један старији Пјешивац.

— Не може пушка „аждаји“ ништа без враџбине! заче један други из дружине, па куми и богоради да се одмах позове позната врачара баба Перуника, која је неколико пута спасавала људе од тенаца и вјештица.

— Је ли мајка родила Пјешивца да јави баби Перуники, јер нам се родила страшна ура?! кликује исти јунак из дружине.

— Не збори тако, црн ти образ, неборе! виче други и наставља: „Зар оволику витешку дружину да предводи баба Перуника? Не, ако Бога знаш, погинуће нам јуначки глас у крсту земље ристијанске!

Дох су Пјешивци били у ријечи, ненадна срећа донесе бабу Перунику; осјетила старка погибију свога рода па дошла у помоћ. Пјешивцима грану кад угледаше бабу Перунику и почеше се по команди бабе Перунике намјештати у јуначким позицијама. Баба их распореди у кршеве а сама изађе на сред друма, извади из торбе једну земљаницу, метну у њу неке тразе и поче да врача и нешто бобоња. Не потраја мало иза тога док теке нави Бог и самоздана сила небеска, поче „аждаја“ да рече: тру... тру... труру... тру... труруру... тру... труруру и муњевитом брзином сину као небесна звијезда — фрррр!.... У исти декик из грађа и кршева запршта пјешивачко оружје: тан... тан... тан... тан... а пјешивачка пашчад и магарад синуше за аутомобилом као за горским курјаком. Муњевита брзина којом аутомобил пролеће запрепасти Пјешивце и они нагоше за њим у поћеру кличући:

— Не дај ко је Пјешивац, побјеже! Напријед неборе, напријед: и стотине пјешивачких ногу силном брзином загуњеше за „аждајом“. Тресак пушака не престaje, а пашчад и магарад која су поприлично сустигла аутомобил, падају од пјешивачких куршума као сноплје. Јуначки подвизи пјешивачке арапије, лавез и цвијук пашчади, дрека и урлик магаради пролама горе и дубраве. Од силне уке и страховите џулутенте и тице небесне и звијери горске напуштају своја вјековна почивала и бјеже у далеке предјеле. Јадни Лујићи Брићето легао и жив премро на своме

сједишту од страха. Пјешивци настављају јуначку поћеру и кликују :

— А Боже и свете Василије ако икад мислите за Пјешивце помагајте данас!

Лујићи Брићето бјежи на утомобил, али кад дође до једне окуке ће сјеђаше баба Перуника и са оном водом из чанка прскаше пут аутомобила, Лујићи не могаше окренути аутомобил као што треба, он га мало заустави и окрете у натраг. Баба Перуника то виђе па скочи са оном земљаницом право на „аждају“. Осиљена Перуника примаче се ближе аутомобилу, али је неко чудо дохвати и убаци је у бутомобил од чије силине она се обрете на врату Лујића Брићета, па од силног страха и горопада поче да га удара уз помамни поклич :

— Хај ко је Пјешивац! помагај ухватих аждају! У помоћ!... у помоћ! хај ко је Пјешивац!...

Али да видите сад јада и кастига. Чим виђоше Пјешивци да је баба усјела „аждаји“ за врат и да се „аждаја“ враћа натраг, из безброј јуначких пјешивачких грла зачу се јуначки подвик :

— Бјеж ко је Пјешивац!... Бјеж', леле нама у дом данас и довијек, ево „аждаје“ за нама!... Бјеж'... бјеж'... бјеж'... а тутањ, вриска и дивље бјегство одлијеже чак по Острошким Гредама.

Лујићи полу мртав од страха поново окрену аутомобил свом брзином напријед а раменима прикупио сву снагу и миче њима не би ли бабу одбацио са леђа. Али још велики број Пјешиваца који не бијаху побјегли и попадали од страха, поново се пусе у погон за „аждајом“ гађајући је из пушака. Видећи да га не остављају ни баба рдорога ни Пјешивци, Лујићи чим дође до друге окуке, некако искочи из аутомобила, скочи у једно скркнуто чечарје а бабу оставу саму на аутомобилу. Како баба оста сама на аутомобилу, на њену и свију Пјешиваца велику срећу, она дохвати за колут кочнице и случајно га окрете руком, те тако аутомобил поче да иде лакше док се на послетку не заустави. Пјешивци пошто виђоше да је оне немани са очима нестало под витешком бабом, јурнуше на аутомобил у коме

Перуника стајаше сва искрвављена али и пуна јуначке славе. Држећи пушке на рукама и носећи дењкове ужета Пјешивци свезаше аутомобил, љуту зетску „аждају“, па га са дивљењем почеше загледати са свију страна говорећи: куку!... а леле!... страшна ли је крвница, у сну се не снила!... Погледајте колике су јој уши... помози света Петко! вичу једни и показују пушчаним цевима на два фењера који стоје на аутомобилу. Други опет показују на једно дугачко и дебело цријево од гуме и вичу: погледајте какав јој је гркљан за по три пута велико коло небеско!... анатема је била овог и оног свијета!..

За овим Пјешивци одвукоше аутомобил на Богетиће ће се бијаше скупило мноштво народа. Ту одмах позваше попа који одржа благодарење славећи Бога и молећи му се за дуго здравље бабе Перунике, која пјешивачко племе спасе од помора најстрашније немани на шару црне земље.

У овој витешкој борби са „аждајом“, какву не памти историја његовог, Пјешивци изгубише велики број своје врсне браће и за покој њихових душа „молише се Богу по закону“.

Нека их, нека им је по хиљаду — хиљада пута алал јуначко млијеко. Ако икоме, то сигурно Пјешивцима за јуначке подвиге:

„Виле ће се грабит кроз вјекове,
Да им вјенце достојне саплету;“

Тако је то било, бијесни Јошо Васов Пјешивче! Него почуј сив-зелен соколе: ако ли кад год и тебе јуначка срећа понесе бијеломе стојну Биограду, добро се причувај да те која од оваквих „аждаја“ не сусрете биоградским Теразијама, које сада по њима јуре на булуке и то на јуначку срамоту свију Пјешивца. Ово добро упамти, јер то ти поручује онај, чији се још пра-прашукунћед возио на аутомобилу по Дробњаку и около њега.

ТРИФУН ЂУКИЋ

Рођен је у Брскуту 1889. године. Основну школу учио је у месту рођења, гимназију и Университет свршио је у Београду. Као наставник гимназије служио је у Приштини и Смедереву. Сада је професор у Шапцу.

У књижевности се јавио још као ђак гимназије. Прве песме штампао је у „Босанској Вили“, „Венцу“ и „Делу“. Сарађивао је на „Новој Искри“, „Звезди“, „Летопису“ и другим часописима. Главни му је рад до сада на белетристици, а скоро све у стиховима. По која његова песма нађе се и у антологијама наше лирике. Своју сатиру на савремено човечанство „Писма с неба“, написао је за време ропства у Болдогасоњу, а као посебну књижицу издао је је „Мисао“ 1922. године. Ту је свега петнаест песама и то краћих. Осим тога „Венац“ је наградио и засебно одштампао „Драмске слике“ Ђукићеве („Под завесом мрака“ и „Васкрсна ноћ“). Ова последња се приказивала, као пригодна, на више места у нашој земљи. Мотив за ову драму узет је из дана ослобођења нашега народа у 1918. години. У прози је, још као студент, објавио у „Венцу“ два путописа „Први пут из свога завичаја“ и „Опис Комова“ (1910. год), а исто тако и две краће приповетке „Кобан лов“ и „Једне ноћи испод Ловћена“. У најновијим бројевима „Летописа“ излазе скорашњи утисци из Црне Горе под насловом „Кроз облаке ка Његошу“.

Ђукић покушава кадгод, да се попне до висине горког друштвеног сатиричара, али у томе не долази до замишљенога циља. Његова „Писма с неба“ неуспео су покушај у томе правцу. Као прави лиричар Ђукић има више успеха. То је његово поље на коме даје лепших ствари. Он показује у послу доста воље и улаже у њ довољно труда. Надати се је, да ће на тај начин имати и већег успеха.

Из књиге „ПИСМА С НЕБА“ (Београд, 1921.)

У НЕМАЧКОЈ

(Страна 17.—18.)

Јутрос ко гром новост свуд по небу пуче :
да је Творац прешо ка Немцима јуче,
и одмах је — кажу — реко да ће с њима
постигнути оно што постићи има.

(Једногласни узвик и стара и млада :

„Бог је с нама!“ — беше прва лепа нада,
да на земљи ипак има неког који
још помиње Бога и Њега се боји.)

Ал' већ' вести сасвим нове стижу,
да топове Немци против Неба дижу ;
да је Виљем данас изд'о наређење
са речима овим : Божје провиђење
у мачу је моме. Ја само на свету.

Јелини, Римљани и народи разни
беху само пробе — покушаји празни !
Александар, Цезар, Наполеон ... шта су
него срећни људи у несрећном часу ?

Ал' оно што Судба њима дала није,
да Месија звезда њино чело грије,
то Сунце на мојој само глави сјаје.
само мач мој мира народима даће !

И сам Бог да крене да ме поколеба,
топове бих своје диг'о против неба !

Та заповест царска — ствар је врло проста —
која значи да још рата није доста —
толико је Бога наљутила, да се
реши дићи руке и од ове расе.

КАСУНЦУ.

(Летопис Матице Српске, јан.—фебр. 1926. страна 13.—15).

У мраку полусвести
играју сенке беле ...

Борови хује чести,

Магле се гором деле ...

Несвесна душа сања
познате старе снове,

над мраком очајања
Зорина крила плове...

Пошли смо; ал куд? Зашто?
Свест не зна ове краје...
О, сенко или машто,
реци ми: циљ нам шта је?

— — Ти који вечно нове теме
и с маштом луташ кроз магле чезнућа,
ходи! све твоје жеље које време
чува у тајној Башти Васкрснућа —
све ћу ти открит... Пођи... Веруј мени,
јер ја сам она што истину носи.
Над светом ја сам живот твоје сени,
цвет бића твога што цвета у роси
по ливадама, успомена први —
ја песма твоја, душа твоје крви.
Хајдемо!"

И ми хитро, као што се
прелази само на крилима снова,
летимо некуд уз горнате косе
ка висовима јутарњих брегова,
кроз борје старо, ка пурпурној тами —
све даље срећни, загрљени, сами...

Површјем старог борја
узана води цеста.
Кроз румен праскозорја
сањива ничу места
сва плава... а над њима
орлови круже бели
и вали златна дима
засипљу видик цели....

Све спава: сања своје
путеве к новој срећи.
Будни су само троје:
Ти, сунце и ја трећи.

— Ето нас врху. Кроз борје и јеље
погледај ватру коју исток рађа!
Оно је душа васионе целе:
Светлост која се мрака ослобађа.
О кол'ко сада милиона гледи
рађање оно! ал' никоме није
дато да види ишта осим бледи
одблесак за ким истина се крије!
Јер знај: дух људски високо не иде
од свога вечно замаглена дола
и зато људи место сунца виде
одблесак среће на ниансе бола...

—
А само теби у часу је овом,
док свет о Сунцу под маглама сања,
дато да видиш цело Сунце с новом
Истином изнад — мрака очајања.

У валу златна дима
огромно Сунце плови...
Планине и ми с њима
и наше среће снови,
и сенке гора мрачних
и магле с ниског дола
и јата крила зрачних
и песме људског бола... —
све се у једном часу
у један блесак стопи:
душу ми ватром засу
и вечном чежњом опи!

ЈОВАН МАГОВЧЕВИЋ

Његова је породица старином из Пјешиваца. Учио је права у Београду. По Ослобођењу био је народни посланик. Сада је адвокат у Приштини.

Из песме „БОЈ НА КУМАНОВУ“

Боже мили, на дару ти хвала!
Ралом оре старина Радоња.
Ралом оре своју поткутњицу.
У рало је краве упрегао,
Једна јесте скоро отељена,
Друга ће се скорим отелити.
Краве води мала Јевросима,
Унука му од сина Новака.
Он ораше, краве не бијаше,
Но овако њима говораше:
„Хајд, полако, моје хранитељке!
Нема хљеба без зноја крвава,
Ни слободе без крви просуте.
Већ имаде десет годинаца,
За рало се старац не прихватих,
А ви никад у рало хватане,
Ред је дош'о на старе и слабе;
Сад су стари у пољу ратари.
Краве моје, моје хранитељке,
Хоће те се данас намучити,
Ал' до вече дивно починути;
Слатку ћу вам дати вечерицу,
У топлу вас стају затворити.
Многи би вам на то завидио,
Знам сигурно, мој млађан Новаче,
Што сам скоро њега опремио

И послао у краљеву војску,
 Шта ратује за име хришћанско,
 За крст часни и слободу златну.
 Он је негђе сада у планини,
 Без вечере и топле постеље,
 Киша лије, на камену спије! —
 Аој, Ново, мој једини сине,
 Дал' си јоште у животу, сине,
 Или су те спопанули врани?
 Ако јеси у животу сине,
 Дал' се бојиш боја крвавога,
 У некоме кланцу јадиковцу?
 Ха, не дај се мој соколе сиви!
 Немој свога посрамити баба.
 Добро своје окрвави перје.
 Боље твоја саломљена крила,
 Боље твоја изгубљена глава,
 Но срамота да те видим жива!“
 Тако збори старина Радоња.
 Облак бјеше сунце заклонио,
 Небо плаво њиме постављено.
 Ледну кишу сјевер нагонаше,
 Јадне крве једва рало вуку,
 Тону ноге у земљицу црну,
 Дрхти јадна Јевросима мала,
 Па дрхтећи ђеду говораше:
 „О, мој ђедо, јел' далеко бабо,
 У којој је земљи и крајини,
 С ким се бије око земље чије;
 Јели веља у Србаља војска!“
 Проговара старина Радоња:
 „Чедо моје, мој очињи виде,
 Твој је бабо на далеко сине,
 А у оној у Србији Старој,
 Испред Скопља, Душанова града.
 Он се бије и крв своју лије
 Око земље наше ђедовине,
 Ђе' но живе Србљи, браћа драга,
 Што их давна не огрија сунце,
 Од онога несрећнога дана,

На Косову кад нам паде царство.
 Велика је сила у Србина,
 А цијеле у Србаља војске,
 У Србаља на четири стране,
 Има сине, на триста хиљада,
 Све јунака као огња жива.
 Нема силе да их заустави,
 До онога мора дебелог!
 Зар не видиш моје чедо драго,
 Да нам поља још нису обрана,
 А обрана да нису орана;
 Да су само останули старци,
 Српчад мала за бој недорасла,
 Женске главе и ђечица мала,
 Беца мала у наручју мајци.“
 Таман они у ријечи били,
 Ал' ето ти два врана гаврана.
 Не црне се као други врани,
 Већ црвени као да су клави.
 Од крви им отежала крила,
 Није шала у крви су била.
 На орање попадаше црно.
 Један гаче други проговара:
 „Остав' стари, рало и орање,
 Да ти причам за друго орање,
 Да ти причам за друго сијање.
 Колико је све Србије Старе,
 Нигђе нема поља и долине,
 Што нијесу сада преорани,
 Од граната и челичних зрна,
 Што нијесу крвљу натопљени,
 Љешевима све је засијано.
 Двије мобе биле на орање,
 На орање и крваво клање....

САДРЖАЈ

	Страна
Реч унапред	3
1. Петар II Петровић-Његош	5
О Мандушићу	6
Игуман Стефан	8
Сердар Вукота	10
Удес Вука Мандушића	11
2. Саво М. Мартиновић	14
Погибија Бега Мушовића	14
3. Војвода Мирко Петровић-Његош	23
Бој на Пресјеки у Дуги	23
4. Војвода Марко Миљанов	31
Из „Примјера чојства и јунаштва“	31
Из књиге „Племе Куни у нар. причи и пј.“	32
5. Максим Шобајић	36
Заузеће Плевне	36
6. Никола I Петровић	50
Пијмо вино	50
Онамо, Онамо !	52
Женидба Бега Љубовића	53
Турчину	55
Мору	58
7. Радоје Рогановић	60
Из драме „Бој на Трњине“	60
8. Лука Јововић	66
Јетрве	66
9. Андрија Јовићевић	71
Перјаник	72
10. Ристо М. Поповић-Чупић	79
Огријешлио си се !	79
11. Саво Вулетић	89
Попа Јака гријех	89
12. Радомир Кривокапић — Орлински	95
Из „Хероиде“	96
13. Невесињски	98
Никоговић	99

	Страна
14. Мићун М. Павићевић	108
Хајдемо душо !	110
Сонет	110
Исповијест	111
Опроштај	113
Ти си кадра	113
Сутонска пјесма	114
Стари ратник	115
Напријед	115
Скадру	116
Биограду	116
Тужно сјећање	117
Божић у туђини	118
Вече у Морачком манастиру	120
На гробљу	121
Послије смрти	122
Мој живот	122
Крвава је	123
Наш Одисеј	123
Лазар Пецирип	124
Драго Обренов	127
Освојење Бардањола	128
Старина Новак	129
Лудакова исповијест	132
Епистола	135
Његов долазак	136
Носи ме вило	137
Лавез паса	137
15. Милутин Томић	138
Из „Бетића у парламенту“	138
„Аждаја“	143
16. Трифун Букић	150
У Немачкој	151
Ка Сунцу	151
17. Јован Маговчевић	154
Из песме „Бој на Куманову“	154

ШТАМПАРСКЕ ГРЕШКЕ.

Страна	5.	10.	ред озго треба „духовњак“ место „духовник“
„	6.	1.	„ „ „ запета иза речи „Београд“.
„	14.	19.	„ „ „ запета иза речи „Београд“.
„	31.	12.	„ „ „ „пјесми“ место „песми“.
„	31.	треба	„Примјера чојства и јунаштва“ место примера „Чојства и јунаштва“.
„	36.	20.	ред озго треба „руку“ место „року“.
„	50.	8.	„ „ „ „Пјесме“ место „Песме“.
„	66.	18.	„ „ „ иза I не треба тачке.
„	70.	23.	„ „ „ треба „време“ место „вријеме“
„	72.	8.	„ „ „ „свога“ „ „свега“
„	78.	18.	„ „ „ реч „Чикаго“ не треба црим словима.
„	95.	15.	„ „ „ треба „Просветном“ место „Просвјтном“.
„	96.	1.	„ „ „ запета иза „Цетиње“.
„	120.	14.	„ „ „ „хучним“ место „хучим“.
„	138.	8.	„ „ „ „неколико“ место „дуго“.
„	143.	око речи	„Аждаја“ не треба „ „
„	99	ред 11. и 12.	иза речи „приповедача“ треба тачка, па изоставити с доста познавања једнога и другог.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

СВОЈИМ ПРИЈАТЕЉИМА И ЧИТАОЦИМА.

Кроз крашко време изаћи ће из штампе моја овећа студија о ЈОВАНУ СУНДЕЧИЋУ. У овој студији прибрао сам доста нових података, који јасније расвешљају Сундечићев политички и књижевни рад.

Они, који би жељели да дођу до ове књиге, нека ми се што пре обраће било лично или пуштем поште.

П. М. БОЖОВИЋ.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ЦЕНА 20 ДИНАРА

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ